

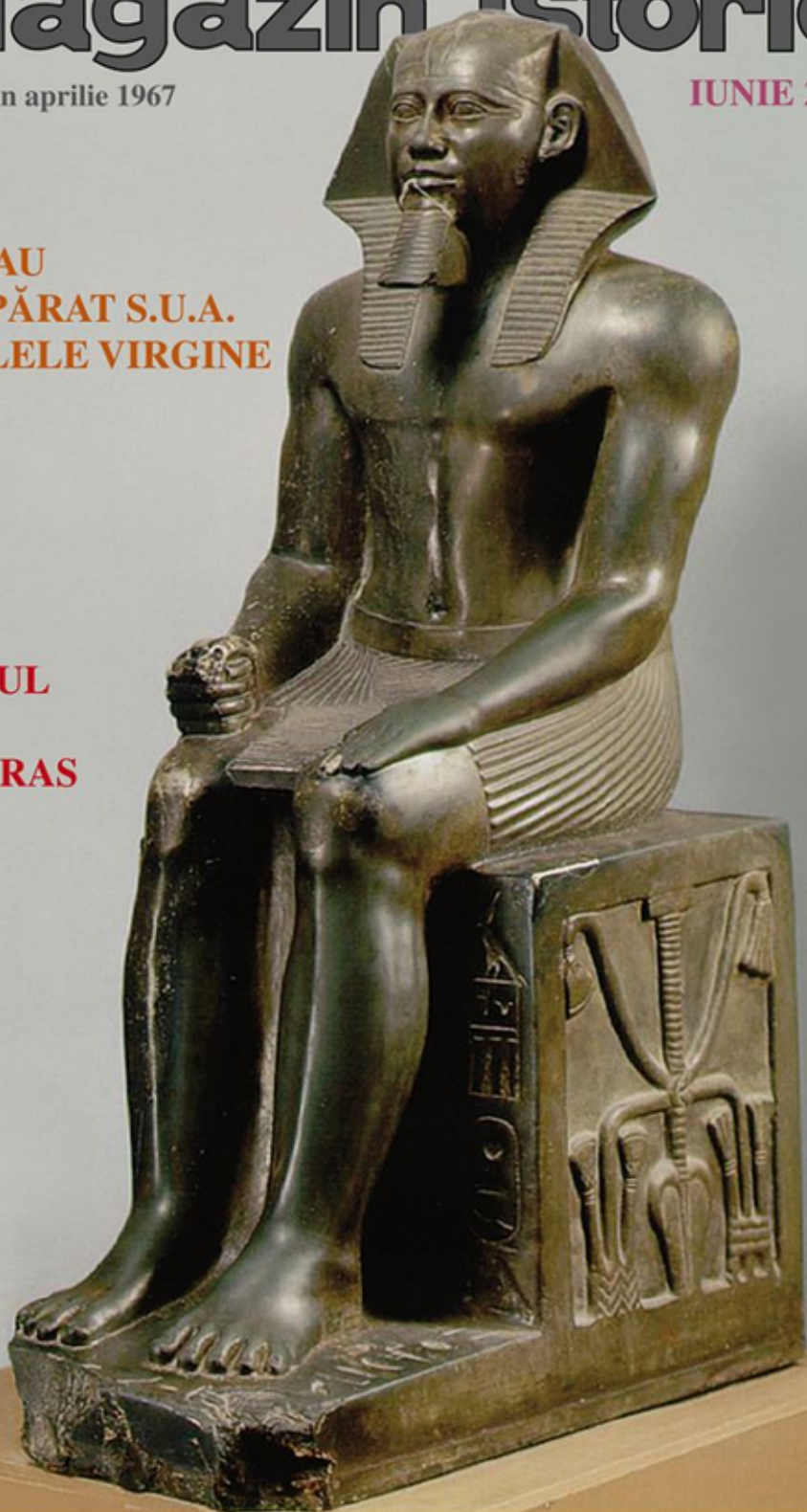
magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2025

CUM AU
CUMPĂRAT S.U.A.
INSULELE VIRGINE

CULTUL
LUI
MITHRAS

magazin istoric

Anul LIX – serie nouă – nr. 6 (699)
iunie 2025

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

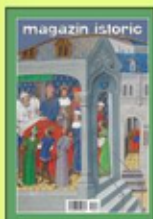
1 Vizitatorii Marelui Muzeu Egiptean din Cairo, ce va fi inaugurat la 3 iulie, vor putea admira, de la una dintre marile ferestre, o panoramă splendidă a celor trei piramide. Cea din mijloc – ca și Sfinxul – a fost ridicată pentru faraonul Khafre (2558 – 2532 î.H.)

2 La Călărași funcționează un muzeu altfel, fără taxă de intrare și în care marea majoritate a pieselor au fost aduse de vizitatori. Detaliu din camera consacrată familiei

3 Zeul Mithra a fost una dintre figurile care au sanctificat și au păzit tratatul dintre regele hitit Suppiluliuma I și Tusratta, conducătorul Mitanni. În muzeul din Antakya, Turcia, se păstrează această statuie a regelui hitit

4 În secolul XIV ia sfârșit „miracolul capețian”: vreme de trei veacuri, regii Franței avuseseră întotdeauna un moștenitor care a preluat Coroana. Urmarea a fost că tronul Franței a revenit dinastiei de Valois. Primul rege din această dinastie a fost Filip VI, în vremea căruia a început Războiul de 100 de ani. Nepotul lui, Carol V, numit și cel Înțelept, a reușit să oprească declinul puterii militare franceze în confruntarea cu Anglia. Miniatura ne înfățișează momentul morții regelui, la 16 septembrie 1380

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,

IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Consilier editorial
Florentina Dolghin**

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

mai
2025

4 Timpul jucăriilor

5 De ce s-a produs Unirea cu Roma

I.-A. POP

11 Ardeleanul din Irkutsk

M. NICOLAU

EVENIMENT

15 Muzeul de un miliard de dolari

N. STAN-ȚURCANU

18 Un proiect eșuat

Tatonări sud-coreene,
în 1974

C. PREUTU

22 S.U.A. cumpără teritorii de la Danemarca

M. MĂTIEȘ

27 În oglinda aliatului

Cum a ajuns Gustl Süß,
din Divizia Brandenburg,
să păzească
Valea Prahovei

C.M. FLORIAN

CLIO ANUNȚĂ

32 Despre Tezaurul de la Moscova, la Pitești

D. MATEI

33 Zeul Mithras în Dacia romană

C.T. SZABÓ

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

38 Tradiția Sânzienelor

I. GORNEANU

CHIPURI UITATE

42 Un idol nipon la Hollywood

Kintaro Hayakawa

T. STĂNESCU-
STANCIU

47 O vizită regală la Biserica română „Sf. Gheorghe“ din Londra

M. RĂDOI,
AL.M. TĂNASE

49 Un altfel de muzeu

FL. RĂDULESCU

54 Securitatea lui Tito face „curățenie” în emigrație

I.G. ANDREI

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

59 De la Paris la Tismana

Călătoria
lui Auguste Lancelot
prin Țara Românească

N. BĂDILĂ

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

62 O foaie volantă despre pompierii lui Zăgănescu

R.-A. SORESCU

65 O istorie pe lună

66 Recurs la istorie, într-o lume în metamorfozare

Școli de gândire
în politica externă
a României

M.E. IONESCU

71 „Francezul nostru” din Iași

André Lavrillier

C. PĂIUȘAN,
D.-C. OBREJA

78 Credință, caritate, cultură

Femeile ortodoxe române
sprijină învățământul
primar

M. IONIȚĂ

EXCLUSIVITATE

82 Aventurile unui negustor vienez la barbarezi

R. DENNDORF

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

87 Paznicii seraiului și ai haremului

M. BARBAGLI

TRAISTA CU POVEȘTI

91 Verile la Techirghiol

M. ELIADE

HOOVER INSTITUTION

93 Corespondență din exil

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

75 În România, acum 100 de ani

61; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

JUCĂRIILE COPILULUI MODERN

Bebe e un copil modern, săturat de tot ce este tradiție, cum ar fi cutiile cu mici unelte gospodărești sau cu mobilier de păpuși. Sunt lucruri prea simple pentru spiritul complicat al secolului în care trăim. Gospodăria se năruie; nu mai are niciun farmec. Nici soldații de plumb nu-i plac. Trăim doar în epoca pacifică a Pactului Kellogg [Pactul Briand – Kellogg, semnat la Paris, la 27 august 1928, afirma renunțarea de către statele semnatare la recurgerea la război ca instrument al politicii naționale; denumit după ministrul de Externe al Franței Aristide Briand și secretarul de Stat al S.U.A., Frank B. Kellogg – *n.red.*]. A, un avion cu mitralieră minusculă sau un tanc cât o cutie de bomboane, asta e altceva; acestea sunt invenții moderne și Bebe e tare pasionat de tot ce este mașinism.

Ce anost e ursulețul de pluș cu muzicuță în burtă!... Pare că Bebe nu știe că e un ursuleț de câlți. Urși adevărați a văzut el la cinema. Ce păcat că mămica nu vrea să-i cumpere o pușcă... Dar când va fi mare, se va face vânător de urși albi și foci în Alaska.

Deocamdată, trebuie să se joace cu jucării inofensive. Vrea un motor mic, cu abur și o tijă cu roți de transmisiune cât nasturii de la palton, o uzină în miniatură. Cu acest motor, va pune în mișcare un dinam [dinam, generator electric care creează curent continuu – *n.red.*] cât un mosorel. I-a cumpărat tata o chivără [coif pentru copii – *n.red.*] și o sabie de lemn. Dar ce e Bebe? Maimuțoi sau din ăia de umblă cu Irodul? Lui îi place să fie mecanic la motorul său...

Un cal de lemn!... Tanti i-a dat cadou un căluț de lemn... Dar, unde a mai văzut tanti cai? Abia dacă au mai rămas la curse și câteva mârțoage înhămate la cele din urmă birje din Capitală.

Bebe dorește un automobil de curse; nu e nimic dacă e de tinichea și cu roțile cât monoculul lui papa. Dacă ar avea două sau trei automobile de acestea, și-ar face un garaj. Ar deschide o expoziție de automobile, de Fiaturi, Buickuri și cel mai mic ar zice că e un Ford de 5 H.P.

A primit un tramvai electric pentru pigmei și un tren electric cu pullmane și pacific [vagoane de lux, renumite în S.U.A., respectiv, tip de locomotivă –

n.red.] liliputan. Dar visul lui este un aerodrom! Să ai un aerodrom de jucărie, cu avioane cu care să te joci de-a trecutul Atlanticului și cu un dirijabil cu care să te joci de-a expediția la Polul Nord și de-a mâncatul tovarășilor!...

I-au mai rămas lui ochii la câteva jucării interesante: o pompă cu aburi de pompieri, un avion care face *looping-the-loop* [se învârtă în cerc – *n.red.*], un automobil care se sfărâmă și apoi se montează iar și cu care te poți juca de-a accidentul de automobil...

Anul trecut a avut o „cutie cu electricitate”; avea așezate, în mici boxe decupate în carton, o pilă, o butelie de Leyda [unul dintre primele dispozitive care permit acumularea sarcinii electrice; inventat în 1745 de Ewald Georg von Kleis – *n.red.*] și aparate de experiență. Interesant. Un aparat de proiecție, cu filme adevărate, a fost jucăria lui preferată. Ar vrea însă acum un mic post de radiofonie, firește tot de jucărie! S-ar juca de-a radiofonistul care dă semnale S.O.S. de pe transatlanticul ce se scufundă sau de-a concertul radiofonic și de-a îndepărtarea sunetelor „parazite”, care dau crize de nervi mămicăii.

(Realitatea ilustrată
sau Lucrurile așa cum le vedem cu ochii,
nr. 49, 22 decembrie 1928)

UNIREA ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI CU BISERICA ROMEI

Academician I.-A. POP
(Președintele Academiei Române)

În urmă cu circa 325 de ani, se petreceau în istoria românilor din Transilvania evenimente importante, cu consecințe până astăzi. La 21 martie 1697, Sinodul Bisericii Ortodoxe a românilor din Transilvania, prezidat de mitropolitul Teofil, decidea unirea acesteia cu Roma, după regulile Conciliului de la Florența, condiția fiind: clerul român să primească „privilegiile și imunitățile” avute de clerul de rit latin.

La 7 octombrie 1698, Sinodul, prezidat de mitropolitul Atanasie Anghel, format din 38 de protopopi ai Bisericii românești din Transilvania, decidea iarăși unirea cu Roma, în aproximativ aceleași condiții ca în anul precedent. La 16 februarie 1699, împăratul emitea Prima Diplomă Leopoldină a unirii. Prin ea se înființa oficial Biserica Română Unită cu Roma reconfirmată și se dădeau clerului român unit drepturi egale cu cele ale clerului latin (catolic).

La 14 septembrie 1700, s-a ținut soborul mare al mitropolitului Atanasie, cu repetarea declarației de unire. Totuși, unirea nu avansa. La 19 martie 1701, se dădea A Doua Diplomă Leopoldină a Unirii, prin care drepturile egale se extindeau și asupra mirenilor români. Întreaga națiune română din Transilvania și biserica ei urma să fie egale cu națiunile „istorice” privilegiate și cu bisericile lor. La 25 iunie 1701, avea loc instalarea lui Atanasie Anghel (cu rangul de episcop) la Alba Iulia, în catedrala lui Mihai Viteazul, în prezența a 54 de protopopi, a 1.000 de preoți și a 2.000 de mireni. Cei 54 de protopopi au semnat un nou document de unire. Dar egalitatea națiunii române cu națiunile politice nu a fost pusă în practică,

Mitropolitul Atanasie Anghel

astfel încât mulți români au rămas în afara noii biserici.

Al treilea episcop unit, Inochentie Micu, a început la 1743 – 1744 mișcarea de emancipare națională a românilor. În 1761, s-a recunoscut existența Bisericii Ortodoxe a românilor din Transilvania, cu rang de episcopie, în frunte cu sârbul Dionisie Novacovici (urmat de sârbii Sofronie Chirilovici, Ghedeon Nichitici, Gherasim Adamovici, până la primul român, Vasile Moga). Reședința episcopiei a fost la Rășinari.

Multă lume se întreabă ce este Biserica Greco-Catolică și de ce există ea. Alții pretind că românii transilvăneni „au trădat” cauza ortodoxiei în jurul anilor 1700. Alții deplâng dezbinarea românilor sub aspect religios și încearcă să se lămurească de ce și cum. Întrebările sunt legitime, deși unele sunt greșit formulate. Oare cum am putea să ne imaginăm că mitropoliții Teofil și Atanasie, cu zecile de protopopi și preoți de lângă ei, ar fi trădat credința și neamul? Și cum să credem că cele două biserici istorice ale românilor sunt așa de deosebite, din moment ce amândouă sunt de rit bizantin? Dar cum s-a ajuns ca românii să aibă două biserici de rit bizantin?

Când s-a pronunțat Marea Schismă, la 1054 (*Magazin istoric*, nr. 3/2000), românii au ajuns să fie în partea răsăriteană a continentului, aflată sub oblăduirea Marii Biserici de la Constantinopol. Ei erau singurul popor latin într-o atare situație, dar erau la marginile dinspre apus ale creștinătății răsăritene, vecini direcți cu creștinii apuseni. Treptat, aceștia

aveau să se cheme catolici (universali), iar cei răsăriteni ortodocși (dreptcredincioși). Transilvania și țările adiacente locuite și ele în mare parte de români au ajuns în secolele al XI-lea – al XIII-lea să fie cucerite și încadrate în Regatul Ungariei, un regat cu elite de confesiune catolică. Românii au trăit în Transilvania – și mai bine și mai rău – împreună cu maghiarii, sașii, secuii și cu alții pe care soarta i-a adus prin regiune. Situația este complicată, fiindcă este vorba de patru neamuri, dar ea este și mai complicată atunci când ne referim la religii (de fapt, la confesiuni). Dacă până în secolul al XVI-lea, supușii (românii) erau ortodocși, iar stăpânii (ungurii, sașii, secuii) erau catolici, de pe la 1550, lucrurile s-au complicat și mai tare. Reforma religioasă a fost adoptată de sași, secui și unguri, încât conducerea Transilvaniei a devenit covârșitor protestantă. Populația de bază a rămas ortodoxă și românească.

Astfel, până să vină austrieccii stăpâni în Transilvania (1688), țara era condusă de trei „națiuni”, anume ungurii, sașii

Principele Gabriel Bethlen

și secuii, care aveau împreună patru „religii” – calvină, luterană, unitariană și romano-catolică. Aceste trei națiuni și patru religii reprezentau cam o treime din populație, după recensămintele austriece. Restul de două treimi era reprezentat de românii ortodocși, care însă nu aveau voie să participe la conducerea țării, fiind doar „răbdați” în țară „până avea să dureze bunul plac al principilor și cetățenilor”. Erau „răbdați” pentru că munceau (produceau hrana), plăteau impozite, făceau armată și mureau pentru apărarea țării. Adică, țara nu putea funcționa fără ei.

Austrieccii, când cucureau o provincie, se bazau în stăpânirea ei și pe religie, pe religia Casei de Austria, adică romano-catolică. Doar că în Transilvania, nici 10% dintre locuitori mai erau romano-catolici. Atragerea la catolicism a vechilor catolici – maghiarii, sașii și secuii – era imposibilă. Și oricum, aceștia nu reprezentau majoritatea populației, ci abia o treime. Mai

rămăneau românii, dar aceștia erau ortodocși și, conform rapoartelor austriece, nu și-ar fi lăsat cu niciun chip credința.

Totuși, exista un mare punct nevralgic în existența românilor și a bisericii lor. Când au venit austriecei, biserica ortodoxă a românilor era aproape calvinizată din punct de vedere organizatoric, fiind practic scoasă din structurile răsăritene. Transilvania fusese condusă, de la Mihai Viteazul încoace, aproape numai de principii calvini. Încă din 1629, principele Gabriel Bethlen voia ca toți românii să fie de-acum calvini. În fruntea Bisericii ortodoxe era un conducător (superintendent) calvin maghiar. La 1640, superintendentul calvin voia ca: la împărțășanie, pâinea și vinul să se dea separat, adică pâinea în mână și vinul în potir; credincioșii să fie îndemnați clar să înțeleagă folosul învățăturilor calvine; preoții să nu împărtășească copii nevârstnici, ci numai bătrâni; botezul să fie făcut în formă simplă, numai cu apă curată, fără lumânări, fără ungerea cu mir și fără alte „adausuri”; să se elimine „liturghisirile”, „afumatul” cu cădelnița, sunarea clopoțelilor și „alte superstiții”; să se elimine din biserici rezematul de cârje; credincioșii să stea așezați în biserică, iar în cursul rugăciunilor să îngenuncheze; să se elimine cultul sfinților; să se elimine cultul icoanelor; morții să fie îngropați fără bocete, predică, tămădire și alte „superstiții”; să nu se mai pună în sicriu „ban pentru drum”, alimente și altele; sătenilor, caracterizați drept „proști”, să li se interzică să mai așeze lumânări pe morminte și să-și plângă

*Al treilea episcop unit,
Ioan Inochentie Micu*

(bocească) morții; credincioșii să fie opriți să se închine și să sărute crucile de la intersecțiile drumurilor; credincioșii să nu mai aștepte mântuirea prin post, să nu postească pentru iertarea păcatelor; să părăsească obiceiul românesc de a sărbători Vinerea (Sfânta Vineri); să se elimine obiceiul de a da mirilor miere la cununie; să fie obligați preoții să asculte numai de episcopul calvin; să se destituie fără cruțare preoții români care vor cununa, despărți, boteza ori înmormânta maghiari etc.

Conducătorii maghiari mai spun că vor întemeia o școală românească, o tipografie românească, că se va trece la folosirea limbii române în biserică, la predicile ținute în românește, că se vor face traduceri și tipărituri de texte și cântări bisericești românești, că se va face educație religioasă a copiilor și tinerilor, toate în spiritul învățăturilor „adevărate” calvine și pentru oprirea credinței „greșite”, ortodoxe a românilor. Aceste

aspecte (în mare) bune nu aveau cum să șteargă însă din mintea românilor primejdiile grave din celelalte prevederi, care ținteau la dizolvarea esenței tradițiilor bisericii răsăritene și, în final, la deznaționalizarea românilor.

Cei mai mulți dintre mitropoliții români ai secolului al XVII-lea (mai ales Simion Ștefan și Ilie Iorest) au rezistat, activ sau pasiv, făcând scut în jurul preoților și credincioșilor lor, dar unii au fost siliți să accepte și compromisuri. Cu toate acestea, acțiunea de „reformare” a bisericii românilor – după câteva răzlete succese în rândul elitei, mai ales al celei parțial catolicizate în Evul Mediu – s-a lovit de rezistența surdă, calmă, dar sigură a poporului de jos, rămas în vechea credință.

La fel se întâmplase în trecut și cu încercările de atragere a românilor la catolicism, la unire cu Roma. Mai întâi, trebuie observat că toate încercările anterioare de unire cu Roma, de până la Reformă – atâtea câte au fost –, au venit prin filieră ungară, prin mijlocirea catolicismului ungar.

Acum, după anexarea Transilvaniei la Imperiul Habsburgilor, lucrurile s-au schimbat. Este cea dintâi acțiune de unire religioasă în care tratativele s-au purtat nu în numele Ungariei, ci direct în numele Romei și al Vienei. Este prima încercare de atragere la catolicism a unei Biserici românești nu numai foarte puternic amenințată, ci chiar lovite în esența ei. *Vina acestei presiuni dizolvante, percepute ca extrem de periculoase, aparținea calvinismului, adică unei denominațiuni născute de pe urma Reformei sau a „ereziei” protestante.*

Dar calvinismul nu era pentru români doar o gravă abatere de la credința cea adevărată, o „ereză” de neacceptat și de neînțeles, ci și – din nou – o „religie maghiară”. În Transilvania, unde, cum s-a văzut, structura etnică pe „națiuni” (recunoscute sau nu) era atât de importantă, confesiunile urmau și ele regula aceasta *sui generis*. Astfel, dacă credința ortodoxă era numită „valahică” (românească), dacă cea luterană era „săsească”, cea calvină sau „de Cluj” era percepută și chemată, la modul curent și colocvial, „ungurească”. Firește, acestea erau clișee ale opiniei publice și, câteodată, ale elitelor transilvane, deoarece erau și luterani care nu erau sași, și unguri care nu erau calvini, și ortodocși care nu erau români. Dar funcționa legea numărului mare și prejudecățile legate de mecanismele impunerii stereotipurilor din societate.

Iricum, Transilvania, prin principii ei și prin puterea nobiliară, fusese percepută ca o țară cu organizare de stat calvină și maghiară. De aceea, mai ales acum, în jurul anilor 1700, când edificiile naționale moderne se consolidează și în Europa Centrală și Orientală, pericolul calvinizării Bisericii românești se confunda cu pericolul maghiarizării românilor. În chip paradoxal, Biserica calvină și principii de aceeași confesiune au întărit, cel puțin la nivelul aparențelor, limba română în Biserica românilor sau au afirmat că doresc aceasta, dar elita religioasă românească nu avea, de obicei, încredere în aceste promisiuni. De-a lungul

deceniilor, se putuse constata un fenomen interesant, ale cărui semnificații nu scăpaseră unor observatori atenți: după promovarea inițială a limbii române prin biserică, școală, tipărituri și câștigarea formală a unor comunități de români pentru pomenita confesiune protestantă, urma o etapă de insinuare foarte tenace a limbii maghiare, mai ales în

Supplex Libellus Valachorum, din 1791, a fost semnat de episcopii Ioan Bob (greco-catolic) și Gherasim Adamovici (ortodox)

rândul elitei românești, de topire a acestei elite în sânul „națiunii ungare”.

Toate acestea la un loc – dar mai ales perceperea ortodoxiei drept „legea românească”, drept felul de a fi, de a exista și de a dăinui etnic – i-au menținut pe români în vechea lor credință, ajutându-i să respingă asalturile Reformei. *Pe acest fond, s-a afirmat treptat unirea românilor cu Biserica Romei. Un asemenea temei este însă insuficient și nu poate explica ceea ce s-a*

petrecut în anii 1697 – 1701.

Cu alte cuvinte, ce este unirea? Este un act prin care două biserici regândesc problemele dintre ele, le rezolvă și se regăsesc în unitate sau este anexarea uneia dintre acestea, prin amăgirea preoților și credincioșilor săi? „Unirea” de la 1697 – 1701 din Transilvania a fost privită în epocă în ambele sensuri, în funcție de interpretii ei, de interesele și viziunile părților implicate direct ori indirect.

Aici ne interesează care era punctul de vedere al românilor. Natural, acest punct de vedere nu se poate decât aproxima, în urma mărturiilor rămase de la conducătorii religioși ai acestor români, fiindcă lideri politici laici – cum s-a văzut – românii transilvani nu aveau și nu primiseră permisiunea să aibă. Cu alte cuvinte, clericii români erau și conducători politici. Nici documentele rezultate de pe urma sinoadelor de unire, ținute la Alba Iulia în 1697, 1698 și 1700, nu sunt absolut sigure pentru rezolvarea chestiunii puse mai sus, pentru că provin din redacții diferite (iezuite și românești) și nu concordă într-un tot, în toate detaliile. Textul din 1697, cu declarația oficială de unire, transmis prin filieră latină iezuită, ar fi spus în esență următoarele: „Noi Teofil, din mila lui Dumnezeu, episcopul Bisericii românești din Transilvania și din Părțile Țării Ungurești unite cu aceasta și tot clerul aceleiași biserici [...] din inimă am statornicit să ne întoarcem în sânul sfintei biserici-mame romano-catolice și iarăși să ne unim cu ea”, prin acceptarea celor patru puncte florentine și cu promisiunea

Andrei Șaguna

acordării de către împărat a egalității preoților români uniți cu preoții catolici.

Acest prim act de unire, urmat la scurt timp de moartea mitropolitului (numit de iezuiți episcop) Teofil, nu a avut efectul scontat. Documentul următor, mai extins și mai explicit, adoptat la 7 octombrie 1698, spune: „Însă întru acest chip ne unim și ne mărturisim a fi mădularele sfintei catolicești biserici a Romei, cum pe noi și rămășițele noastre [urmasii noștri – n.a.] din obiceiul bisericii noastre a Răsăritului să nu ne clătească, ci toate ceremoniile, sărbătorile, posturile de până acum așa și de acum înainte să fim slobozi a le ține după calendarul vechi, și pre cinstitul vlădicul nostru Athanasie nime, până la moartea sfinției sale, să n-aibă putere a-l clăti din scaunul sfinției sale. Ci tocmai de i s-ar întâmpla moarte, să steie în voia soborului pre cine ar alege vlădică, pre care sfinția sa papa și înaltul împărat să-l întărească și patriarhul de sub biruința înălției sale să-l chirotonească

și dregătorilor protopopilor carii sunt și vor fi nici într-un fel de lucru nime să nu se mestece, ci să fie cum și până acum. Eară de nu ne vor lăsa pre noi și pre rămășițele noastre într-această așezare, pecețile și iscăliturile noastre care am dat să n-aibă nicio tărie. Care lucru l-am întărit cu pecetea mitropoliei noastre, pentru mai mare mărturie“. După iscăliturile celor 38 de protopopi, s-au mai adăugat următoarele: „Și așa ne unim acei ce-scriși mai sus cu toată legea noastră, slujba bisericii, liturgia și posturile și carindarul nostru să stea pe loc. Iară de n-ar sta pre loc acele, nici aceste puncte să n-aibă nicio tărie asupra noastră și vlădica nostru Atanasie să fie cap și nimeni să nu-l hărbutăluiască“.

Până la urmă unirea românilor cu Biserica Romei, de la 1700, s-a înfăptuit, nu neapărat în condițiile voite de toți inițiatorii săi și nici cu toate urmările visate de aceștia. Firește, chiar și așa, numeroși istorici și teologi s-au întrebat care au fost cauzele reușitei, în condițiile în care alte tentative de unire, încercate de-a lungul timpului, falimentaseră sau avuseseră doar palide rezultate. Răspunsul nu poate să fie decât unul complex, deoarece este vorba despre un complex de împrejurări reunite atunci și acolo. Cert este că unirea religioasă nu s-a înfăptuit din nevoile spirituale ale românilor. Românii nu erau nemulțumiți de biserica lor și nu căutau scăpare în altă biserică din inițiativa lor. „Scăparea“ era căutată fiindcă Biserica Ortodoxă a românilor din Transilvania era amenințată în esența ei, pe de o parte de primejdia sârbizării, pe de alta de

primejdia calvinizării. Unirea cu Roma promitea să salveze specificul răsăritean și românesc al acestei biserici.

Ce a adus, până la urmă, unirea religioasă, în istoria românilor transilvăneni?

Mai întâi, unirea a fost actul prin care s-a salvat specificul bisericii românilor, a salvat esența credinței românești, care fusese grav pervertită prin calvinizare. În al doilea rând, unirea i-a ridicat pe mulți dintre români la știință de carte și cultură, elita ei dând naștere celei mai importante mișcări iluministe din istoria românilor, anume

Ioan Lemeni

Școala Ardeleană. În al treilea rând, deși nu a condus – după cum promisese autoritățile habsburgice – la egalitatea națiunii române și a confesiunii ei cu celelalte națiuni și confesiuni, a declanșat mișcarea de emancipare națională și a pregătit, în perspectivă, unirea cu România. Unirea a fost, firește, în intenția Romei și a autorităților habsburgice, un act de dezbinare a românilor, dar această dezbinare nu s-a produs în plan național. Națiunea a rămas unită și a fost salvată de la maghiarizare.

Unirea a asigurat culturalizarea românilor, accesul

Alba Iulia, 1 Decembrie 1918:
Miron Cristea (în centrul fotografiei)
și Iuliu Hossu (dreapta, citind proclamația)

la știința de carte și la marile școli europene. Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu și alții s-au înscris în rândul savanților iluminați europeni. Dar, mai presus de toate, departe de a deveni doar un sprijin pentru Casa de Habsburg, unirea a fost un ferment al mișcării de eliberare națională a românilor. În această mișcare de unitate națională, Biserica Unită a mers mână în mână cu Biserica Ortodoxă (a cărei ierarhie a fost recunoscută de Viena la 1761). De altfel, nici Curtea veneză nu și-a îndeplinit promisiunile făcute la 1700. De aceea, al treilea episcop român unit, Ioan Inochentie Micu, amenința, în 1744, cu ruperea unirii și revenirea la ortodoxie, convocând un sinod, la care ar fi urmat să vină reprezentanții tuturor românilor, uniți și neuniți. Se prefigura un adevărat for comun panromânesc, ceea ce stăpânirea nu a putut admite. Vajnicul vlădică sfida vigilența cerberilor săi și cerea zugrăvi vrednici din Țara Românească, pentru „mănăstirea” sa de la Blaj, capabili să-i facă pictură

pravoslavnică, „cum numai la Cozia și la Hurezi se află”. Tot el, după cei 24 de ani de exil impus la Roma, a cerut să fie îngropat acasă, în patria sa, pentru că „nu poți învia cu-adevărat decât din pământul patriei”. Blaga scrie că nu a văzut scrise cuvinte mai frumoase despre țară. Vlădica a murit în 1768, în Italia, iar voia i s-a împlinit în 1997, când a fost pus, după rânduială, în Catedrala Blajului, în mijlocul poporului său.

Mișcarea Supplexurimlor, inițiată tot de Inochentie, a fost continuată de românii transilvani până la 1848 și chiar ulterior, modificând doar numele petițiilor.

Cel mai important memoriu – *Supplex Libellus Valachorum*, din 1791 – este semnat de ambii episcopi ai românilor, anume Ioan Bob (greco-catolic) și Gherasim Adamovici (ortodox).

La Revoluția de la 1848 – 1849, copreședinți ai Adunării de la Blaj (din 3 – 5/15 – 17 mai) au fost ierarhii români ai acelorasi biserici: Andrei Șaguna (ortodox) și Ioan Lemeni (greco-catolic). Pe bună dreptate, în

poezia compusă atunci de unitul Andrei Mureșianu (*Un răsunet*), un vers exprimă această realitate a conducerii mulțimilor de către cler: „Preoți cu crucea-n mână, căci oastea e creștină”. Biserica a unit intelectualitatea (elita) cu plebea (poporul) într-un singur șuvoi. La fel s-a întâmplat și la Memorandum (1892 – 1894). La Alba Iulia, la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918, în frunte erau Miron Cristea și Iuliu Hossu, cel dintâi având să fie primul patriarh român, iar al doilea primul cardinal român din istorie.

Conducătorii românilor din trecut au știut că poporul lor avea două biserici de rit bizantin și că, pentru succesul națiunii, ele trebuia să meargă mână în mână.

Timp de peste patru decenii, la comanda Moscovei, Biserica Română Unită cu Roma – apărătoarea tradiției, fundamentul culturii moderne și fermentul unității națiunii – a fost interzisă în România. De ce vecinii și conlocuitorii noștri maghiari au putut rămâne și sub comunism calvini, romano-catolici și unitarieni, de ce sașii au putut rămâne luterani, de ce numai greco-catolicii români au fost interziși în România? Actul a fost politic și a fost menit să lovească în poporul român. Tre-cerea Bisericii Române Unite în catacombe a prilejuit martiriul episcopilor ei, care spuneau: „credința noastră este viața noastră”. Prin urmare, este o imensă eroare a susține că cei mai importanți conducători ai românilor transilvăneni de la finele secolului al XVII-lea au fost „trădători”. Ei au fost apărătorii Bisericii și Națiunii, ai identității românești, deopotrivă pe cale culturală și politică. ■

ARDEALUL ROMANTIC

MĂDĂLINA NICOLAU

Da! Cum se va putea ușor constata, chiar de un romantism desuet, aducând a telenovele sau filme hollywoodiene de un kitsch siropos, neverosimil. Dar faptele petrecute sunt perfect databile și atestate de documente de necontestat.

Era deci spre sfârșitul Primului Război Mondial, orânduiala lumii vechi se destrămase, imperiile se risipiseră în țări și țărișoare, granițele vechi nu mai erau recunoscute. Cu greu se încropeau alte structuri. Pe scurt, în Europa domneau dezordinea, nesiguranța, haosul. Dar pentru a înțelege esența celor petrecute atunci în destinul unor familii, cu ecou în viața urmașilor lor, la peste 100 de ani de la cele întâmplate, e nevoie să ne întoarcem spre mijlocul secolului al XIX-lea, când românii transilvăneni luptau pentru instalarea unei societăți echitabile, în care să li se recunoască drepturile.

*Nadejda Pisareva și Ioan Centea,
un cuplu întemeiat
în anul 1920 pe iubire adevărată*

Așadar, în 1850, în Căpâlna pe Someș, într-o familie tradițională, cel mai probabil de țărani, se naște Andrei Centea. Conform dorinței familiei de a-i asigura un viitor sigur și demn de respect, tânărul a fost îndrumat spre studiul teologiei. După terminarea facultății, a fost hirotonit preot și a fost numit preot-paroh în mai multe sate din județul Sălaj. Se părea că nimic neobișnuit nu va veni să tulbure parcursul liniștit al vieții sale. Există cărți și almanahuri care atestă faptul că, în calitate de student la Teologie, Andrei Centea a făcut parte din „prima trupă de teatru românesc din Transilvania”. Era o trupă condusă de actorii regățeni Gheorghe și Margareta Alexandrescu, din care făceau parte studenți și elevi ardeleni. În repertoriul ei figurau piese scrise atât de ardeleni, cât și de români de peste Carpați.

Surpriză! Junele prim al trupei era chiar

studentul și apoi preotul Centea. Tinerii artiști au străbătut multe localități ardeleni, fiind primiți cu entuziasm de public. Această activitate actoricească remarcabilă s-a desfășurat de-a lungul mai multor ani, mai ales în perioada 1870 – 1875. Comentariile celor ce consemnau evenimentele culturale îi apreciau pe artiști drept „încercați teatraliști”.

În paralel, Andrei Centea s-a implicat serios și în probleme organizatorice importante: a fost casier al societății de lectură „Samuil Vulcan”, fiind considerat adevăratul mentor al Societății actorilor amatori din Beiuș. Preotul Centea a fost organizatorul unei meritorii activități teatrale în Ardealul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Probabil și datorită acestei efervescențe culturale pe care a întreținut-o timp de decenii, în 1892, a fost invitat să facă parte din grupul de români ce au însoțit delegația românilor ardeleni care, sub conducerea dr. Ioan Rațiu, urma să îi înmâneze împăratului, la Viena, Memorandumul cu revendicările politice, sociale, economice ale românilor (*Magazin istoric*, nr. 5/1992, 5/1994).

Cum era și normal, în tot acest timp, primordiala sa preocupare a fost aceea de a se afla alături de enoriași, îndrumându-i, sprijinindu-i și apărându-le interesele. Ca preot paroh la Sălsig a

inițiat scrierea unei cronici a bisericii din localitate, unde sunt consemnate, și de preoții uniți sau ortodocși care i-au urmat, evenimente referitoare la satul respectiv, comună, județ sau la întreaga populație din Ardeal. Astfel, cronica a devenit o scriere voluminoasă cu multe informații deosebit de importante, un adevărat document privind viața unei epoci.

După o existență plină de împliniri, lăsând tuturor urmașilor săi o neștersă amintire, dar și mândria de a avea în neam asemenea figură, aproape legendară, de preot, actor, memorandist, Andrei Centea s-a stins din viață în anul 1927. Cei cinci copii ai săi, prin viața lor și prin urmași, i-au adus cel mai frumos omagiu. Ca temperament, inițiativă și carismă, Ioan (Ionică sau Jean, cum îi spuneau cei apropiați), mezinul familiei, i-a semănat cel mai mult tatălui. Personaj pitoresc, cu o viață tumultuoasă, a fost funcționar în mai multe locuri: Spitalul Bucur-București, Casa de Asigurări Sociale Cluj. Mănat mereu de dorința de schimbare, de diversificare a preocupărilor, de plăcerea de a cunoaște oameni noi, seducându-i fără mari eforturi prin patosul cu care-și spunea povestea, agrementată de bancuri și glume la zi, își găsea frecvent un alt loc de muncă.

*Orașul Irkutsk, unde s-a născut Nadejda,
într-o imagine a vremii lor*

Soții Centea cu fiica lor Alexandra

Apoi, după întoarcerea din război și după pensionare, a mai lucrat la Sanepid și avea în supraveghere sanitară cofetăriile „Vitadulci” din Cluj. Aici era punctul de întâlnire cu tinerii angajați la cofetărie care îl ascultau, fără să dea semne de plictisală, minute în șir. Cel mai mult îi încântau amintirile din război. Da, pentru că omul acesta plin de viață, de imaginație, iubitor de taclale și de comunicare cu orice seamă al său, fusese pe front, ca de altfel și ceilalți frați ai săi mai mari. Făcuse parte din armata austro-ungară și luptase împotriva rușilor.

A căzut prizonier și, spre marele lui noroc, după izbucnirea revoluției bolșevice, a întâlnit un ofițer alb care le-a propus prizonierilor români din lagăr să alcătuiască mici formațiuni militare care să lupte împotriva armatelor bolșevice. Ca urmare a consimțământului său, a fost înrolat, cu cinci – șase camarazi, într-o formație ce trebuia să lupte în Siberia, alături de armata albă.

Aceste informații, provenite din tradiția orală a familiei, se confirmă prin cele aflate de un nepot al lui Ioan Centea, care i-a găsit numele figurând în cartea intitulată *Luptele românilor cu bolșevicii în Siberia*. Același nepot, care îi ascultase, în serile de vacanță petrecute la Sălsig, destăinuirile despre viața petrecută în Rusia, a scris cât de anevoioasă a fost calea spre armata albă la care dorea să ajungă grupul minuscul de români. Drumurile

erau nesigure. Se întâlneau mereu cu grupări înarmate de albi sau de bolșevici sau cu alții, care nu prea știau nici ei de ce parte sunt; important era să lupte.

Cele aflate de la Ioan Centea i s-au confirmat nepotului, ani mai târziu, dintr-un xerox făcut după volumul întâi al unei cărți împrumutate de la un bun amic. În acele pagini era trecut numele întreg al ofițerului și erau date și alte informații despre micul grup rătăcitor prin taiga. Toți membrii grupului vorbeau rusește, dar cel mai bine știa limba respectivă Ioan Centea (care avea și numele conspirativ de Niculescu); ca atare, el era purtătorul de cuvânt al grupului când se iveau dificultăți, și autorul își asigură cititorii că reușise să se descurce de fiecare dată în acest gen de tratative.

În cele din urmă au ajuns în Irkutsk. Ofițerul român, bărbat chipeș, bun vorbitor de rusă, dar și înzestrat cu darul oratoriei, s-a îndrăgostit de fata protopopului Pisarev din localitate și a cerut-o de soție. Refuzat fiind de tatăl ei, s-a înțeles însă cu domnișoara Nadejda Pisareva și, într-o noapte, a venit cu o troică și pe geamul locuinței protopopului, ținându-se de niște cearceafuri înnodate între ele (curat roman de capă și spadă!) a coborât Nadejda. În sfârșit, neobositul și înflăcăratul îndrăgostit își găsisse perechea: o persoană nonconformistă, curajoasă, dornică să cunoască lumea. Au plecat la Vladivostok, unde se pare că a dezertat din

*Trei nepoate
ale Nadejdei
Pisareva,
locuitoare
ale Irkutskului*

armată și, sătul de așteptare și din lipsă de activitate, a aranjat plecarea spre țară la bordul unui vapor. Prima escală: Japonia, apoi spre țară, nu se știe dacă prin Canalul de Suez sau ocolind Capul Bunei Speranțe.

Mare uimire și bucurie pe familionul care stătea la masa de seară în Sălsig și care de ani buni nu mai avea vești de la mezin: trăia, murise, orice era posibil în război. Și iată-l întreg și cu o soție care nu știa boabă românește. Se căsătoriseră în Vladivostok. Au dus o viață frumoasă împreună, au avut o fată botezată după numele mamei ei și al unei surori. Numele îl poartă acum și strănepoții. Trebuie să adăugăm că din momentul plecării cu troica, Nadia nu a mai putut lua legătura cu familia ei: nicio scrisoare adresată părinților nu a primit răspuns. Nu e de mirare. Toată familia Centea se întreba, pe bună dreptate, știind ce a urmat în Rusia, dacă preotul a supraviețuit isprăvii fiicei domniei sale.

Dar, ca această istorisire să își păstreze farmecul și aerul insolit, trebuie să adăugăm că, prin intermediul Raisei Niculescu (*Magazin istoric*, nr. 12/2011, 1/2012), o rusoaică de nădejde și prietenă cu familia nepotului, mare admirator al perechii Nadejda și I. Centea, s-a reușit reluarea legăturii cu unii membri îndepărtați ai familiei Pisarev, care locuiesc încă în Irkutsk. Așa se face că nepoata Nadiei a călătorit acolo și, cu emoție de nedescris, și-a

cunoscut acum câțiva ani neamurile.

Nu am aflat dacă vreunul dintre misterele întâlnirii dintre Nadejda și Ioan s-au lămurit și ne mulțumim să prezentăm câteva informații despre familia Pisarev, așa cum reies din documentele salvate parțial: o copie după registrul de căsătorii la punctul de graniță din Orientul Îndepărtat, din 14 mai 1920, și alte câteva dovezi (subliniem că aceste documente au fost traduse prin bunăvoința familiei Felix și Maria Scvorțov).

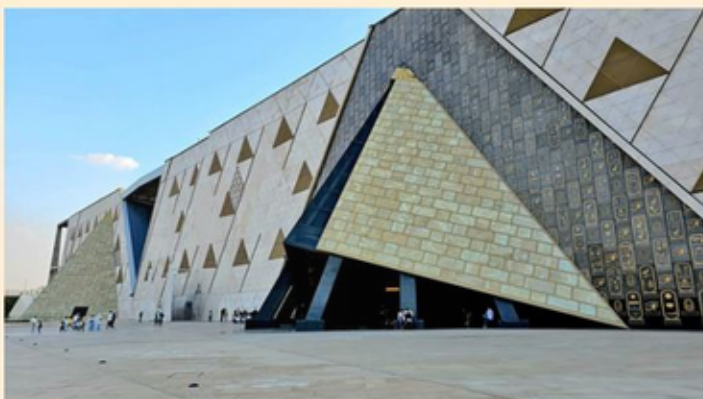
Nadia avea două surori și un frate. Tatăl, Inochentie Pisarev, protopop, avea doi frați: unul negustor și celălalt preot, și o soră casnică. Mama era de etnie chineză. În familie erau mai mulți preoți, chiar și un misionar. Nepoatele de soră ale tatălui, născute în 1901 și 1909, erau școlite. Aveau meserii, nu mai erau ca mama lor, casnice. Nepoatele de frate, a căror mamă era juristă, aveau profesii: una era laborantă la Moscova, alta dactilografă și a treia lucra în domeniul sanitar. Noile generații primeau o instrucție pe măsura timpului. Nu e deci de mirare că Nadejda făcuse școala generală. Așa cum se poate vedea și dintr-o fotografie cu trei dintre copiii familiei, îmbrăcămintea nu mai era ca la țară, iar jucăriile spun multe despre preocupările părinților de a le oferi o educație aleasă, diversificată după aptitudini (meritorie grija lor, chiar dacă jucăriile nu erau ale copiilor, ci alese din recuzita fotografului). ■

COMORILE MARELUI MUZEU EGIPTEAN DIN CAIRO

● Un miliard de dolari în 20 de ani ● Cel mai mare muzeu de arheologie din lume, care expune artefactele unei singure țări ● O fereastră către piramide ● Pentru prima oară, expusă colecția integrală Tutankhamon

NICOLETA STAN-ȚURCANU

Cine poate spune că nu este „vrăjit” de Egiptul Antic? De celebrele Piramide, de Sfinx, de marele faraon Ramses al II-lea, de regina Cleopatra VII etc.?

Clădirea muzeului...

Mărturisesc că încă din copilărie am fost fascinată de Antichitate, îndeosebi de Egiptul Antic. La sfârșitul anilor '90, pe vremea când eram studentă la Istorie, am învățat hieroglifele și limba arabă. Chiar dacă am scris o teză de doctorat despre Dimitrie A. Sturdza (*Lumea lui Dimitrie A. Sturdza*), ulterior o carte (*Peripețiile și poveștile lui Dimitrie A. Sturdza*), specializarea mea principală este Egiptul Antic. În urmă cu doi ani am decis să-mi dedic timpul valorificării cunoștințelor în acest sens și să cercetez Egiptul în lung și-n lat.

Este greu să prezinți în câteva rânduri un muzeu imens, care cuprinde sute de artefacte adunate din mai multe locuri din Egipt, în special din Cairo și Luxor. Ar trebui scrisă o carte pentru a prezenta comorile acestui muzeu unic în lume.

În Egipt au fost descoperite artefacte arheolo-

gice excepționale. Toate aceste comori uluitoare aveau nevoie de un edificiu pentru a valorifica așa cum se cuvine minunatul patrimoniu.

Acum 20 de ani, Egiptul a luat inițiativa construirii unui muzeu monumental consacrat

... văzută din unghiuri diferite

Statuia faraonului Ramses al II-lea...

egiptologiei. Este cel mai mare muzeu de arheologie din lume, care expune artefactele unei singure țări și se întinde pe o suprafață imensă.

Pentru realizarea acestui muzeu colosal s-a cheltuit un miliard de dolari. Arhitectura muzeului, o împletire între antic și modern, este într-adevăr una impresionantă, iar cele peste 100.000 de obiecte și artefacte, de la preistorie până la epoca romană, ce vor fi expuse în Marele Muzeu Egiptean, cunoscut și sub numele de Muzeul Giza, vor fi puse și mai mult în valoare. Însăși forma edificiului este inspirată de celebrele piramide din vecinătate, iar interiorul este presărat cu nenumărate proiecții digitale interactive, călătorii virtuale în timp, diverse animații care prezintă viața egiptenilor din acele vremuri, cum arăta o zi obișnuită a muncitorilor etc. Practic, transportă vizitatorii în timp, îi face părtași la viața egiptenilor antici. Tot prin intermediul tehnologiei se prezintă modul cum au fost construite piramidele. Designul acestui muzeu a fost gândit astfel, încât să fie aliniat geometric cu Piramidele din Giza. Și din acest punct de vedere, echipa de arhitecți și arheologi a muzeului a dat dovadă de ingeniozitate.

... și cele ale altor faraoni te întâmpină în Holul Mare

Spațiile muzeului cuprind, pe lângă expoziția muzeală, o bibliotecă specializată în egiptologie, un muzeu al copiilor (aceștia pot descoperi prin intermediul imaginilor, filmelor, jucăriilor etc. istoria civilizației egiptene), un cinematograful, o sală de spectacole, un centru de conferințe, centru de cercetare, laboratoare pentru restaurare, spații comerciale, restaurante și o parcare. Muzeul are parteneriate în domeniile educației și culturii. Vor fi lansate programe educaționale. Magazinul Marelui Muzeu Egiptean oferă diverse cadouri și suveniruri realizate de artizani locali.

La intrare, cunoscută cu numele de Marea Sală, te întâmpină spectaculoasa statuie a lui Ramses al II-lea. Ea a fost amplasată aici încă din ianuarie 2018. Este o statuie în picioare și are o greutate de 83 t. Este înconjurată de un bazin mic de apă,

Sicrie pictate

sugerând Nilul. Pe mine m-a impresionat faptul că arhitectura muzeului a fost concepută astfel, încât lumina soarelui să lumineze chipul faraonului Ramses al II-lea, așa cum se întâmplă la templul său din Abu Simbel.

O altă surpriză din Marea Sală este singurul obelisc suspendat din lume. Apoi, urcând Galeria Mare a Scărilor, se pot admira peste 60 de artefacte, reprezentând statui și sarcofage aparținând mai multor faraoni, precum și statuile unor zei, obeliscuri, coloane. Acestea îți încântă privirea și te pregătesc pentru o altă surpriză: o fereastră care oferă o panoramă splendidă spre faimoasele piramide din Giza.

Muzeul va fi inaugurat cu fast la 3 iulie 2025, dar încă din anul 2023 au fost deschise câteva spații pentru vizitare, precum Marea Sală, Galeria Mare a Scărilor, Muzeul Egiptean al Copiilor, spațiile comerciale, spațiile exterioare.

În prezent se pot admira și Galerieile principale.

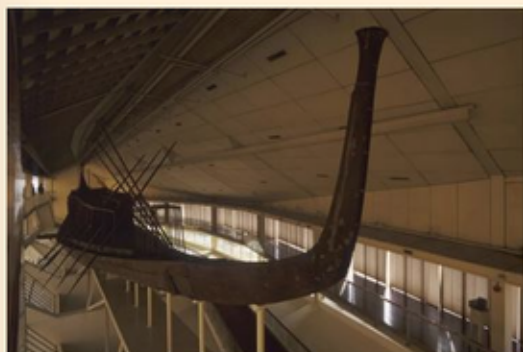

Detaliu de pe tronul lui Tutankhamon

Cele 12 săli sau galerii de expoziție principale acoperă toată istoria Egiptului Antic. Sunt organizate cronologic și prezintă trei subiecte diferite: Societatea, Regalitatea și Credințele. Exponatele cuprind, printre altele, obiecte care îi însoțeau pe egiptenii antici în viața de apoi, figurine, cutii canopice – care trebuia să păstreze organele în timpul procesului de mumificare –, papirusuri, vase de lut, obiecte de uz casnic, unelte pentru vânătoare, agricultură, bijuterii și alte obiecte pe care egiptenii antici le foloseau în viața de zi cu zi. În vitrine frumos aranjate sunt statuete de scribi foarte bine conservate. Îți creează impresia că sunt reale. Toate aceste obiecte, artefacte, papirusuri au fost scoase la lumina zilei de arheologi din interiorul piramidelor, situri arheologice ș.a.m.d. Specialiștii în domeniu vor putea analiza și diverse inscripții aflate în colecțiile muzeului, date personale ale regilor etc.

Printre capodoperele egiptene antice se regăsesc, în Galeria 7, statuia lui Meryre, mare preot la Templul lui Aton, înfățișat alături de soție, Iniuy,

Barca solară a lui Khufu

din dinastia a XVIII-a. În Galeria 8 poate fi admirată o statuie a reginei Hatshepsut, care a făcut parte din a XVIII-a dinastie; în Galeria 9, o pictură murală cu regele Thutmose al II-lea (a domnit în jurul anilor 1492 – 1479 î.H.), care îl înfățișează pe rege cum îngenunchează și îi oferă două vase pline cu vin unei persoane așezate, probabil unui zeu. În Galeria 10 este expusă statuia zeiței Isis ținându-l la piept pe fiul ei Horus; în Galeria 11, statuia reginei Arsinoe a II-a (una dintre cele mai renumite regine ale perioadei ptolemaice) și cea a reginei Shepenwepet a II-a, care a deținut titlul de soție a lui Amon. Acestea sunt doar câteva dintre minunatele artefacte expuse. Nu are rost să înșirui toate exponatele din acest edificiu. Toate sunt remarcabile. Ar trebui scrise sute de pagini despre tot ce există aici.

Galeriile Tutankhamon, care vor adăposti comoara băiatului rege, vor fi deschise la inaugurarea muzeului. Colecția Tutankhamon va fi bijuteria muzeului. Cele două galerii imense, care ocupă 7.500 m², vor include colecția completă a lui Tutankhamon, de peste 5.000 de piese. Aceasta va fi expusă permanent, pentru prima dată de la descoperirea mormântului. Peste 65% dintre comorile regelui Tutankhamon sunt amplasate în vitrine. Printre ele enumăr: celebra mască de aur, tronul de aur decorat, un scut ceremonial, sicriul, altarele sale și mii de obiecte care au aparținut celebrului faraon. Vor exista ilustrații grafice, carduri cu explicație pentru fiecare piesă, precum și ecrane de afișare ce ilustrează viața acestui rege.

O altă surpriză este Muzeul Bărcilor lui Khufu, adică a Bărcilor Solare. Una dintre aceste bărci sau nave a regelui Khufu are o vechime de peste 4.500 de ani, o lungime de 42 m și cântărește 20 t. Printre atracții se regăsesc și mai multe mumii, una aparținând unui crocodil, veche de 4.000 de ani. Oamenii sunt captivați de ritualurile unice pe care le aveau egiptenii antici pentru a se pregăti pentru lumea de apoi.

Artefactele muzeului vor fi expuse conform standardelor științifice și au fost utilizate tehnologii moderne pentru securizarea muzeului.

Expozițiile acestui muzeu oferă o experiență unică de cunoaștere a civilizației egiptene antice prin prezentarea colecțiilor arheologice într-un mod asemănător civilizației de pe vremea faraonilor. Echipamentele muzeului, de cel mai înalt nivel, precum și modul în care sunt expuse artefactele evidențiază unicitatea civilizației egiptene antice. ■

STABILIREA RELATIILOR DIPLOMATICE ÎNTRĂ ROMÂNIA ȘI COREEA DE SUD UN PROIECT DIN 1974

CRISTINA PREUTU

Anul acesta România și Republica Coreea aniversază 35 de ani de relații diplomatice. La 30 martie 1990 s-au deschis ambasade la București și Seul, cu ambasadori rezidenți, iar momentul era integrat natural în politica externă a României din acel moment, întrucât căderea regimului comunist a

generat și o schimbare de viziune, fiind reluate unele relații diplomatice înghețate în perioada anterioară, cum ar fi cele cu Vaticanul, sau au fost stabilite noi relații diplomatice, cum a fost cazul Republicii Coreea.

Mai puțin cunoscut în istoriografia relațiilor diplomatice dintre cele două state este faptul că a existat o inițiativă a autorităților sud-coreene de a stabili relații diplomatice cu România, în 1974. România avea un regim comunist, iar Coreea de Sud era o republică condusă de președintele Park Chung Hee, un lider autoritar, care în 1972 a promulgat Constituția Yusin (revitalizare), ce permitea președintelui să fie reales nelimitat, pe perioade de șase ani. Același președinte a ridicat Coreea, printr-o politică economică de încurajare a exportului, industrializare și urbanizare, constituind baza a ceea ce mai târziu se va numi „mirajul de pe râul Han”.

Ce s-a întâmplat în 1974 și de ce a existat această dorință a autorităților sud-coreene de a încheia relații diplomatice cu un stat cu regim comunist și care a fost reacția autorităților de la București sunt întrebări la care vom încerca să dăm un răspuns în următoarele rânduri.

Președintele sud-coreean Park Chung Hee, alături de președintele S.U.A. Jimmy Carter

Diplomația sud-coreeană a urmărit cu mare atenție vizita lui Nicolae Ceaușescu în Coreea de Nord, din iunie 1971 (sursa: Fototeca online a comunismului românesc, cota 69/1971)

Inițiativa diplomației sud-coreene a fost legată strâns de chestiunea reunificării Peninsulei. De la încheierea armistițiului de la Panmunjeom, din 1953, și până în 1970, nu a existat un dialog oficial, direct, între cele două state coreene, ambele dorind să nege existența și legitimitatea celui alt regim și ambele având un discurs specific Războiului Rece. Președintele Park Chung Hee era recunoscut pentru politica sa anticomunistă radicală din primii ani.

Lucrurile s-au mai nuanțat începând cu anii 1970, în contextul unei relaxări a Războiului Rece și a schimbării dinamicii relațiilor internaționale. Consolidarea regimurilor interne de-o parte și de alta a determinat cele două state coreene să-și regândească politica externă în perspectiva unei mai mari deschideri către lumea internațională, încheierea de relații diplomatice sau întreținerea legăturilor economice cu state indiferent de regimul politic, pe bază de egalitate și reciprocitate.

În 1970 a fost inițiat, oficial, dialogul intercoreean, prin delegațiile de Cruce Roșie, care la acea vreme aveau drept scop principal reunificarea familiilor despărțite după război. Primele întâlniri au fost destul de fructuoase, ceea ce a dus la semnarea unui Comunicat comun între Nord și Sud, la 4 iulie 1972, prin care cele două părți au căzut de acord asupra a trei principii ce

trebuia respectate în cazul viitoarei unificări.

În 1973, discursul președintelui Park Chung Hee în privința admiterii Coreei de Sud la organizația Națiunilor Unite s-a modificat. Dacă anterior s-a opus admiterii ambelor state coreene în acest forum internațional, acum a lansat ideea că este de acord ca ambele state coreene să fie membre ale Națiunilor Unite.

Coreea de Nord a devenit, din 1973, membră a Uniunii Interparlamentare și a Organizației Mondiale a Sănătății, cea din urmă patronată de Națiunile Unite. În același an avea relații diplomatice și consulare cu 66 de state, ceea ce indica aceeași tendință a regimului de a se deschide mai mult către lumea internațională.

În afară de schimbarea contextului internațional, considerăm că o altă motivație care a stat la baza acestei schimbări privind politica intercoreeană și o mai mare deschidere și flexibilitate în politica externă a ambelor state coreene a fost problema Republicii Populare Chineze și a Taiwanului. În octombrie 1971, China lui Mao a fost admisă în O.N.U., cu scoaterea Taiwanului. Deși nu o găsim consemnată ca atare în documentele istorice consultate până în acest moment, credem că această chestiune de politică internațională a produs îngrijorare în ambele state coreene. Un argument în acest sens ar fi și acordarea unei importanțe deosebite vizitei pe care delegația română, în frunte cu Nicolae Ceaușescu, a făcut-o în Coreea de Nord, în iunie 1971, cu câteva luni înainte de ședința Adunării Generale a O.N.U., când R.P. Chineză a fost primită ca membru.

Ambele state au început să fie mai atente la politica internațională și aveau o dorință mai mare de a încheia relații diplomatice și de a obține sprijin internațional. Evident, în plan secund, se poate observa aceeași dorință de a se concura reciproc și de a obține sprijin pentru susținerea propriului punct de vedere.

Revenind la anul 1974 și la inițiativa Guvernului

Declarații făcute de Kurt Waldheim, secretarul general O.N.U., în salonul oficial al Aeroportului Otopeni, la sosirea la Conferința Mondială a Populației

Primirea delegației Ministerului de Externe român, condusă de Mircea Mitrăn, secretar de Stat, de ministrul de Externe Choi Ho Jung, 29 martie 1990

sud-coreean de a încheia relații diplomatice cu România, una dintre întrebările care se ridică ar fi: de ce au ales România? În documentele diplomatice sud-coreene, din perspectiva politicii de securitate, România era prezentată ca ducând o politică de „balanță delicată între asigurarea independentă a securității, fără sprijinul sovietic, dar și de evitare a penalităților economice”, în general „o politică sofisticată de securitate”, după cum consemna o telegramă trimisă din Geneva către Ministerul de Externe de la Seul. România adoptase o poziție neutră în conflictul sino-sovietic; stabilise relații diplomatice cu Republica Federală Germania, în 1967; în timpul războiului de șase zile dintre Israel și statele arabe, din iunie 1967, a rămas singurul stat socialist care a păstrat relațiile diplomatice cu ambele țări aflate în conflict; luase poziție față de acțiunea statelor membre ale Pactului de la Varșovia de a invadea Cehoslovacia, pentru a stopa procesul de reforme, fiind singurul stat al blocului comunist care nu a participat cu trupe la invazie și a condamnat public acțiunea. Relația de prietenie și colaborare economică pe care a avut-o cu S.U.A. a permis poziționarea României ca un canal de comunicare diplomatică între Est și Vest și ca actor activ în medierea unor conflicte internaționale.

Acest profil al politicii externe a României a atras atenția Seulului, care din 1973 a început să caute să identifice persoane care să asigure un canal direct de comunicare între cele două țări și posibilități pentru a promova ideea schimburilor culturale și economice. O motivație particulară a acestei decizii a constituit-o și poziția pe care România ar fi putut-o juca în problema

unificării Peninsulei coreene. Tot în documentele diplomatice sud-coreene era apreciat faptul că „România a fost primul stat comunist care informal s-a exprimat favorabil poziției președintelui Park [în legătură cu noua politică inter-coreeană]”.

Contextul deschiderii unui dialog cu autoritățile române a fost prilejuit de două evenimente internaționale organizate în România: în aprilie 1974, Conferința Interparlamentară și în august, Conferința Mondială a Populației, organizată sub egida O.N.U. Pentru ambele evenimente, Coreea de Sud a trimis delegații, fiind pentru prima dată când participa la astfel de evenimente, alături de o delegație nord-coreeană, într-o țară gazdă cu regim comunist.

Prin diferite canale diplomatice, precum Ambasadele de la Geneva, Cairo sau Oslo, au fost contactate autoritățile române de partea sud-coreeană, cu întrebarea dacă Coreea de Sud ar putea trimite o delegație de zece persoane la București, la reuniunea interparlamentară. Inițial, contactul a fost pentru obținerea vizelor, întrucât între cele două țări nu existau relații diplomatice. În același timp, mesagerii întrebau direct și dacă Guvernul de la București nu ar dori să stabilească relații diplomatice cu Coreea de Sud. Printre argumentele aduse se menționa: „întrucât în Coreea nu mai este situația de acum zece ani, nu vede care ar fi impedimentul pentru stabilirea relațiilor diplomatice între țările noastre, cunoscând că România întreține relații cu majoritatea țărilor din lume”.

Autoritățile de la București vedeau intenția sud-coreenilor ca parte a politicii de deschidere către statele socialiste, dar erau conștiente de faptul

După semnarea acordului de stabilire a relațiilor diplomatice între Republica Coreea și România, 30 martie 1990

Primul ambasador al României în Republica Coreea, domnul Izidor Urian, prezintă scrisorile de acreditare președintelui Roh Tae-woo, 19 iulie 1990

că un asemenea pas făcut de Coreea de Sud către România este puternic influențat și de schimbarea paradigmei de rezolvare a chestiunii unificării, ambele state coreene încercând să rezolve situația prin inițiative proprii, prin crearea unor ocazii de a se întâlni direct. Așa cum a menționat un consilier al Ambasadei Coreei de Sud la Madrid, în cadrul unei reuniuni a asociației secretarilor diplomați, „ambele state coreene doreau unificarea pașnică, dar acest lucru era îngreunat de interesele sovieticilor și ale americanilor”. Date fiind „gândurile frumoase și intențiile bune [ale românilor] în relațiile cu alte popoare, dovedindu-se buni sfătuitoari la rezolvarea unor probleme internaționale”, consilierul a mai adăugat că „România ar putea contribui și la procesul de unificare a celor două state coreene și că stabilirea de relații diplomatice cu Coreea de Sud ar fi de natură să favorizeze acest proces”.

Întrucât contactele și solicitările din partea autorităților sud-coreene au devenit tot mai insistente, prin ambasadorii pe care îi aveau în state terțe, odată cu apropierea organizării conferinței interparlamentare, centrala M.A.E. a trimis o serie de instrucțiuni cu privire la atitudinea pe care ar trebui să o aibă diplomații români față de cei sud-coreeni. Se menționa că datorită schimbării relației dintre Coreea de Nord și de Sud, diplomații români sunt sfătuiți să aibă contacte protocolare și pot accepta convorbiri telefonice inițiate de partea sud-coreeană, dar nu vor iniția ei contacte sau discuții. În general, diplomații români erau îndrumați să aibă o atitudine de deschidere față de delegații sud-coreeni, dar nu era permisă corespondența sau contactul inițiat din partea diplomaților sau misiunilor române din exterior.

Pe de altă parte, autoritățile române au susținut o atitudine corectă atât față de reprezentanții Sudului, cât și de cei din Nord. Înainte să ajungă delegația sud-coreeană în București, Ambasada nord-coreeană a solicitat Ministerului de Interne să-i ajute în contactarea delegației sud-coreene, afirmând că doresc o discuție pe tema „unificării pașnice a patriei”. Ei au mai cerut unele informații privind delegația, dar autoritățile române le-au furnizat doar informațiile publice, fără a interveni direct în contactarea reciprocă.

Tatonările pe tema încheierii relațiilor diplomatice au continuat și după contextul creat de cele două momente menționate mai sus, dar, deși partea română se arăta deschisă la dialog, la sprijinirea unui dialog direct Nord – Sud și chiar la a antama pe viitor relații economice cu Coreea de Sud, nu a existat o concretizare a dialogului diplomatic. De aceea, spre finalul anului 1974, diplomații sud-coreeni au primit indicații să nu preseze prea mult sau să discute foarte mult cu partea română, pentru a putea păstra o relație pe termen lung cu aceasta.

Acest bemol pus pe tatonările anterioare curajoase a fost cauzat și de regândirea poziției S.U.A. în această chestiune. Diplomații erau sfătuiți să urmărească cum decurge relația dintre S.U.A. și România, așteptându-se ca România să primească în curând clauza națiunii celei mai favorizate din partea americanilor. După această etapă, sud-coreenii aveau încrederea că S.U.A. vor interveni pentru a solicita o îmbunătățire a relației dintre România și Coreea de Sud, în special în direcția economică, prin stimularea exportului către România.

În ianuarie 1975, partea sud-coreeană consemna faptul că toate încercările sale de a îmbunătăți relațiile cu România au eșuat, prin urmare se renunța la ideea de a trece la pasul oficial de a propune stabilirea relațiilor diplomatice.

Deși relațiile diplomatice nu s-au concretizat în acel context, acest episod dovedește, o dată în plus, că interesele și legăturile istorice dintre cele două națiuni nu au existat doar după încheierea unor relații oficiale, ci ele s-au construit, natural, în timp, din prisma unor contexte istorice comune, dar și a unor afinități socio-politice. Din perspectiva politicii externe a României la acel moment, episodul aduce un argument în plus cu privire la forța și independența politicii externe a României și la rolul de mediator pe care l-a jucat în diferite situații sau conflicte internaționale. ■

CAZURILE INSULELOR VIRGINE ȘI INSULEI APEI

MIHAI MĂTIEȘ

Achizițiile de teritorii au fost un subiect extrem de interesant de-a lungul istoriei. Dar dacă până în Evul Mediu târziu preluările se făceau eminamente prin forță și războaie, după Pacea Westfalică din 1648 și mai ales odată cu secolul XIX, statele au căutat să își lărgescă teritoriile și prin metode mai puțin violente, cum ar fi cumpărarea pe bani, aur, argint sau alte valori a dominioanelor unor țări sau înstăpânirea pașnică pe vaste întinderi de pământ nerevendicate – terra nullius.

Portul insulei Saint Thomas la sfârșitul secolului al XIX-lea

Întâmplător sau nu, Statele Unite ale Americii au fost de la începutul secolului al XIX-lea cel mai mare achizitor de noi teritorii, începând cu Louisiana, cumpărată de la francezi în 1803, apoi Florida, plătită spaniolilor în 1819, trecând prin preluarea Oregonului de la britanici în 1846, achizițiile de la Mexic din 1848 și 1854, continuând cu Alaska, pe care au achitat-o Imperiului Rus în 1867, cumpărarea Zonei Canalului Panama de la statul Pana-

ma și cesionarea Guantanamo de la Cuba în 1903 și terminând cu Insulele Virgine, cumpărate în 1917 de la Danemarca, după lungi dezbateri și răzgândiri, și Insula Apei, cumpărată ieftin (doar 10.000 de dolari) în 1944, de la aceiași danezi.

În majoritatea acestor tranzacții a prevalat dorința reciprocă și liber exprimată a părților pentru realizarea schimburilor de teritorii contra bani, iar tranzacțiile s-au făcut prin tratate internaționale ratificate

de parlamentele respective, deși – cu mici excepții – nu i-a întrebat nimeni pe băștinași care este părerea lor.

Conform Departamentului de Stat și bazei sale de date privind achizițiile istorice ale S.U.A., între 1803 și 1944 americanii au cumpărat în total 5.803.812,5 km² de teritorii, pentru care au plătit 107.210.000 de dolari-aur, moneda americană având până în 1971 convertibilitate în aur. Tabelul din p. 26 include

aceste achiziții, pentru care contribuabilul american a plătit bani, ca în orice afacere bazată pe un contract sinalgamatic, dar nu cuprinde teritoriile pe care americanii le-au anexat de-a lungul istoriei și unde nu avem confirmarea unor plăți clare oferite la schimb (de exemplu: Texas 1845, Midway 1867, Hawaii 1898).

Să nu uităm de contextul istoric: eram în acei ani ai colonialismului, masă la care S.U.A. ajunseseră mai târziu; americanii aveau și dorința și banii să cumpere, dar mai ales abordarea diferită pentru a se extinde fără să provoace război, ură și antipatii seculare. Beneficiau de un „credit al novicului” în arena internațională, care promitea libertate, autofirmare și succes în cel mai capitalist mod posibil, cu respectarea principiilor unei tranzacții reciproc avantajoase pentru părți și erau mănăți de un fler politico-economic și intuiții strategice cu bătaie pe termen lung. Negociau și plăteau pentru achizițiile dorite, în majoritatea covârșitoare a situațiilor, spre deosebire de imperiile europene, care se construiseră prin cuceriri violente.

Pentru reconstituirea contextului istoric, să zăbovim puțin asupra dezbaterilor americano-daneze, finalizate cu achiziția celor trei insule ale Arhipelagului Virgin în 1917 – Saint Croix, Saint John și Saint Thomas –, dar și asupra cazului unic ce privește achiziția Insulei Apei din Caraibe, în 1944.

Începând cu 1867, S.U.A. au avut mai multe tentative de a-și extinde influența atât înspre Polul Nord și Europa, unde achiziția Alaskăi de la ruși

William Henry Seward

contra a 7,2 milioane de dolari aur a fost cel mai mare succes, dar și în zona Caraibilor, prin achiziționarea Indiilor de Vest daneze, cum se numeau atunci Insulele Virgine. Dacă în cazul Alaskăi negocierile au durat doi ani, între aprilie 1865 – după ce Nordul ieșea victorios din războiul cu Sudul – și 30 martie 1867, data semnării tratatului, în zona Caraibilor negocierile cu Danemarca și răzgândirile reciproce ale părților au durat mai mult, practic între 1867 – 1917! Iar ultimul episod americano-danez s-a petrecut în 1944.

Indiile de Vest daneze au fost controlate de mai multe puteri europene, dar după Pacea Westfalică Regatul Danemarcei era stăpânul acestora. După 1830 însă, insulele au cunoscut o perioadă de declin, iar administrarea lor devenea foarte costisitoare pentru danezi.

În 1867, secretarul de Stat William Henry Seward a negociat cu succes un tratat, care a fost ratificat de Parlamentul danez și aprobat la limită de un

plebiscit local. Tratatul permitea insularilor să aleagă dacă vor să rămână subiecți danezi sau să devină cetățeni americani. Însă ulterior, din cauza unor dispute interne, Senatul american a respins ratificarea tratatului.

John Hay, secretar de Stat între 1898 și 1905, a fost și el interesat să cumpere Indiile de Vest daneze, ca parte a planurilor mai îndrăznețe ale S.U.A. de a securiza ruta pentru viitorul Canal Panama. Astfel, în 1900 S.U.A. și Danemarca semnează un nou tratat, care este ratificat de Senatul american în 1902. Dar de data aceasta Camera superioară a Parlamentului danez nu a procedat la omologare. Motivele atunci erau că tratatul nu prevedea acordarea cetățeniei americane pentru insulari și nici nu cerea un plebiscit privind opinia băștinașilor.

În 1915, noul președinte american Woodrow Wilson și secretarul de Stat Robert Lansing se temeau că Guvernul german va ocupa Danemarca și o va transforma într-o bază navală proprie. Pentru a evita anexarea subsecventă a Insulelor Virgine,

John Hay

i-au abordat pe danezi, dar premierul de atunci a refuzat vânzarea. Guvernul danez a motivat că era necesar un plebiscit local cu privire la soarta insulelor. De fapt, mai mulți oficiali danezi se temeau că, în urma achiziționării insulelor de americani, băștinașii vor avea de suferit, având în vedere starea precară a drepturilor civile de

care se bucura populația S.U.A. la început de secol XX și care putea avea efecte dezastruoase pentru localnicii insulelor, predominant negri. Lansing a forțat nota, amenințând că dacă S.U.A. nu pot cumpăra insulele, le vor ocupa pentru a nu fi preluate de nemți. Preferând o tranzacție pașnică, Guvernul danez acceptă vânzarea teritoriilor, iar tratatul este semnat la New York, la 4 august 1916, fiind aprobat de Parlamentul danez la 14 august și susținut de un plebiscit danez – dar care nu are loc în Insulele Virgine, ci în regat! – la 14 decembrie 1916.

Transferul formal al celor trei insule are loc la 31 martie 1917, împreună cu plata pe care americanii o fac în contul Danemarcei, care primește 25 de milioane de dolari în monete de aur. Locuitorii au primit atunci statut de „naționalitate americană”, dar nu de cetățeni ai S.U.A., deoarece politica colonială americană opera încă distincția între cetățeni și „naționali” (locuitori ai dominioanelor sale). Locuitorii Insulelor Virgine

Se achită prețul celor trei insule, în 1917...

au primit cetățenia americană propriu-zisă abia în 1932, printr-o lege a Congresului.

Între 1917 și 1931 insulele au fost administrate direct de US Navy. În 1936 o nouă lege trecută prin Congres le acorda localnicilor o autonomie sporită, putând organiza un guvern local. Din 1970 până în prezent insularii își aleg propriul guvernator.

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, importanța Insulei Apei (Water Island), un teritoriu de doar 2 km²,

dar plasat strategic în sudul arhipelagului Insulelor Virgine, a crescut enorm. Statele Unite își doreau o protecție suplimentară pentru baza de submarine pe care o aveau pe Insula Sf. Toma (Saint Thomas) din arhipelagul Virgin.

Insula era tot posesiune daneză, revendicată de coroana europeană încă din 1769.

În secolul XVIII și începutul secolului XIX, insula era condusă de negri și mulatri liberi, care administrau plantații de bumbac, dar creșteau și animale pentru a le vinde ca hrană marinarilor care treceau pe acolo.

Primii locuitori ai insulei au fost indienii Taino, a căror prezență este atestată încă din secolul XV. Insula a fost botezată de europeni Insula Apei, deoarece are mai multe lacuri cu apă dulce pe teritoriul său, o oprire strategică și obligatorie

pentru corăbii, având în vedere că insulele de pe o rază de câteva sute de mile marine nu dispuneau de această resursă importantă. Ca atare, era frecventată de multe corăbii, dar mai ales de pirații Caraibilor din secolele XVIII și început de XIX pentru a-și face provizii de apă și alimente.

În anul 1905 insula a fost vândută de coroana daneză Companiei Daneze a Asiei de Est (Danish East Asiatic Company), care era controlată prin interpuși de regele Danemarcei.

Însă odată cu începutul celui de Al Doilea Război Mondial, chiar

... și la 31 martie se coboară drapelul Danemarcei

dacă Danemarca își declarase inițial neutralitatea, nimic nu a stat în calea naziștilor, care au ocupat Regatul Danez la 9 aprilie 1940, în cadrul Operațiunii „Weserübung”. Guvernul danez și regele și-au desfășurat activitatea relativ normal până la 29 august 1943, când Germania a plasat Danemarca sub ocupație militară directă, regim care a durat până la victoria Aliaților, în mai 1945.

În acele condiții, S.U.A. aveau toate motivele să creadă că nemții vor pune ei stăpânire pe Insula Apei pentru a-și face o bază de submarine, care ar fi putut periclita efortul de război al americanilor. În 1944 au cerut Guvernului danez să o cumpere. Deși la început danezii nu au vrut, presiunilor americane li s-au adăugat ura danezilor și a regelui Christian al X-lea față de Hitler și naziști, criza diplomatică dintre regat și Reich – cu retragerea ambasadurilor, expulzările evreilor din Danemarca și alte pretenții naziste, care toate au contribuit la convingerea că, decât să fie ocupată de naziști, mai bine să o vândă pe un preț promoțional americanilor: doar 10.000 de dolari. Iată cum un context dificil a fost favorabil până la urmă unei țări care era atunci o democrație și care nu amenința Danemarca...

Între 1944 și 1950 insula a

Regele Christian al X-lea, cu soția

fost terenul unor operațiuni de antrenament și testare a echipamentelor coordonate de Departamentul Apărării al S.U.A. Divizia de Război Chimic al US Army a folosit diferite zone ale insulei pentru a testa arme chimice, inclusiv faimosul „Agent Orange”.

Începând cu anul 1950, insula a fost cesionată unui investitor privat, care a construit un hotel și alte facilități pentru turism.

Din 1996 Insula Apei este administrată direct de guvernatorul Insulelor Virgine, de care aparține. Controlul insulei a fost transferat de la Guvernul federal american către cel teritorial la 12 decembrie 1996, ciudățenia constând în faptul că Guvernul teritorial al Insulelor Virgine a plătit Guver-

nului federal tot 25.000.000 de dolari, exact cât plățiseră S.U.A. pentru primele trei Insule Virgine în 1917!

În prezent, Insula Apei este o zonă rezidențială, cu o populație de numai 182 de locuitori (recensământul din anul 2010 – US Census on Virgin Islands) și fără activități portuare comerciale însemnate. Mai multe case de pe insulă au contracte cu siteurile internaționale de rezervări turistice și oferă cazare pentru vizitatori. Principalele atracții includ Plaja Lunii de Miere și Fort Segarra, un fort construit jumătate în subteran de forțele armate ale S.U.A. în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

A respecta istoria înseamnă a interpreta faptele în contextul de atunci, nu cu mintea și cunoștințele de azi.

Condițiile în care se achiziționau teritorii nerevendicate sau aflate deja în stăpânirea altor state erau cu mult diferite față de prezent: nu existau norme ale dreptului internațional – așa cum avem azi; nu existau instituții internaționale și tratate care să apere drepturile statelor, dar și pacea lumii; existau încă, deși puține, acele teritorii numite *terra nullius*, care nu aparțineau nimănui – ceea ce astăzi nu mai există; iar epoca colonială, deși apusă după 1945, se zbătea să confere unele avantaje fostelor imperii sau companiilor uriașe care administrau diferite domenii printr-un joc de sumă nulă, care astăzi nu mai poate avea loc datorită opoziției statelor suverane.

După înființarea O.N.U., întreg cadrul relațiilor internaționale se schimbă, iar Carta Națiunilor Unite recunoaște

Președintele Truman, pe insula Saint Thomas, cu guvernatorul, în 1948

egalitatea statelor pe arena internațională și apără suveranitatea și drepturile fiecărei țări în parte. Departe de a fi perfect, sistemul dreptului internațional actual a avut ca scop evitarea războaielor, a folosirii forței militare și a coercițiilor politico-militare pentru ocuparea unui teritoriu al altui stat membru.

În plus, Actul Final de la

Helsinki din 1975 garantează respectarea drepturilor inerente ale suveranității statelor, semnării tratatului se angajează să nu recurgă la amenințarea cu forța sau la folosirea forței, frontierele sunt inviolabile, integritatea teritorială a statelor este garantată, diferențele trebuie reglementate pașnic, iar principiul neintervenției în

afacerile interne ale unui stat este și el consacrat.

Nu în ultimul rând, azi nu mai există acele *terra nullius*, iar disputele statelor cu privire la pretențiile teritoriale reprezintă doar câteva cazuri dispare, tocmai datorită respectării principiilor de drept internațional în majoritatea interacțiunilor dintre statele moderne. ■

Cele mai importante achiziții de teritorii făcute de S.U.A.

Nume	Data	Suprafața în km2	Suma plătită (dolari-aur)*
Louisiana, cumpărată de la Franța	1803	2.144.476	15.000.000 USD
Florida (Est și Vest), cumpărată de la Spania	1819	170.312	5.000.000 USD
Cesiunea mexicană, din partea Mexicului	1848	1.370.593	15.000.000 USD
Teritoriul Gadsden, achiziționat de la Mexic	1854	76.845	10.000.000 USD
Alaska, cumpărată de la ruși	1867	1.723.336	7.200.000 USD
Filipine, cumpărată de la spanioli (teritoriul și-a câștigat independența în iulie 1946)	1898	299.920	20.000.000 USD
Zona Canalului Panama, prin tratat cu Panama	1903	1.432	10.000.000 USD (plus 250.000 USD anual)
Guantanamo, închiriată conform Tratatului cu Cuba	1903	116,5	3.386,25 USD chirie anuală
Insulele Virgine (Sfânta Cruce, Sfântul Ioan și Sfântul Toma), cumpărate de la Danemarca	1917	352	25.000.000 USD
Insula Apei, cumpărată de la East Asiatic Company, o companie privată de navigație, cu sediul în Danemarca (la acel moment teritoriul era sub ocupație germană)	1944	2	10.000 USD

*Sursa: Compilație <https://history.state.gov/milestones>

Încheiem aici prezentarea fragmentelor din cartea lui Gustl Süss, fost membru al comandourilor trimise în misiune în România, în 1939 – 1940, intitulată *Die Brandenburger – Eine deutsche Kommandotruppe zbV 800 (Brandenburgii – O unitate germană cu însărcinări speciale 800)*, ediție îngrijită de Helmuth Spaeter.

MISIUNE SUB ACOPERIRE PE VALEA PRAHOVEI

GUSTL SÜSS

Rafinăria „Astra Română”

● Bătăie ca în filmul „Șapte păcate” ● Ultimatumul sovietic privind Basarabia provoacă îngrijorarea și a germanilor ● Materiale suspecte în cantități industriale: nisip, pietriș, ciment, bile de oțel ● O „mâță” foarte eficientă ● Un atentat înscenat ● Peste 1.300 de străini expulzați din România

A cțiunea brandenburgilor era totuși foarte complexă: Guvernul german cumpărase, prin intermediul unor oameni de paie de la Ploiești, la începutul verii 1940, rafinăria medie „Standard”. Întreprinderea era destul de vlaguită și învechită. Au fost reparate, respectiv înnoite, cât s-a putut de repede, mașini, stații de pompa-

re, instalații de distilare etc. Părți întregi au fost produse în Germania și transportate în România.

Pentru montaj au venit meșteri germani, brandenburgi selecționați, cam de mărimea a două plutoane. Erau lăcătuși, fierari, sudori etc. și lucrau în toate colțurile întinsului domeniu al întreprinderii. În paralel, „montorii” noștri aveau

sarcina de a ține sub observație personalul întreprinderii. Curând, o serie de muncitori români ne-serioși a fost concediată, pentru că pe ici pe colo fuseseră greșit manevrate niște ventile, fuseseră slăbite șuruburi la conducte și fuseseră provocate mici incendii.

Cu puțin înainte de cum-părarea întreprinderii fuseseră angajați ca tehnicieni câțiva englezi tineri. Acești tineri domni erau de găsit peste tot. Desenau, schițau și făceau măsurători. Lor nu le convenea deloc că „montorii” cei noi erau cu ochii pe ei. Până acum nu putuseră fi dovediți cu nimic concret, de aceea încă mai erau aici.

Ei bine, oameni tineri într-o țară străină, indiferent de naționalitate, vor să trăiască și ei întâmplări palpitante. Prin urmare, într-un local de dans din Ploiești, cu un renume nu tocmai bun, montorii noștri s-au întâlnit din nou cu acești englezi, care-i aduseseră cu ei și pe camarazii din alte întreprinderi. Așa ceva nu se putea termina cu bine. Alde *Tommys* [denumire generică pentru englezi, echivalentul lui *Fritz* pentru germani – *C.M.F.*] se simțeau puternici, erau mai mulți. Așa că au vrut să le arate ei lor, acelor „damned boys” [tipi afurisiți – *C.M.F.*] din Germania. Plini de tupeu, îi îmbrânceau la dans pe oamenii noștri, care atât așteptaseră. Un *Tommy* a pus piedică unui brandenburg. Încă în cădere, al nostru l-a înșfăcat pe individ și până ca ăla să-și dea seama ce se întâmplă, zăcea într-o mare oglindă spartă. Țsta a fost semnalul pentru o încăierare generală în salon. „Montorii” noștri erau instruiți în lupta corp la corp. I-au cotoșit atât de temeinic pe *Tommys* și în plus și pe câțiva români care le luaseră partea, că mai mulți dintre aceștia a trebuit să apeleze la ajutor medical. Cu această ocazie, mobilierul localului de dans s-a făcut țandări aproape în întregime.

Poliția română a apărut în număr mare și a umflat pe cine a mai putut pune mâna. Doar că englezii s-au mirat foarte tare că „montorilor” germani li s-a dat drumul, în vreme ce ei au fost reținuți și ulterior expulzați din țară.

În ultimul timp existau mai des încăierări între germani și englezi, în care se aplicau metode dure,

După ultimatumul din 26 iunie, sovieticii nu au respectat termenul fixat și au înaintat mai repede decât ne-am retras: militari români dezarmați...

câte unul alegându-se cu mai mult decât doar cu câteva cucuie. Și mereu apărea Poliția, care de fiecare dată îi expulza pe ceilalți străini, însă niciodată pe germani.

În vara anului 1940, un eveniment deosebit de important a cutremurat profund poporul român, Casa Regală Română și Guvernul. Guvernul sovietic rus al lui Stalin a transmis, la 26 iunie 1940, un ultimatum scurt, dar amenințător, în care solicita predarea în decurs de trei zile a Basarabiei și Bucovinei către sovietici.

Această acțiune agresivă a rușilor a creat neliniște și în centrele germane de comandă. Oare diviziile sovietice se vor opri la Prut sau vor cuteza să pună mâna pe zona petroliferă românească? Doar strânseseră forțe puternice la Nistru. Și zona petroliferă nu era foarte departe de ei.

Pentru unitatea noastră de comando aceste evenimente determinau o stare sporită de alarmă. Santinelele și controalele au fost dublate. Toți oamenii disponibili erau pe traseu și controlau zi și noapte. Totalitatea prevederilor și ordinelor prevăzute pentru cazul X au fost iar și iar verificate, listele celor care urma să fie reținuți în cazul X au fost completate ș.a.m.d.

Pentru a evita în acel moment o confruntare militară și o luptă deschisă cu Uniunea Sovietică pentru zona petroliferă, Guvernul Reichului a declarat în ultimul minut, însă de data asta fără echivoc, că e decis să garanteze granițele României

... și refugiați din Basarabia

și la nevoie să le și apere. [Eroare a autorului. Această garanție din partea Germaniei a venit două luni mai târziu, ca urmare a arbitrajului-dictat de la Viena, din 30 august 1940 – C.M.F.]

Trupele ruse s-au oprit într-adevăr la Prut. Populația s-a refugiat în masă din provinciile afectate, preocupată să salveze măcar ce e mai important din avut. Rușii însă au fost mai vicleni. Au mărșăluit cu o zi mai devreme, deja la 28 iunie, cu blindate și alte unități rapide, în Bucovina și Basarabia. Pe poduri li s-au luat apoi refugiaților bunurile.

Curând ne-am dat seama care era scopul serviciilor aliate de spionaj. Nu voiau doar să perturbe producția de benzină, petrol ș.a.m.d. și să îngreuneze transportul. Scopul lor era foarte clar, să paralizaze întreaga producție, pe toată durata războiului. De data asta voiau s-o facă mult mai temeinic decât la 1916. Atunci germanii tot au izbutit, în 1917, să deblocheze câteva puțuri de foraj, să pună în funcțiune câteva pompe și conducte, astfel că au putut rafina iarăși ceva benzină și petrol – chiar dacă în cantități modeste. De data asta, lucrul acesta nu trebuia să le mai reușească germanilor.

A trebuit ceva vreme până când nu au mai încăput îndoieli nici în privința lui „Cum”.

Pentru a nimici dintr-o lovitură și în cel mai scurt timp un asemenea centru industrial imens precum zona petroliferă, aveau nevoie de mulți genști și de ajutoare. În materie de personal, Aliații nu au dus lipsă. Trupele lor de comando

trimiseseră deja din vreme contingente puternice de soldați, sub acoperire, în zona petroliferă, pentru ca fiecare să poată fi inițiat în sarcina sa specială. Pierderile survenite ca urmare a permanentelor expulzări le-au putut suplini în mare măsură prin forțe noi.

În primăvara anului 1940 s-au întărit raportările angajaților germani ai societăților petroliere și ai oamenilor noștri de încredere, cum că la câmpurile petrolifere se livrează cantități neobișnuit de mari de nisip și pietriș. Era vorba

despre sute de vagoane. Doar în perimetrul „Astrei Române” erau 375 de vagoane de pietriș și 750 de vagoane de nisip (!). Și ciment era depozitat în hale, în cantități mari. Cantități similare ca dimensiune de pietriș și nisip fuseseră livrate și la celelalte societăți petroliere.

Cu toții ne-am întrebat: pentru ce vor să folosească firmele asemenea cantități de beton? Era de la sine înțeles că urmăream aceste desfășurări cu cea mai mare atenție. Când în vară au mai fost constatate și livrări mari de bile de oțel, am înțeles treptat: soldații din comandourile aliate urma să astupe prin betonare sondele de petrol, puțurile de foraj – cu bile întărite de oțel și beton armat. Bilele de oțel se potriveau ca supte în țevile sondelor. La suprafață erau dure și lucioase ca sticla și niciun utilaj nu le-ar fi putut extrage din țevi. Și nici nu puteau fi perforate.

Cu aceste mijloace ar fi putut fi paralizată extracția tuturor sondelor de petrol. Pe vremea aceea nu exista încă niciun fel de unealtă pentru a scoate betonul și bilele din țevile speciale. Ar fi trebuit făcute noi foraje, or pentru asta e nevoie cam de trei luni pentru fiecare puț de foraj.

Pentru a căpăta certitudine, am direcționat o „mâță” de mare încredere și extrem de înzestrată profesional, dintr-un bordel select, către câțiva englezi. Prompt, am obținut confirmarea celor deduse de noi: doi „amorezi” s-au dedulcit prea mult, pe cheltuială germană, la whiskyul și la șampania de bună calitate și apoi au „cântat”.

Pentru noi acesta era un semnal de alarmă.

Fără încetare și fără a bate la ochi, erau controlate proviziile de nisip, pietriș și ciment. În același timp, am cumpănit în multe discuții cum putem zădărnici planul adversarilor noștri.

Existau cele mai ciudate propuneri. Cea mai bună soluție era de a găsi o modalitate spre a-i alunga dintr-o lovitură pe toți agenții și „practicanții” Aliați, „comercianții” și „tehnicienii”, și a face ca aceștia să fie expulzați. Însă cum putea reuși una ca asta? Cum puteau fi determinate autoritățile române la un asemenea pas? Pentru asta trebuia să se întâmple ceva cu totul special!

Ei bine, patru brandenburi isteți au găsit soluția problemei: un atentat simulat asupra unui ofițer al „Marelui Stat Major”, asupra căpitanului dr. Luptar, care, față de jurnaliști, fusese declarat ca fiind maior.

Planul a fost rapid pus la punct, era perfect, numai că... dr. Luptar se temea pentru viața lui. A fost nevoie de arta persuasiunii până când a fost în cele din urmă de acord. Într-o seară din august 1940, trei „atentatori”, într-o mașină împrumutată cu număr schimbat, au descins la orele 21.30 fix în fața casei albanezei la care găsisse locuință dr. Luptar. Ceasurile fuseseră exact sincronizate. Doi dintre oameni s-au strecurat pe poteca din grădină până lângă dormitorul situat în spate al dr. Luptar, în vreme ce șoferul mașinii a lăsat motorul să meargă cu zgomot. Cel de-al patrulea coordona de la oarecare distanță întreaga acțiune. Odăile dr. L. erau situate la parter înalt. Luase masa de seară împreună cu gazda sa, își băuse romul și, sub pretextul că ar fi obosit, s-a culcat la ora 21.00. La 21.20, conform planului, s-a mai dus o dată în față,

în încăperile gazdei sale, a mai băut un păhărel și apoi s-a deplasat la toaletă. Era încă acolo când, prin fereastra din dos a dormitorului său, mai multe împușcături trase dintr-un pistol de calibru mare au lovit patul în care dormea. Salteaua și perna i-au fost ciuruite. Profund speriată, gazda a văzut doi oameni alergând pe poteca grădinii către stradă. Dat fiind că bătea lumina lunii, a și putut reține întrucâtva semnalmente cele două.

Cei doi brandenburi se aranjaseră în prealabil, astfel că arătau ca doi englezi anume. Unul din ei, Lutz Sch., se strecurase în seara precedentă neobservat în locuința unuia dintre acești englezi și sustrăsese dintr-o pereche de pantofi de sport pe cel drept. Pe acesta îl încălțase și, la fuga de după „atentat”, călcase de mai multe ori în straturile grădinii, spre a lăsa urme inconfundabile.

Doi criminaliști români mai înalți în grad au anchetat-o în dimineața următoare, în mod repetat, pe sârmana gazdă și i-au prezentat aproximativ 150 de fotografii de mărimea unei cărți poștale. Ea i-a recunoscut pe cei doi pe care îi zărise fugind în urma împușcăturilor. Cum mi-a povestit dr. Luptar ulterior, unul dintre funcționari ar fi spus: „Mi-am închipuit eu că individul ăsta e băgat și el în povestel!”, indicând fotografia unui anumit englez.

Pe urmă, întreaga chestiune a decurs destul de repede. Perchezițiile la englezi au scos la iveală diferite arme, care constituiau un motiv suficient pentru expulzare. A fost găsit și pantoful stâng, al cărui profil de talpă se potrivea exact cu mulajele de ipsos din straturile grădinii. Lanțul evidențelor era complet, toate jurămintele de nevinovăție nu au folosit la nimic.

Kaiserul vizitează sondele sabotate de pe Valea Prahovei

Sondă incendiată, Ploiești, 1916

Noi însă nu puteam fi mulțumiți doar cu expulzarea celor înhățați și a câtorva complici. Voiam să obținem mai mult. Am prezentat Siguranței liste nesfârșite cu adrese și parțial cu numele și cu gradele reale ale tuturor străinilor suspecți de acte de sabotaj. Conțineau o mulțime dintre observațiile noastre.

Indiciile noastre cu privire la planificatele distrugerii ale regiunii petrolifere, la cantitățile de nisip, pietriș și ciment de pe câmpurile petrolifere, la armele găsite, la descoperirea de explozibili asupra unor englezi lângă Lacul Snagov, la Ploiești și la București, la confiscarea navelor engleze de pe Dunăre, la Giurgiu, cu încărcăturile lor de arme și explozibili – toate

aceste cazuri se petrecuseră cam în același timp. Acum, și acest atentat asupra unei personalități atât de importante, asupra împluternicitului uriașelor întreprinderi vitale ale industriei lor petroliere, au declanșat o amplă campanie de presă, care a determinat în sfârșit Guvernul român să intervină fără menajamente, în scopul propriei siguranțe și al protejării regiunii petrolifere, cu instalațiile sale industriale deosebit de prețioase, și să-i expulzeze pe toți străinii suspecți.

În decurs de câteva zile au fost expulzate din țară peste 1.300 de persoane. Printre

ele se aflau oameni care trăiau în țară de zece ani și mai bine cu familiile lor. Doar germanii au avut voie să rămână. Aceasta a fost o lovitură coplesitoare pentru Aliați, pentru Germania un succes remarcabil. Totuși, pericolul încă nu trecuse. Aliații strânseseră în Orientul Apropiat 100.000 de soldați. Noi, brandenburgii, nu ne-am găsit liniștea zile întregi, eram în alarmă maximă. Însă a fost liniște. Contrar așteptărilor, în zilele și săptămânile ce au urmat nu s-a întâmplat nimic.

Renunțaseră Aliații la lupta pentru petrolul românesc?

**Traducere și prezentare:
Claudiu Mihail FLORIAN**

La sfârșitul lui octombrie 1940 au venit în mod surprinzător trupe germane în România. Misiunea Militară Germană și-a început activitatea pentru instruirea trupelor române. Unități de aviație au preluat paza spațiului românesc și unități de artilerie marină paza coastelor românești ale Mării Negre. Petrolul românesc a fost sustras influenței Aliaților și asigurat pentru Germania. Pentru următorii ani, Anglia și aliații ei pierduseră lupta pentru petrolul românesc.

În decembrie 1940, și oamenii Grupului Meissner, în civil, cum veniseră în România, au avut voie să urce într-un tren la Ploiești și să-și pună uniforme, pe care până acum le purtaseră într-o valiză de mână. Misiunea lor, o contribuție decisivă pentru asigurarea regiunii petrolifere românești, ajunsese la un deznodământ bun, fără vărsare de sânge.

**(Rudolf Morill, membru al
Diviziei Brandenburg)**

DESPRE TEZAURUL B.N.R. DE LA MOSCOVA, LA PITEȘTI

Acțiunile de prezentare a problematicei Tezaurului B.N.R. evacuat la Moscova, în timpul Primului Război Mondial, cu garanția părții ruse că va fi returnat oricând dorește proprietarul – ceea ce nu s-a reușit nici după 100 de ani –, au continuat în luna martie, la Pitești.

La dezbaterile de la Centrul Universitar Pitești al Universității Naționale de Știință și Tehnologie Politehnica București

Timp de două zile, delegația Băncii Naționale a putut prezenta atât istoricul problemei, cât și acțiunile întreprinse de Banca Centrală pentru a face cunoscut acest drept de creanță, perfect valabil. Acțiunea vine în continuarea demersului început anul trecut în Parlamentul European (*Magazin istoric*, nr. 4, 5/2024), urmat apoi la Washington, New York, Chișinău (*Magazin istoric*, nr. 12/2024) și Sibiu.

În prima zi a fost organizată o întâlnire cu studenții Centrului Universitar Pitești al Universității Naționale de Știință și Tehnologie Politehnica București. După un cuvânt de salut al domnului lect.univ.dr. Tudor Petrescu, prorector al Centrului Universitar Pitești, dezbaterile s-au concentrat pe câteva aspecte: de ce a intrat România în Primul Război Mondial și cum s-a conturat ideea evacuării Tezaurului B.N.R. și a celui național la Moscova; ce se înțelege prin termenul general „Tezaurul evacuat la Moscova” și care sunt cele două componente ale sale; de ce s-a trimis Tezaurul la Moscova și de ce nu s-a încheiat o asigurare; care este importanța unei rezerve de aur pentru o bancă centrală; cum s-a făcut evacuarea Tezaurului la Moscova și cum s-a ajuns să fie confiscat de regimul bolșevic instalat la putere în noiembrie 1917; care au fost consecințele confiscării celor 91,5 t aur fin pentru economia României; ce demersuri s-au făcut de atunci și până acum pentru recuperarea Tezaurului; rolul Comisiei comune româno-ruse și progresele obținute în cadrul negocierilor; noua abordare, financiar-bancară, a Băncii Naționale a României în problema recuperării Tezaurului; care sunt

posibilitățile legale de realizare a acestui obiectiv.

În cea de a doua zi, la Agenția B.N.R. din Pitești, a fost prezentată expoziția „Tezaurul Băncii Naționale a României trimis la Moscova și nerecuperat – o creanță mai veche de un secol”. Discuțiile moderate de doamna directoare Carmen-Cristina Mînzînă au vizat prezentarea eforturilor întreprinse de Banca Națională a României, după 1990, pentru cercetarea fondului propriu de arhivă, dar și a altor fonduri privind problematica Tezaurului, acțiunile pentru a aduce în atenția opiniei publice din țară, dar și din străinătate existența unui titlu de creanță față de Federația Rusă, activitatea reprezentanților Băncii în Comisia comună româno-rusă pentru susținerea punctului nostru de vedere în această problemă, soldate cu recunoașterea de către partea rusă a valabilității documentelor prezentate de B.N.R. privind evacuarea Tezaurului la Moscova, sprijinirea publicării unor volume esențiale pentru cunoașterea problemei, atât în limba română, cât și în limba engleză. Menționăm în acest sens volumele: *Tezaurul Băncii Naționale a României la Moscova. Documente*, ed. a II-a (Cuvânt înainte: academician Măgur Isărescu; comentariu istoric și ediție: Cristian Păunescu, Marian Ștefan), Editura Oscar Print, București, 2011; Ilie Schipor, *Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele ruse*, Editura Oscar Print, București, 2021; *The Romanian National Bank Treasure taken to Moscow and never returned*, semnat de Cristian Păunescu, și *Romania's Treasury and its Destiny. Arguments from the Russian Archives*, alcătuit de col. (r.) Ilie Schipor. Au

fost prezentate și cazuri similare de tezaure bancare confiscate sau pierdute în vreme de război. Concluzia a fost că în toate cazurile respective, păgubiții fie au primit, parțial sau total, cantitatea de aur înapoi, fie au fost despăgubiți corespunzător. Cazul românesc rămâne singular. ■

Domnul Cristian Păunescu, consilier al guvernatorului B.N.R., prezintă, la Agenția B.N.R., acțiunile întreprinse pentru a face cât mai bine cunoscută problematica Tezaurului

Dorin MATEI

ALBUM ISTORIC

La 29 aprilie, anul acesta, Banca Națională a României a aniversat 145 de ani de la publicarea, la 17/29 aprilie 1880, în Monitorul Oficial al României, a „Legii pentru înființarea unei bănci de scompt și circulațiune“. Cu acel prilej, guvernatorul B.N.R., academicianul Mugur Isărescu, a evocat istoricul venerabilei instituții. Am reținut un pasaj din discurs: „De cele mai multe ori s-a scris sau s-a discutat despre personalitățile marcante ale băncii precum Eugeniu Carada, Ioan G. Bibicescu sau Emil Costinescu, ca să citez doar trei nume. Însă Banca Națională a însemnat mai ales oamenii obișnuiți, angajații care, indiferent de epocă, au încercat și, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, au reușit să își facă datoria. De la primii patru funcționari angajați la 20 aprilie/1 mai din anul 1880 și până la colegii mei de astăzi.“

Lor le dedicăm imaginile planșelor din acest număr.

*Membrii Consiliului General
și funcționarii Băncii Naționale a României
la inaugurarea bustului lui Eugeniu Carada, 17 februarie 1924
(Colecția Arhiva Băncii Naționale a României – A.B.N.R.)*

Gheorghita Chiurtu a fost angajată la Banca Națională a României în perioada 1933 – 1950.

În anul 1948, deținea funcția de director la Direcția Schimburilor cu Străinătatea și în această calitate a reprezentat Banca Națională a României în Adunarea Generală Anuală a Băncii Reglementelor Internaționale, fiind prima dată în istoria B.R.I. când una dintre băncile centrale membre era reprezentată de o femeie (Colecția A.B.N.R.)

Maria Grossu-Viziru a fost funcționară a Băncii Naționale a României începând din noiembrie 1925 până la sfârșitul anului 1947, fiind considerată ca având calități profesionale deosebite și aptitudini pentru a deține funcții de conducere (Colecția A.B.N.R.)

Ancuți Marinescu, salariată a Băncii Naționale a României între 1929 și 1947, a fost una dintre primele funcționare ale băncii de emisiune care au avut titlul de doctor (Colecția A.B.N.R.)

*Funcționari ai Băncii Naționale a României
în sediul Agenției Buzău,
perioada interbelică
(Colecția familiei Negusiu)*

*Funcționarii Sucursalei B.N.R. Chișinău
împreună cu familiile,
1929 – 1930
(Colecția A.B.N.R.)*

*Dimitrie Atanasiu,
contabil, Agenția Dorohoi*

*Dimitrie Atanasiu,
contabilul Agenției B.N.R.
Dorohoi, 1901
(Colecția Arhivele Naționale
Istorice Centrale – A.N.I.C.)*

*Dem. Ștefănescu
Agentul B.N.R.
Constanța*

*Dem. Ștefănescu,
directorul Agenției B.N.R.
Constanța, 1901
(Colecția A.N.I.C.)*

*Guvernatorul Mitiță Constantinescu
alături de directorii sucursalelor
și agențiilor B.N.R. din Transilvania, 1935 – 1940
(Colecția A.B.N.R.)*

CULTUL LUI MITHRAS ÎN DACIA ROMANĂ

CSABA T. SZABÓ

Mithras este probabil una dintre cele mai cunoscute divinități antice cu rezonanțe și interpretări chiar și în secolul XXI. Deși în literatura de specialitate din România și în discursul public, Mithras din Imperiul Roman încă apare ca un zeu persan, cultul lui Mithras din secolul II – V d.H. este, de fapt, „roman” în aproape toate elementele sale. Popularitatea de astăzi se datorează prezenței cultului lui Mithras din Avesta în India zilelor noastre, iar numele și originea divinității au fost greșit interpretate de marii savanți ai secolului al XIX-lea, în special de Franz V. Cumont și Ernest Renan, drept „zeu persan”, un „concurrent” al creștinismului, una dintre cele mai mistice religii antice.

*Mithras ucide taurul,
reprezentare aflată în Muzeul Louvre-Lens (cca 150 d.H.)*

Numărul mare de monumente mithraice care au fost dezgropate începând cu secolul al XVII-lea a atras și continuă să atragă atenția în Europa. Nici în regiunea noastră nu a fost altfel: provincia romană Dacia, care cuprindea teritoriul Transilvaniei istorice și Oltenia, ne-a lăsat o bogată moștenire romană din perioada 106 – 271 d.H., ale cărei urme erau încă vizibile în Evul Mediu timpuriu și care au reapărut treptat datorită omului renașcentist. Monumentele lui Mithras din Oltenia și Transilvania au jucat un rol deosebit de important în

istoria cercetărilor asupra fostei provincii romane Dacia, iar în secolul al XVIII-lea au început să atragă interesul științific al savanților europeni.

ZEUL MISTERELOR

În istoria religiilor au existat trei divinități distincte, diferite atât din punct de vedere cronologic, cât și geografic, care poartă nume asemănătoare, dar nu sunt identice. Divinitatea indiană (vedică) Mitra, divinitatea persană (avestică) și apoi elenistică Mithra, precum și cea romană Mithras au istorii religioase și

Zeul Mithra persan pe relieful rupestreu de la Taq-e Bostan...

evoluții proprii, fundamental diferite unele de altele. Prima mențiune a numelui Mithra provine, în mod curios, din Anatolia, în Imperiul Hitit, la mijlocul secolului al XIV-lea î.H. Divinitatea a fost una dintre figurile care au sanctificat și au păzit tratatul dintre regele hitit Suppiluliuma I și Tusratta, conducătorul Mitanni. Exemplul unic din Anatolia este doar cel mai vestic monument de cult al zeităților indiene care apare în *Rigveda*. Mitra, pe care îl vedem pe inscripția hitită-mitanni, este rezultatul interacțiunii religioase dintre două culturi, indiană și mitanni. În secolul al XIV-lea î.H. o astfel de divinitate era venerată doar în India. Mai târziu, în *Avesta* și în imnul *Mihr Jast*, Mithra este nu numai modificat în nume, ci și extins în atribute. Sunt adăugate zeci de epiteze și li se acordă un rol vizibil mai proeminent în cadrul divinității și al practicii religioase indiene. Mithra din *Rigveda* și *Avesta* este încă

foarte departe de divinitatea pe care o cunoaștem sub numele Mithrasului roman. Potrivit indienilor, Mithra urăște minciuna, protejează contractele, ascultă adepții și este omniprezent; un zeu blând și filantropic, a cărui popularitate este încă prezentă în unele părți ale Indiei, deși astăzi apare în *Atharvaveda* ca zeu al soarelui răsare. Datorită legăturilor vii dintre India și vechii persani, numele și anumite caracteristici ale zeului Mithra din *Rigveda* au fost adoptate de persani. Cultul lui Mithra în Persia antică, cunoscut

încă din secolul al VI-lea î.H., avea deja un caracter religios formal, susținut de conducători. Festivalul Mithrakana, menționat de Herodot și Strabon, era deja legat de echinocțiu, ziua Soarelui, și, prin urmare, avea aspecte astrale. Și în acest caz, iconografia divinității are caracteristici care ar fi putut influența în mod clar imagistica lui Mithras roman așa cum o cunoaștem, cel puțin atunci când a fost creată o jumătate de mileniu mai târziu.

Datorită cuceririlor lui Alexandru cel Mare și interacțiunilor culturale ale Imperiului Elenistic, cultul lui Mithra din Persia antică și toposul literar al perșilor ca deținători veșnici ai cunoașterii antice s-au răspândit în întregul imperiu al tânărului cuceritor. Aceste trăsături pot fi regăsite și în noua divinitate care a apărut

în statele succesoare ale imperiului lui Alexandru cel Mare. În Regatele Commagenei, Frigiei și Ciliciei, precum și în Bactria, cultul lui Mithra, adoptat de la perși, devine foarte popular. Apare alături de Helios, zeul grec al soarelui, pe monete, inscripții și reliefuluri. Aici, în Nemrut Dağ, Anatolia, unde cultura greacă și cea persană au găsit cea mai puternică simbioză posibilă, Mithra a fost asociată nu numai cu Apollo-Helios, ci și cu Hermes, mesagerul zeilor și însoțitorul sufletelor, ceea ce poate indica și faptul că vechea divinitate persană a căpătat un nou aspect: a devenit un trimis și un liant între două lumi, făcând legătura între morți și vii, între bine și rău, între lumină și întuneric.

Cercetările de până acum nu au reușit să determine când, unde și cine a creat noul cult al lui Mithras, care a combinat

... și într-o reprezentare elenistică de la Nemrut Dağ, Anatolia

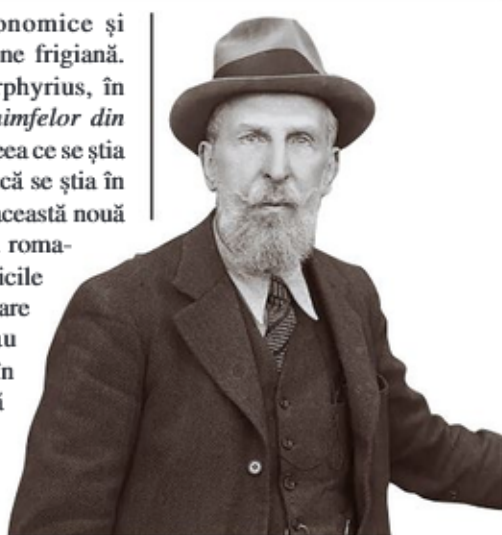
elemente iconografice grecești și persane, nume și cuvinte exotice persane și ritualuri romane. Alții văd originile lui Mithras roman în reformele religioase de la Curtea împăratului Augustus, dar există și cei care văd un singur fondator religios în spatele noului cult. Sigur este că la sfârșitul secolului I î.H. era deja prezent în Imperiul Roman și se răspândea rapid în aproape toate colțurile acestuia. Elita imperială aflată în captivitate în Roma în timpul lui Nero, delegația politică și intelectuală din Commagene și Cilicia și campania militară din Orient a lui Vespasian au contribuit la formarea noului cult roman în perioada 60 – 90 d.H.

ÎN IMPERIUL ROMAN

Apariția cultului roman al lui Mithras – care, în ciuda interacțiunilor religioase, se distinge net de cultele indiene, persane și elenistice Mitra – Mithra – apare la Roma, cândva în perioada dinastiei Flaviană (69 – 96). Cum a ajuns din Asia Mică în capitala imperiului și cum s-au dezvoltat programul său iconografic specific, doctrinele religioase și narațiunea de bază rămâne un mister. Știm sigur că în jurul anului 90 d.H. poetul roman Statius menționează deja numele lui Mithras, astfel încât chiar și intelectualii vremii erau conștienți de prezența cultului la Roma.

Rândurile mistice ale lui Statius au fost interpretate și de Lactantius Placidus, trei secole mai târziu, care a descris în detaliu legătura strânsă a cultului lui Mithras cu

fenomenele astronomice și presupusa sa origine frigiană. Ca și aceștia, Porphyrius, în lucrarea *Peștera nimfelor din Odiseea*, rezuma ceea ce se știa sau se presupunea că se știa în vremea sa despre această nouă religie misterioasă romană. Unele dintre micile grupări religioase care au proliferat și au devenit populare în perioada elenistică aveau și ele aspecte de culte ale misterelelor, ceea ce presupunea că se efectuau ritualuri de inițiere. Principalul mesaj religios al cultului, mântuirea divină (lumească sau extraterestră), putea fi obținut doar printr-o serie treptată de posturi și ritualuri religioase pentru membrii cultului. Aceste grupuri religioase mici, majoritatea de 20 – 50 de persoane, sunt cel mai mult comparabile cu noile mișcări păgâne de astăzi și cu religiile NRM (*new religious movements*). Au un fondator sau un grup fondator carismatic, se răspândesc inițial prin canale personale, familiale și prietenești, iar apoi, dacă au o narațivă de succes, un mesaj religios nou, convingător, competitiv și neobișnuit, o liturghie și un set

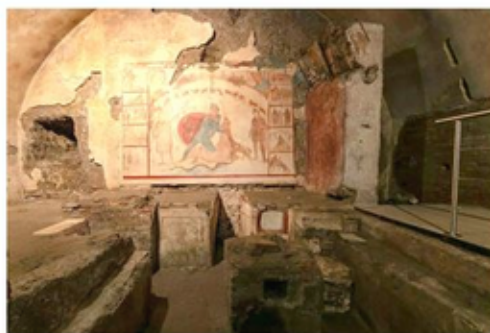

Franz V. Cumont

de instrumente, pot atinge chiar un succes regional sau global.

Cultul roman al lui Mithras în secolul II d.H. a fost unul dintre micile grupuri religioase care proclamau mântuirea și o narațivă religioasă exotica (egipteană, tracă, greacă, siriană). Franz V. Cumont (1868 – 1947), istoric și specialist belgian în religie, a adunat în lucrările sale fundamentale sursele arheologice și literare acumulate până în secolul al XIX-lea. La 70 de ani de la moartea lui, cunoștințele noastre sunt mult mai bogate, datorită descoperirii unor surse preponderent arheologice (sanctuale, altare,

Mithracum deschis pentru vizitare la Roma

reliefuri, obiecte liturgice, graffiti, inscripții, mici descoperiri găsite în sanctuale). Cu aproximativ 200 de sanctuale, 3.000 de obiecte arheologice (reliefuri, fresce, altare, inscripții, inscripții specifice) și peste 220 de surse literare rare, cultul lui Mithras este unul dintre cele mai bine cunoscute

din perioada romană. Cu toate acestea, multe întrebări despre acest cult al mistereilor rămân fără răspuns. Pe baza surselor primare (arheologice și literare), știm că acest cult a început brusc, poate printr-o narațiune creată de un grup fondator sau de un lider religios, probabil din Roma, în jurul anului 90 d.H. S-a răspândit foarte rapid în focarele comerciale și militare ale imperiului, în special în provinciile danubiene. În mai puțin de o jumătate de secol, urme ale cultului sunt deja prezente în aproape toate provinciile, din Britania până în Dacia. Îl întâlnim și în Anatolia și Siria, deși ajunge ceva mai târziu și are mai puțin succes acolo decât în zona noastră.

La prima vedere, urmele cultului apar pretutindeni cu un material uniform: în fiecare sanctuar, vizavi de intrare (astăzi cunoscut ca *mithraeum*, în Antichitate *aedes*, *spaeleum*, *templu*, *crypta*), exista un relief care înfățișa o scenă de ucidere a taurului (tauroctonie). Tauroctonia înfățișează o scenă clasică de sacrificiu roman, cu Mithras, un zeu tânăr, tăind gâtul taurului ceresc și fixându-și ochii pe soare. Scena uciderii taurului este înconjurată de o serie de scene mai mici care relatează diferite aspecte ale lui Mithras și diferite povești ale narațiunii religioase acum pierdute (sau narațiuni modificate în funcție de regiune și comunitate). În imagini regăsim: Visul lui Cronos-Saturn, în care prevede nașterea

Tauroctonia mithraică din Sidon, astăzi în Muzeul Luvru din Paris

lui Mithras, dintr-o stâncă (sau, rareori, dintr-un ou sau copac ceresc), jocul copilului Mithras cu globul pământesc, Mithras scoțând apă (*fons perennis*), Mithras găsind taurul (taurul din arcă uneori), fiind urmărit, prins (călărit – o scenă tipică pentru Dacia romană). Urmărirea taurului fugar, luarea taurului pe umeri (*taurophoros* – trecerea, *transitus dei*), urmată de scena principală, sacrificiul taurului (tauroctonia), apoi Mithras dând mâna cu zeul soarelui, taurul fiind mâncat în cadrul unui ospăț și în final urcând în cer împreună cu Helios, într-o cva-drigă. Scenele sunt însoțite de diferite animale – un corb care zboară pe mantia lui Mithras,

un câine care linge sângele taurului, un scorpion care sfășie testiculele taurului, un leu care zace pe un crater sub victimă. Tauroctonia este reprezentată de două figuri purtătoare de torțe în costum persan, Cautes și Cautopates.

Interpretarea scenei nu este ușoară, deși, începând cu anii 1970, a devenit clar că este vorba de o poveste sub forma unor elemente

astronomice (cu constelațiile Taur, Balanță, Leu, Gemeni, Scorpion, Canis Minor etc.). Mulți oameni au legat această poveste de un eveniment istoric specific (eclipsă de soare, eclipsă de lună), care a fost sărbătorit ulterior de toate comunitățile lui Mithras. Alții au subliniat valoarea simbolică a reliefului, care reprezintă o poartă între lumea umană și cea divină. Pentru ca sufletul să treacă prin această poartă și să ajungă în lumea sferelor cerești, era necesar sacrificiul răscumpărător al lui Mithras și inițierea membrilor cultului lui Mithras prin șapte grade (*corax*, *nymphus*, *miles*, *leo*, *perses*, *heliodromus*, *pater*).

Fiecare grad de inițiere presupunea o pregătire, un simbol și un ritual de inițiere specifice, după cum atestă sursele literare, reprezentările din mozaic, frescele murale și descoperirile arheologice.

La prima vedere, cititorul ar putea găsi multe asemănări între învățăturile lui Iisus Hristos și ale apostolului Pavel și cultul lui Mithras, dar acest lucru

Sanctuarul lui Mithras din Poetovia, Ptuj, astăzi în Slovenia

nu este surprinzător. Ambele mișcări religioase datează din perioada secolului I d.H., când mișcările religioase soteriologice, cultele de inițiere devin foarte populare. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că, alături de fenomenele instituționalizate și monopolizate ale religiei romane tradiționale, aceste mișcări religioase au oferit o alternativă interesantă, dar nu o concurență, la comunicarea omului roman cu lumea divină. Specificitatea cultului lui Mithras este că, cel puțin din câte știm, era deschis doar bărbaților și includea adoratori din toate sectoarele societății (senatori, negustori, sclavi, cavaleri, soldați).

ÎN DACIA

Cultul roman al lui Mithras este posibil să fi ajuns în provincia Dacia încă din perioada lui Traian (106 – 117 d.H.), deoarece unii dintre negustorii, soldații și civilii mai bogați, care veneau din tot imperiul, erau în contact cu principalele centre ale cultului, Roma sau Poetovio din Panonnia. Deși a fost considerată multă vreme o religie specifică soldaților, era de fapt un fenomen foarte amestecat, implicând toate straturile sociale. Din păcate, în puțin peste un secol și jumătate de existență a Daciei este dificil de stabilit cronologia fenomenelor istorice, mai ales a celor religioase, în care cercetătorul dispune doar de inscripții scurte și de reliefuri produse în ateliere provinciale. Cultul lui Mithras în Dacia romană s-a dezvoltat mai ales în rândul comunităților

Relief mithraic....

din Sarmizegetusa, capitala provinciei fondată de Traian. Se crede că prima și cea mai mare așezare civilă din provincie a avut mai multe sanctuare, dar se cunoaște doar *mithraeumul* excavat în anii 1880 de Pál Király, a cărui descoperire a făcut senzație la vremea sa. Acest sanctuar – în ciuda faptului că s-a păstrat doar o parte din absidă – conține peste 100

... și Cautes cu un cap de taur, ambele descoperite la Apulum, Alba Iulia

de reliefuri, statuete și mici descoperiri extraordinare.

Descoperirea lui Pál Király a fost cea mai mare descoperire mithraică din istoria Europei. Este încă dificil de înțeles cum au putut fi amplasate atât de multe reliefuri și statui într-un sanctuar care avea în medie 30 m lungime și 10 m lățime și care ar fi putut găzdui între 30 și 40 de credincioși. Un sanctuar mithraic obișnuit ar fi avut în mod normal mai puțin de o duzină de altare, reliefuri și statui. Unii cred că este

locul unui atelier de sculptură din care era aprovizionat orașul cu reliefuri ale lui Mithras. Alții văd materialul asamblat al mai multor sanctuare. Există speculații conform cărora materialul asamblat ar putea fi legat de mai multe faze ale sanctuarului și ar putea conține reliefuri aruncate. În ciuda informațiilor detaliate despre sanctuar în limba maghiară, acesta nu a primit încă suficientă atenție, iar la 130 de ani de la descoperirea sa, localizarea sanctuarului nu mai este cunoscută.

Pe lângă numărul mare de statui și fragmente statuare, primele descoperiri din provincie sunt și artefacte mithraice, care, deși rare, oferă o perspectivă asupra ritualurilor unui astfel de sanctuar: urme de oase de pui gătit în zona sanctuarului și colectate după sărbătoarea religioasă, fragmente de vase ceramice folosite pentru sărbătoare, mici bucăți de pahare și boluri de sticlă modelate după modele italiene.

(Continuare în p. 53)

MOȘII DE SÂNZIENE

Dr. IULIA GORNEANU
(Institutul Național al Patrimoniului)

Viața și moartea se întâlnesc în momente cosmice importante, în prag de anotimp, în zile consacrate ce permit comunicarea celor două lumi. Cu ani în urmă, oamenii trăiau intens Moșii de Sânziene, acel timp cu „ceruri deschise”, când se credea că sufletele morților din neam se întorc acasă. Le aduceau ofrande și pomeni, îi evocau. Din primele mărturii scrise despre sărbătoare, asocierea Drăgaicei cu

Fotografie din perioada interbelică realizată de Kurt Hielscher în Drăgoieni, Gorj. În lumea satului femeile erau cele care purtau greutatea protejării satului de dimensiunea malefică a Sânzienelor

Ceres poate nu se referea doar la zeita grânelor din panteonul roman, ci și la ipostaza ei de divinitate htonică. Pomenirea morților în zilele Moșilor este unul dintre obiceiurile străvechi care încă se practică, cu mai multe niveluri de semnificații, primele fiind cele comemorative, sociale și simbolice. Femeile sunt cele care împlinesc ritualul, reunind neamul format din cei vii și cei „mutați”. La Moșii de Sânziene pregătesc ofrande vegetale și alimentare, iar prin pomelnicele duse la biserică schițează genealogii de familie întinse pe câteva generații. Femeile „duc neamul” prin maternitate, îl protejează și comemorează prin ritualuri, actele lor dobândind – în cazul acesta – și o funcție epistemologică, pe lângă aceea de influențare a realității.

Cununile sau florile de sânziene depuse pe morminte sau afișate în gospodărie, ca „ofrande vegetale” ce definesc sărbătoarea, veghează odihna morților, păstrând totodată comunicarea cu ei. Obiceiul este prezent în vestul și nord-vestul țării, așa cum reiese din cercetările de teren

desfășurate pentru *Atlasul Etnografic Român*, coordonat de etnologul Ion Ghinoiu: „Se puneau cununile de sânziene la poartă, la uși, pentru morți” (Berini, județul Timiș); „Se duceau flori de sânziene la morminte și se puneau câte un fir pentru fiecare mort” (Sârbova, județul Timiș); „Sânzi-

*Târgul Drăgaica,
acuarelă
de Carol Popp
de Szathmáry*

enle erau puse pe morminte, mai ales la copii“ (Șepreuș, județul Arad); „Se duceau cununi de sânziene la cimitir, la morminte“ (Cărmărzana, județul Satu Mare); „Se împletea pentru fiecare mort o cunună“ (Tinca, județul Bihor); „Se făcea cunună de două feluri cu flori din țarină și se agăța la grajd sau la șură, pentru morți“ (Budureasa, județul Bihor). Obiceiul depunerii coronițelor de sânziene pe morminte se regăsește și la aromâni.

DARURI PENTRU MORȚI

În afară de cununile de sânziene, agățate pe crucile de pe morminte, pe cele de hotar sau în locuri din gospodărie, celelalte ofrande erau împărțite între oameni vii, pentru a ajunge la cei morți. Darurile rituale transmise, astfel, mesaje simbolice între cele două lumi: „În această zi se împart castraveți tăiați în felii, pâine și mere dulci; că nu e bine să mănânci din niciun fel de poame nouă, până n'ai împărți, ca să guste din ele întâiu răposaii“; „În Banat, cei cari sunt cu dare de mână, dau de pomană pentru sufletul morților, câte un colac cu jordinele (caise și pere); acesta constituie moșii de Sămzenii“. Alte ofrande pentru moșii din neam, consemnate în răspunsurile la chestionare, constau în legume și fructe de sezon, în special primele mere: „Se împărțeau mere, pere. Se lăsa un măr până la Drăgaică, pe care-l scutura atunci și-l împărțea“ (Oltina, județul Constanța); „Se împărțeau mere“ (Sutești, județul Vâlcea); „Se împărțeau mere la copii“ (Dragodana, județul Dâmbovița); „Se împărțeau mere, castraveți și pâine; brânză dacă era zi de dulce“ (Brâncoveni, județul Olt); „Se împărțea turtă cu ceapă, fructe, mere, pere, prune, la oamenii mari și la copii“ (Ostrov, județul Constanța); „Se împărțeau fructe“

(Independența, județul Călărași); „Se împărțeau castraveți, cireșe. Până atunci gospodina nu avea voie să mănânce din ele. Se împărțea la copii“ (Cândești, județul Dâmbovița); „Se împărțeau castraveți“ (Pitaru, județul Dâmbovița).

Refacerea drumului întoarcerii strămoșilor este răsplătită cu flori, colaci, fructe. Primele mere date de pomană, prima scuturare a mărului reprezintă gesturi simbolice. Cultul mărului la români a constituit subiect de cercetare pentru Traian Herseni, Romulus Vulcănescu, Petru Caraman, Germina Comanici și enumerarea nu se oprește aici. Sacralitatea acestui fruct a fost consacrată în colinde și basme, practici premaritale, ritualuri de integrare sau de trecere a unui prag.

Dacă împărțirea fructelor și legumelor „de sezon“ este explicabilă, datul de pomană a unei păsări din gospodărie lasă loc interpretărilor, cu atât mai mult cu cât, după aproape un secol, această practică există încă în arealul investigat prin chestionare etnografice: „Drăgaica se serbează cu împărțire de mere, cireșe, castraveți verzi și pui de găină, ca semn de spor, ce a putut face omul până în acest timp“; „Se dă de pomană câte o puică și o mătură, să ai noroc la păsări și să-ți mături potecile pe lumea cealaltă“ (Dărmănești, județul Dâmbovița). De Sânziene răsare constelația Pleiadelor, numită popular „Cloșca cu pui“ sau „Găinușa“, iar momentul astrologic este asociat cu îndreptarea soarelui spre iarnă, așadar spre moarte. Momentul de cumpănă solstițială provoacă haos și semne prevestitoare de moarte: soarele încremenește pe boltă, cucul amuțește, iar Drăgaicele, Sânzienele își pot manifesta și dimensiunea malefică, distrugând rodul holdelor și vigoarea bărbaților. În acest context, intervenția ritualică a femeilor pentru a reechilibra lumea este obligatorie, iar „puica“, găina, în gândirea arhaică, reprezintă o pasăre htoniană cu rol de conducere a sufletelor morților, despre care se crede că merge înaintea sufletului mortului, pregătindu-i calea spre porțile Raiului.

*La cumpărat
de oale tradiționale,
de Moși*

UN MESAJ FUNEST

La sfârșitul secolului al XIX-lea, o legendă situa obiceiul aruncării cununilor de sânziene sub semnul morții: „Sânziiana a fost o fată fecioară care, ducându-se la câmp, a făcut cunună din niște flori galbene. Venind acasă, a aruncat cununa pe casă, zicând: «cunună, de te vei opri pe casă, voi trăi și voi avea viață lungă, iar de vei pica jos, voi muri». Cununa a căzut și fata a murit. De aici a rămas obiceiul“. De la rolul de prevestire a ursitului, norocului sau belșugului la cel de mesager funerar, valențele simbolice ale florilor și cununilor de sânziene par inepuizabile. În consens cu cântatul cucului, Sânzienele au marele dar al prorocirii nunții, dar și al morții: „Se împleteau coronițe de sânziene. Coronița cui cădea, acela avea să moară“ (Dulcești, județul Neamț); „Se împleteau colaci și se aruncau pe casă și [colacul cui] cădea, zicea că moare“ (Dolhești, județul Suceava).

Practici similare sunt prezente în ziua sărbătorii nu doar în Moldova și Bucovina, fiind documentate de etnologii Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu“ în aproape toate zonele țării. „Se împletea pentru fiecare membru din familie o coroniță/cruce din sânziene și se arunca pe casă; coronița care cădea indica faptul că persoana pentru care a fost făcută va muri prima. Acesta a fost răspunsul general la chestionare în județele Timiș, Arad, Bihor, Maramureș, Satu Mare, Cluj, Sălaj, Alba, Harghita, Mureș, Sibiu pentru *Atlasul Etnografic Român*. Este de remarcat faptul că în Ludoș, județul Sibiu, se aruncau coronițe pentru întreg neamul, vii și morți deopotrivă: „Se făcea pentru fiecare membru din familie o coroniță. Se aruncau pe casă. A cui coroniță cădea, zicea că ăla moare întâi. Coronițele pentru bărbați erau peană – un buchet legat –, pentru femei cunună. Se făceau coronițe diferențiate

și pentru morți și se aruncau pe casă“. Țăranii au fost chestionați în anul 1979 de Germina Comanici.

În unele sate, coronița se arunca de trei ori și, doar în cazul în care instrumentul vegetal de divinație cădea de tot atâtea ori, se lua în considerare mesajul funerar (Craidolț, județul

Satu Mare; Măgura Ilvei și Satu Nou, județul Bistrița-Năsăud; Adămuș, județul Mureș; Bocșa, Buciumi, Cizer, Halmășd, Plopiș și Tihău, județul Sălaj; Ighiu, Cergău, Daia Română, Gura Arieșului și Mihalt, județul Alba). Nemulțumiți de prorocirea sânzienelor – și înscriindu-se în practici de „păcălire“ a morții, similare cu cele atestate pentru îndepărtarea bolilor –, locuitorii satelor din Bistrița-Năsăud interveneau: „ca să nu moară o descântau“ (Monor); „ca să nu moară o aruncau înapoi“ (Rebra; Satu Nou); „dacă cumva cununa cuiva cădea de trei ori, i-o arunca altcineva“ (Zagra). În județele Alba și Hunedoara, rolul divinatoriu al coroniței de Sânziene este preluat de firul de floare. În unele locuri, firele de Sânziene se împlântau în pământ: „Nu se făceau coronițe; la fiecare familie se împlânta un fir de sânziană în curte și a cui se îndoia prima dată, se spunea că acela moare mai întâi“ (Ceru Băcăinți, județul Alba); „Se puneau în pământ flori de sânziană; care pălea înainte, murea mai repede“ (Almaș-Săliște, județul Hunedoara). În altele, se puneau în locuri-prag: „Se punea la poartă și la ușa porții câte un fir de floare de sânziană, menit pentru fiecare membru din familie cu cuvintele: «Doamne ajută, care floare se apleacă, ăla moare înainte». Și care dintre ele era găsită a doua zi plecată, se credea că moare mai întâi“ (Racoviță, județul Timiș); „De cu seara înainte de Sânziene, se puneau la poartă atâtea fire de flori de sânziene câte persoane erau în casă. A doua zi, cercetau floarea; care s-a ofilit se zicea, că persoana respectivă moare mai întâi“ (Dobra, județul Hunedoara).

Cu toate valențele lor – panaceu, simbol al

timpului și oracol, prevestind nunta, norocul și moartea, asigurând fertilitatea și rodirea, protejând casa, gospodăria, comunitatea, neamul întreg –, florile de sânziene nu au fost folosite în ornamentica tradițională, fiind un caz singular în acest sens.

O SĂRBĂTOARE-SPECTACOL

Astăzi, toate aceste obiceiuri se află în plină dinamică. Sânzienele decorează interiorul casei, iar cununa, privată de mesaj ceremonial, este purtată ca accesoriu pentru a marca sărbătoarea, în special în noul context generat de „Ziua Iei“. De cele mai multe ori, culesul ritual al florilor este doar mimat, iar practicile de aflare a ursului/norocului/morții au un caracter pur spectacular, fiind reactivate în mediul festivalier. Se constată însă și o formulă mai apropiată de adevărul etnografic, bazată pe revivalism și coordonată de specialiști în etnologie și muzeistică, desfășurată îndeosebi în muzele satului. Activată și în calendarul contemporan al românilor din diaspora, sărbătoarea Sânzienelor deblochează, dar și dezrădăcește simbolurile, actorii și practicile ceremoniale. Este extrasă din hotarele ei, elementele cheie sunt transplantate în alte teritorii și sunt contaminate cu practici similare din țările gazdă. Însă, și la noi în țară, festivalizarea sărbătorii Sânzienelor a dus la deformări și intervenții dramatice în scenariul ritual pentru a atrage publicul, prezentând discursuri vizuale fictive sau amestecate cu elemente împrumutate din celebrări solștițiale din alte spații etnofolclorice. Acest fel de spectacol a intrat în concurență cu producțiile

folclorizante autohtone, neaoșe, situate cu foarte mici excepții în zona kitsch-ului. Urmărind de 12 ani acest fenomen, am constatat că în cele mai multe cazuri, artizanatul a învins arta.

Sânzienele marchează acum, în majoritatea cazurilor, o sărbătoare-spectacol, adusă în calendarul contemporan urban (tot de femei), odată cu celebrarea „Zilei Iei“. În mediul rural s-a reactivat în special datorită mass-mediei, a muzeelor și instituțiilor locale. Între anii 2005 și 2012, când am făcut numeroase incursiuni în teren, la întrebările mele legate de sărbătorile de Sânziene, doar câteva bătrâne din Ținutul Pădurenilor, Alba, Maramureșul Istoric, Țara Lăpușului, zona centrală a județului Bistrița-Năsăud, Galați, Teleorman și din vechiul Romanai mi-au răspuns că țin încă sărbătoarea. În satul meu din Țara Olului, Viștea de Sus, bătrânele îmi povestesc doar din amintiri de tinerețe despre anumite obiceiuri legate de Ziua Sânzienelor. Cert este că, până la reactivarea Sânzienelor apărută după 2013, comunitățile rurale țineau mai degrabă sărbătoarea creștină asociată – „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul“, amintindu-și povești despre Sânziene și respectând ziua prin faptul că nu lucrau.

Fenomenele de aculturație (preluare de o comunitate a unor elemente de cultură materială și spirituală sau a întregii culturi ale altei comunități) și aducere a contextului festiv în contemporan sunt explicabile prin dinamica folclorului, manifestată, în ultimii ani, cu precădere în spațiul on-line. Dorința de participare, implicare și manifestare – individuală și comunitară – a unui număr tot mai mare de oameni din țară și diaspora în timpul acestei sărbători atrage atenția asupra unui fenomen în plină ascensiune. Acest lucru este determinat atât de nevoia de exprimare identitară, cât și de necesitatea accesării gândirii magice ca instrument de evadare dintr-un spațiu și timp în care oamenii nu se mai regăsesc. Procesul de „dezvrăjire“ a vechii lumi a satului – netraductibilă prin lipsa posibilității de experiment personal – a dus la apariția de noi reprezentări ce pot fi accesate și înțelese de omul contemporan. Acum, nevoia de evadare din cotidian prin poveste, năzuința de apropiere de mitologie prin cunoaștere și transmiterea de mesaje identitare prin vestimentație sunt evidente și „la un click distanță“ de a fi demonstrate prin cifrele, rețelele și comunitățile on-line constituite în ultimii zece ani. ■

Defilare în port tradițional de Sânziene, în perioada interbelică

KINTARO HAYAKAWA

THEO STĂNESCU-STANCIU

- La 18 ani a încercat să-și facă seppuku
- Salvat de lătratul câinelui, care a alertat familia
- Pleacă în S.U.A., pentru a-și ajuta fratele la pescuit de scoici, dar studiază politici economice
- Nume de scenă Sessue, care însemna „continent acoperit de zăpadă“
- Un sex simbol exotic
- Un atlet, gata să pună la pământ orice oponent
- Odată cariera încheiată, a devenit maestru Zen

Începutul verii anului 1886 a adus o nouă bucurie în familia Hayakawa, cea a unui bogat politician din prefectura Chikura, situată aproximativ în centrul Japoniei, cu ieșire la Oceanul Pacific. La 10 iunie venea pe lume un băiat, care a primit numele de Kintaro. De mic, a îndrăgit apa și navigația. Părinții i-au visat o carieră în marina imperială niponă și l-au înscris la Academia din Etajima (prefectura Hiroshima). Din păcate, tânărul, după o scufundare periculoasă, și-a spart timpanul și nu s-a mai calificat din punct de vedere fizic pentru studiile militare. Tatăl a fost distrus, iar durerea l-a făcut să se îndepărteze de fiu. Și pe Kintaro, ruptura și simțul de a-și fi dezamăgit părintele l-au marcat într-o asemenea măsură, încât l-au determinat să își facă seppuku. Abia împlinise 18 ani.

S-a strecurat într-un hambar de pe proprietatea părintească, și-a lăsat câinele afară și a încercat să își ia viața, înjunghiindu-se de peste 30 de ori în abdomen cu arma păstrată cu sfințenie în familie. Animalul a simțit pe dată pericolul și a început să latre puternic. Părinții au fost alertați și au venit într-un suflet să îl salveze. Deoarece Kintaro se baricadase înăuntru, tatăl a fost nevoit să spargă ușa cu un topor.

După ce s-a recuperat, cel puțin fizic, familia a decis să îl trimită în Statele Unite ale Americii, să i se alăture fratelui mai mare, care era pescuitor de scoici abalone (cunoscute și sub numele de pawa, a căror carne era considerată o delicatessă) pe coastele Californiei. Dar, la scurt timp după ce a ajuns, în toamna anului 1907, Kintaro a renunțat la planul inițial, din nou la inițiativa familiei, care a

decis să-l facă să urmeze cursuri universitare. S-a înscris la Politici Economice, în cadrul Universității din Chicago, părintele visând să-l vadă bancher. După cum o dovedesc înregistrările din arhiva acelei universități, cercetate de mai mulți biografi, cel mai probabil s-ar fi înscris la cursuri prin corespondență, deoarece nu există însemnări despre participarea niponului la viața universitară. În memorii (*Zen Showed Me the Way... to Peace, Happiness, and Tranquillity* – Starea zen mi-a arătat calea... spre pace, fericire și liniște, 1960), Kintaro a venit cu o variantă total diferită. A detaliat mai multe episoade din viața sa în campus, inclusiv faptul că ar fi făcut parte din echipa de fotbal american antrenată de faimosul atlet Amos Alonzo Stagg (1862 – 1965). Dar, după mai multe intrări periculoase la

adversari, bazate pe manevre învățate din tehnica jujitsu, ar fi fost dat afară din echipă. Însă, din nou, arhivele clubului sportiv universitar nu menționează prezența lui Kintaro în echipă.

Cinci ani mai târziu, în 1912, niponul a absolvit și ar fi decis să se întoarcă în țara natală. Pentru a lua vaporul să-l readucă în Japonia, s-a dus la Los Angeles. A fost nevoit să aștepte câteva zile, timp în care planurile i s-au schimbat, din nou. După cum mărturisea în memorii, acolo, în cartierul nipon, ar fi văzut afișul unei trupe de teatru japonez, care l-a intrigat. S-a dus să urmărească o reprezentație și a fost fermecat pe dată.

Profesorul de limbă și literatură japoneză de la Universitatea San Diego, Daisuke Miyao, unul dintre cei mai cunoscuți biografi ai starului (autor al interesantei lucrări *Sessue Hayakawa: Silent Cinema and Transnational Stardom* – Sessue Hayakawa: celebritatea transnațională a cinematografului mut, 2007), scria că alegerea

actoriei ca mijloc de trai nu ar fi fost deloc adusă de destin. Cât timp s-a aflat la Chicago, Kintaro a avut mai multe slujbe, precum cea de spălător de vase, vânzător de înghețată sau muncitor în fabrică. Actoria ar fi fost doar o altă metodă de a se întreține.

Odată devenit actor, și-a schimbat numele în Sessue (în traducere, „continent acoperit de zăpadă”). Una dintre membrele echipei, Tsuru Aoki (1892 – 1961), a fost atât de impresionată de interpretarea lui Sessue din prima piesă pusă în scenă, încât l-a prezentat unui important producător de cinema al vremii, Thomas H. Ince (1880 – 1924), cunoscut și ca „părintele westernului mut”. Acesta l-a plăcut pe loc și a decis să îi ofere un rol în cel mai recent film, „The Typhoon” (Taifunul, 1914). Deoarece primul ales de echipa de producție pentru rolul principal masculin ar fi fost indisponibil, Sessue a întrevăzut ocazia și a încercat să-i forțeze mâna lui Ince, cerându-i un sala-

riu astronomic pentru acele vremuri – 500 de dolari pe săptămână. Producătorul a riscat și a acceptat. Povestea de dragoste dintre un diplomat nipon și o actriță, pe fundalul romanticului Paris, lansată la 10 octombrie 1914 de studiourile Paramount, a devenit rapid un real succes. Pentru Sessue, anul 1914 a reprezentat nu numai lansarea ca nou star de cinema, ci și căsătoria. Aleasa a fost chiar cea care i-a facilitat intrarea în lumea vedetelor,

Tsuru Aoki, în 1915

Tsuru Aoki. Cei doi și-au unit destinele la 1 mai 1914. Și tot în acel an, Sessue a fost cooptat încă în două pelicule de Ince, ambele producții înregistrând succes.

Patru ani mai târziu, în martie 1918, de astă dată un star de cinema în toată puterea cuvântului, Hakayawa și-a înființat propria companie de producție de film, Haworth Pictures Corporation, prima asemenea companie din Hollywood deținută de un asiatic. După cum sublinia expertul Miyao, citat anterior, „scopul vizat de actor a fost unul dublu: pe de o parte, de cucerire a inimilor americanilor, bazându-se pe imaginea sa de vedetă deja consacrată, iar, pe de altă parte, de convingere a comunității nipone din America că interpretările sale sunt cele mai autentice, într-un real spirit tradițional”.

Dar cum și-a putut permite înființarea unei asemenea companii?! Hakayawa însuși a oferit două versiuni. În memorii a notat că fondurile ar fi provenit de la un bogat om de afaceri, proprietarul unei companii de

În 1918

porțelanuri din San Francisco, A.B.C. Dohrman (1868 – 1936). Într-un interviu citat de Miyao, sursa ar fi fost un fost coleg de facultate, W.J. Connery (1886 – 1974), descendentul unor bogați proprietari de mine de cărbune, care i-ar fi împrumutat un milion de dolari.

În următorii trei ani, compania sa a produs 23 de filme, reușind să câștige peste două milioane de dolari, putând astfel să plătească datoria. Și, încetul cu încetul, atât statutul de mare vedetă, cât și contul în dolari au sporit.

Atât actorul în memorii și interviuri, dar și jurnaliștii revistelor mondene povesteau cum a cumpărat, în 1917, un conac (la colțul dintre Bulevardul Franklin și strada Argyle din Hollywood, care a fost unul dintre reperele locale până când a fost demolat în 1956), a organizat petreceri fastuoase, și-a achiziționat două mașini Cadillac, un Ford și un Pierce Arrow (ultimele două plătite cu aur). Și-a permis toate acestea nu numai datorită carierei de actor, ci și deciziilor financiare înțelepte luate. În timpul primei conflagrații mondiale, împreună cu soția, au investit în obligațiunile Liberty, emise, între 1917 și 1918, de Guvernul S.U.A. pentru a strânge fondurile necesare implicării țării în război. Apoi, cu puțin înainte de intrarea în vigoare a legilor prohibiției (16 ianuarie 1920), Sessue a cumpărat

Cu actrița chineză Anna May Wong

o cantitate mare de băuturi alcoolice de calitate. Mai târziu, într-un interviu a declarat, cu zâmbetul pe buze, că partea cea mai mare a averii sale se datora tocmai aprovizionării cunoscuților cu... țările.

În ochii americanilor și, mai ales, în cei ai fanelor, Hakyawa s-a transformat într-un adevărat sex simbol. Au contat, după cum a subliniat criticul și

Împreună cu soția și câinele familiei

istoricul de film britanic Pamela Hutchinson, atât chipul angelic, alura atletică, dar și fascinația pentru culturi exotice, precum cea niponă. Atât de mult era adulat de presă și de public, încât a fost, inițial, alegerea pentru rolul principal din producția „The Sheik” (Șecul, 1921), o dramatică poveste de dragoste, care, apoi, i-a fost încredințat lui Rudolph Valentino. Însuși marele regizor Cecil B. DeMille (1881 – 1959) a

rămas impresionat de prestația niponului, după cum o spunea în dese rânduri: „Nici eu nu înțeleg; este un stil nou și ciudat, dar este, totodată, cel mai grozav pe care l-am văzut vreodată!”.

Intâmplare rememora-tă de un celebru fotograf de la începutul veacului al XX-lea, Miyatake Toyo (1895 – 1979), demonstrează cât de popular devenise, mai ales în rândul publicului feminin. Se spune că odată, când Sessue cobora din limuzină în fața unui teatru pentru a participa la o premieră, s-a strâmbat când a văzut că șoferul oprise în dreptul unei... băltoace. Simpla grimasă a fost de ajuns ca zeci de fane să se arunce pe jos, să-i faciliteze calea spre intrare.

Însă situația reală nu mai era nici pe departe ce se vedea din fastul marilor ecrane și a revistelor mondene. Sentimentul anti-japonez care începuse să se facă din ce în ce mai prezent printre americani, dar și dificultățile financiare cu care se confrunta

propriul studiou l-au determinat pe Sessue să decidă să părăsească America și să se îndrepte spre Europa. Era genul de hotărâre pe care o mai luase și o altă divă a marelui ecran de origine asiatică, Anna May Wong (*Magazin istoric*, nr. 5/2024).

Un alt biograf, Orie Nakagawa, a sugerat că plecarea ar fi avut și alte cauze. Trei evenimente, în special, l-ar fi determinat să părăsească S.U.A. Pe când era pe platourile producției cinematografice „The Swamp” (Mlaștina, 1921, film scris și produs de actor însuși și lansat de Robertson-Cole Pictures Corporation), a resimțit acute dureri abdominale, descoperind că trebuia operat de urgență, suferind o infecție a apendicelui. În timp ce se recupera în spital, a aflat că se încercase să i se invalideze asigurarea medicală. L-ar fi afectat și un articol preluat de mai multe tabloide americane în care se sugera că soția încercase să se sinucidă. Tocmai compania care îi lansa producția (despre care se știa în epocă că era unul dintre susținătorii legislației rasiale, în special anti-asiatice) ar fi încercat să îl elimine, la propriu, pe când filma o scenă ce se baza pe efectele speciale ale unui cutremur.

Indiferent de cauza exactă, Sessue și Tsuru au părăsit, în martie 1922, America și, după o scurtă vizită în Japonia natală, s-au îndreptat spre Europa, cu oprirea mai îndelungată, pentru a juca în diferite producții cinematografice,

În filmul mut „Dragon painter“...

atât în Franța, cât și în Anglia. Și publicul din alte țări a fost, pe dată, cucerit: pentru germani, interpretarea lui Sessue a fost catalogată drept una „senzațională”, în timp ce în Rusia a fost considerat unul dintre „minunații actori din America”. A devenit astfel primul actor non-caucazian care a reușit să atingă celebritatea internațională.

După experiența europeană, cei doi s-au reîntors, în 1926, în S.U.A., unde a început să joace și pe Broadway, dar și în spectacole de vodevil. Fusese invitat în Franța, în preajma celui de Al Doilea Război Mondial, pentru a juca într-o peliculă. A fost prins acolo de conflict,

fără posibilitatea de a se întoarce. Situația era complicată: din cauza naționalității japoneze și faptului că trăise și lucrase atât de mult în America, oficialitățile franceze l-au privit cu suspiciune. Până la urmă lucrurile s-au lămurit și Sessue a trăit câțiva ani departe de familie. Au fost însă și momente fericite, deoarece acolo a legat o prietenie strânsă cu un alt nipon

... și în filmul „Prințul cerșetor”

aflat departe de casă, scriitorul Jirohachi Satsuma, cunoscut în cercurile artistice ca „baronul Satsuma” datorită sumelor astronomice pe care le-a investit în calitate de colecționar la Paris și ca amic al celebrităților, precum Jean Cocteau, Th.E. Lawrence, Maurice Ravel sau Claude Debussy.

Odată terminat războiul, Sessue s-a întors în

În rolul colonelului Saito, din filmul „Podul de pe râul Kwai”

Îmbrățișat de o stewardesă

America, dar adevărata revenire la Hollywood a făcut-o în 1949, prin producția *Tokyo Joe* (Joe, barmanul din Tokyo), o poveste polițistă în stil noir, avându-l în rolul principal pe Humphrey Bogart.

Restabilirea reputației de unul dintre cei mai importanți actori ai Americii a venit însă odată cu „*The Bridge on the River Kwai*” (Podul de pe râul Kwai, 1957), unde l-a interpretat magistral pe comandantul nipon Saito (rol care i-a adus și o nominalizare pentru actor în rol secundar la Premiile Oscar).

Câțiva ani mai târziu, Sessue a decis să se retragă. După cum a scris în memorii: „Am jucat de prea multe ori rolul răufăcătorului..., măcar pentru o dată aș vrea să-l interpretez pe erou!” De câțiva timp se arătase foarte interesat de budism, încă de la revenirea în America își dedicase o parte din timp studiului filosofiei Zen, iar, odată cu renunțarea la cariera cinematografică, s-a alăturat unui templu și a devenit maestru.

S-a stins din viață la 23 noiembrie 1973, doborât de o tromboză venoasă cerebrală (o afecțiune rară, în care un cheag de sânge se formează la nivelul venelor cerebrale, blocând circulația), apărută și pe un fond complicat de pneumonie.

În urmă au rămas nu numai pelicule reprezentative ale filmului mut sau interpretări magistrale din noua cinematografie, ci și multe povești. În special determinate de fizicul athletic, cu care impresiona nu numai reprezentantele sexului slab, ci și pasionații de sport. Cel mai adesea, presa îl descria ca pe bărbatul perfect, mult mai înalt decât media japonezilor (1,71 m) și zvelt (71 kg), dar și „expert în arta jiu-jitsu-lui, spadasin iscusit, un înotător abil, precum un pește; un elegant călăreț, dar și un rapid tenisman”.

Forța și abilitatea fizică au fost dublate și de un spirit disciplinat, indus de practica artelor marțiale. Colegii de platou își aminteau cu zâmbetul pe buze de întâmplări în care eroul Sessue ieșea la iveală. Cum s-a întâmplat, de pildă, pe când filma pentru pelicula „*The Jaguar's Claws*” (Ghearele jaguarului, 1917), un western mut, în deșertul Mojave:

Hayakawa a interpretat un bandit mexican, alături de 500 figuranți pe post de cowboys. Însă, în prima noapte, aproape toți figuranții s-au îmbătat și dimineața nu s-au putut trezi pentru a continua filmările. Sessue s-ar fi enervat la culme și a decis să îi provoace la luptă. Doi dintre cei mai bine făcuți bărbați au făcut un pas înainte. Li se părea că actorașul cu ochii migdalați era o țintă ușoară. Niponul l-a lăsat pe unul să îl lovească. Apoi l-a surprins cu o mișcare de jiu-jitsu și l-a făcut să zboare, doborându-l cu fața la pământ. Abia mai respira. S-a întors spre al doilea și a repetat mișcarea. Acesta s-a prăbușit ca un sac de cartofi. Un al treilea s-a arătat, amenințându-l cu un cuțit. Sessue l-a dezarmat, dintr-o simplă mișcare. A fost de ajuns ca întregul grup să se reîntoarcă la muncă și, de atunci, nimeni nu a mai provocat vreo problemă...

Spirit hotărât s-a dovedit a fi și în ceea ce privea viața de familie. Când, în 1931, a aflat că ar avea un fiu nelegitim, Alexander Hayes, născut în urma legăturii cu o colegă de platou mai puțin cunoscută, actrița Ruth Noble, a decis să îl înfieze. În ciuda numeroaselor plângeri penale ale mamei, care a declarat că hotărârea a fost obținută prin manipularea justiției, ea a rămas una definitivă, iar cei doi, Sessue și Aoki, i-au schimbat băiatului numele în Yukio și i-au oferit educație în Japonia. Ulterior, cuplul a avut două fiice, Yoshiko și Fujiko, născute în 1936, respectiv 1938. ■

Cu Humphrey Bogart

PRINTUL CHARLES VIZITEAZĂ BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN LONDRA

*Biserica și prințul Charles alături
de membrii Consiliului Trustului Bisericii Ortodoxe*

**MIHAI RĂDOI,
ALEXANDRU M. TĂNASE**

Biserica Ortodoxă Română există în Anglia, mai precis la Londra, din 1966. Este situată pe o stradă celebră mai ales pentru media britanică, Fleet Street, într-o zonă apropiată și de City, inima financiar-bancară a țării și a lumii, într-o bună măsură.

Bisericii i s-a cedat o biserică anglicană veche de secole (menționată în scris în 1185). În forma actuală, această biserică cu denumirea de St Dunstan-in-the-West datează din 1830. Dunstan a fost el însuși episcop de Londra și arhiepiscop de Canterbury. Se crede că el ar fi fost chiar constructorul bisericii. Există dovezi arhitectonice chiar mai vechi de atestarea documentară de mai sus, și anume între anii 988 și 1070. Biserica a aparținut regelui Henry al III-lea și a avut ca lectori pe William Tyndale, traducătorul Bibliei în limba engleză, sau pe poetul John Donne. Și Samuel Pepys menționează biserica

în opera sa. Pe frontispiciul bisericii există o statuie a reginei Victoria (1837 – 1901) și, de asemenea, un memorial al Lordului Northcliffe, fondatorul și proprietarul ziarelor *Daily Mail* și *Daily Mirror*, care au sediile în apropiere. Henry Jones, un faimos constructor de ceasuri și orologii monumentale, este de asemenea reprezentat în biserică. Putem spune deci că biserica originală este plină de istorie. Trebuie menționat că a fost salvată din incendiul devastator din 1666 (*Magazin istoric*, nr. 12/1971).

În această biserică a fost adus un altar românesc de la Mănăstirea Antim din București și preoți români au slujit pentru congregația română timp de zeci de ani. Am dori să remarcăm prezența constantă a preotului Silviu Pufulete, un om deosebit. În prezent, biserica este sub îngrijirea preotului Constantin Popescu. Numărul enoriașilor a crescut mult după 1989. Această creștere a enoriașilor se datorează, bineînțeles, și faptului că la Londra, în Marea Britanie în general, există o comunitate mare de români din România, Republica Moldova, Ucraina, Serbia și de prin alte părți ale lumii. Această comunitate este acum mai puternică și mult mai bine structurată decât în vremurile de început. În zilele de sărbători religioase, românii dedică timp și eforturi financiare pentru a fi aproape de credința în care s-au născut și au fost educați.

În timpul slujbei oficiate

În acest loc minunat al Bisericii Ortodoxe Române a avut loc un eveniment foarte important în februarie 2019, când prințul Charles (actualul rege Charles al III-lea) a efectuat o vizită memorabilă. Majestatea Sa are, după cum se știe, o afecțiune specială pentru România. Nu numai cele trei proprietăți, pe care le vizitează din când în când, atestă această afecțiune, dar prin tatăl și bunica sa are o legătură specială cu ortodoxia greacă și implicit română. Într-un articol pe care l-am publicat în numărul din luna octombrie 2022, am arătat că regele Charles al III-lea are, după propriile mărturisiri, unul dintre strămoșii săi din Transilvania. Contesa Claudine Susanna Rhédey von Kis-Rhede (1812 – 1841), născută la Sângeorgiu de Pădure, județul Mureș, a fost stră-stră-stră-bunica regelui pe linia lui Francis, Duce de Teck, care a fost tatăl lui Mary of Teck, regina-consoartă a regelui George al V-lea (1910 – 1936). Regele Charles a menționat această legătură cu Transilvania în nenumărate ocazii și el vorbește despre această afiliațiune cu mândrie. Prințul Filip, tatăl lui Charles, născut în Grecia ca vlăstar al Caselor regale greacă și daneză, a venit de mai multe ori în România pe vremea copilăriei regelui Mihai I, fiind de vârste similare. Familia

Cu părintele Silviu Pufulete

regală britanică se înrudește și cu familia regală a României, pe filiera reginei Maria, până la principesa Margareta, Custodele Coroanei.

Vizita la Biserica „Sfântul Gheorghe” din Londra a prințului Charles este plină de semnificație. Invitația a fost adresată personal de membrii Consiliului Trustului Bisericii Ortodoxe, din care fac parte domnii T. Hall, M. Rădoi și I. Florescu și doamna I. Ciobanu. Prințul, respectiv, secretarul său au continuat dialogul cu Biserica pentru găsirea unei date convenabile, eforturile durând în jur de 18 luni. Întregul Consiliu al Trustului, reprezentanții bisericii anglicane, preoții români rezidenți ai bisericii și numeroși oaspeți au fost impresionați de felul în care prințul Charles a participat la o mică slujbă ortodoxă, a aprins lumânări și s-a închinat la icoane românești. A urmat o mică recepție, la care am avut ocazia de a schimba câteva impresii cu, pe atunci, urmașul la Tronul Marii Britanii.

Legăturile regelui Charles al III-lea cu România și cu comunitățile românești sunt mai ample. Are și unele case în România, casa din Viscri, județul Brașov, fiind cea mai bine cunoscută. Satul Viscri figurează în Patrimoniul Mondial UNESCO și a devenit o destinație turistică bine cunoscută în întreaga lume. Regele are de asemenea o casă în Micloșoara, județul Covasna, unde a fost în vizită de mai multe ori. Prințului Charles îi plăceau și vizitele odihnitoare de pe Valea Zălanului.

Regele Charles a fost și este patronul unei organizații de caritate denumită FARA. Și-a păstrat patronajul FARA și după ce a devenit rege.

Fundația FARA are o experiență în acest domeniu de peste 30 de ani și a fost fondată de Jane Nicholson, o entuziastă a muncii de caritate pentru România. Jane Nicholson a participat la vizita prințului la Biserica Ortodoxă Română. Denumirea acestei fundații a fost inspirată de cuvântul românesc „fără”, dar pronunția vocalei „ă” de englezi este mai dificilă, așa că s-a recurs la acronimul FARA (o casă pentru copiii fără). Fundația are o echipă de circa 100 de persoane calificate în acest domeniu și are ca scop creșterea nivelului de trai pentru copii vulnerabili, tineri și chiar familii din comunități sărace din țara noastră. Fundația are un impact real și pozitiv asupra vieților multor copii și tineri români.

Să sperăm că atunci când va fi posibil, suveranul britanic va reveni pe meleagurile românești, care îi sunt atât de dragi. ■

UN MUZEU AL CALĂRĂȘENILOR

Muzeul Municipal din Călărași

FLORIN RĂDULESCU

Gândit din start ca un „altfel de muzeu”, Muzeul Municipal din Călărași a generat discuții încă de la înființare. Argument, unul dintre ziarele locale, a scris în ziua următoare deschiderii: „O aroganță și o rudimentară improvizație, pe care l-au [le-au] denumit pompos muzeu, în care s-au băgat câteva miliarde, ca să adăpostească o tocilărie ambulantă de ascuțit cuțite, care a funcționat până mai ieri în colțurile piețelor din Călărași și care nu era nici pe departe minunea tehnicii, niște sifoane, o mașină de cusut și alte acareturi... ce mai, niște vechituri [pe] care cu greu le poți numi exponate de muzeu. Cu ce tupeu sau cât de proști îi cred acești funcționari de doi bani pe călărășeni ca să prezinte această furăciune drept muzeu. Poate ar fi cazul ca cetățenii și opinia publică să fie mai atenți la acest «muzeu». Oare ce comori ascunde? O fi vreo spălătorie de bani? Nu știu... o să săpăm și o să aflăm ca să folosim termeni din muzeistică”.

Rezistența la schimbare i-a determinat pe cei care ar fi putut să ajute la înființare să nu o facă. Obişnuieți ca timp de 60 de ani călărășenii să aibă un singur muzeu, s-au născut tot felul de întrebări: S-a mutat celălalt muzeu? S-a desființat? A fost

schimbat directorul? Dar de ce era nevoie de unul nou, celălalt nu era de ajuns? Toate aceste întrebări și piedici au condus, paradoxal, după deschiderea muzeului, la animarea și diversificarea activității celorlalte instituții culturale din Călărași.

VALOARE DE PIAȚĂ, BUCURIA DONATORILOR

De ce un „altfel de muzeu”? Pentru că experiența acumulată în domeniu, precum și imaginația noastră au găsit soluția.

O asociere între administrație și cetățeni, pe baza căreia colaborarea funcționează deja de peste 10 ani. Administrația a pus și pune în relație resursele umane și materiale, iar cetățenii au contribuit și încă o fac cu obiecte pentru ca muzeul să le teaurizeze. Vizitatorii sunt provocați la activități creative diverse, muzeul fiind gândit de la început cu spații pentru ateliere. După știința noastră a fost un proiect unicat în peisajul muzeal la momentul deschiderii. Atelierul de modelaj și olărit a fost unul dintre elementele care a pus în dificultate pe unii dintre membrii Comisiei Zonale a Monumentelor atunci când a fost prezentat dosarul întocmit pentru schimbarea destinației: „Cum să bagi pământ în muzeu?”. Lipsa din organizarea interioară a Atelierului de restaurare, a chichinetei îngrijitoare, a biroului de contabilitate au condus la concluzia: „te-ai înțeles cu primarul să punei mâna pe clădire și pe urmă vedeți voi – asta nu e muzeu, este struț-cămilă”. Un alt element de unicatitate a fost faptul că intrarea era și este gratuită, acest lucru contribuind la îmbogățirea colecției cu obiecte. Dacă am face un exercițiu de imaginație prin care să evaluăm veniturile provenite din bilete de intrare (preconizate) versus valoarea de piață a obiectelor primite suntem convinși că balanța s-ar înclina către obiecte, la care am adăuga bucuria donatorilor de a-și vedea numele în muzeu, precum și reclama pe care o fac aceștia muzeului.

Să nu creadă cineva că este totul roz în relația cu administrația locală. Rolul de mijlocitor pe care îl avem în relația dintre

Muzeul Regional Călărași

administrație și cetățeni este unul consumator de energie și timp. Energia se recâștigă din interesul pe care călărășenii îl au pentru muzeu, din numărul crescând al celor care ne urmăresc pe rețelele de socializare, din numărul constant de obiecte primite, din felurile solicitări de colaborare, din zâmbetele celor care ne vizitează sau participă la activitățile noastre.

2014 a reprezentat anul în care Primăria municipiului a punctat înființarea primei instituții de cultură aflate în structura sa, după mulți ani în care a fost una dintre puținele autorități locale de acest fel din țară care nu avea o instituție de cultură în coordonare.

UN PRIM MUZEU

Din punct de vedere istoric, ideea de a face un muzeu al călărășenilor nu a fost nouă. Publicațiile locale din perioada interbelică păstrează propunerile pe care le-au avut doritorii ideii de muzeu la Călărași. O formă incipientă de muzeu a

existat la Liceul „Știrbei Vodă”.

Profesorul Al.Z. Ionescu scria în 1938, în nr.1 al revistei *Avântul*, revista Liceului „Știrbei Vodă” din Călărași: „Facem un călduros apel către toți intelectualii din județul Ialomița și în special către preoți și învățători pentru a colecta și trimite pe adresa Liceului «Știrbei Vodă» Călărași, cu mențiunea pentru muzeul istoric, toate obiectele cu caracter istoric, și anume: monete vechi, obiecte de ceramică, inscripțiuni în piatră sau lemn, cu toate datele necesare, sau fotografii de pe obiectele cari nu pot fi trimise. Bărganul nu a fost o câmpie pustie sau cândva o pădure de nepătruns, ci a avut și așezări istorice, care se pierd cu câteva mii de ani în urmă. Localitățile Crăsani, Piua-Pietri, Slobozia (Mănăstirea) etc. au mărturii ale acestui trecut istoric. Aceste obiecte formează o comoară scumpă pentru noi și putem reconstitui, cel puțin în parte, viața ce au trăit-o strămoșii noștri, odinioară pe aici, care cu toată vitregia timpurilor au rămas legați de pământul lor. Păstrarea lor în cadrul unui muzeu istoric regional le va feri de pierdere și distrugere, iar elevii liceului, în unanimitate fii ai județului, vor putea să vadă mărturiile trecutului acestui județ”.

La câțiva ani distanță, după preluarea puterii de partidul comunist, ideea a fost pusă în practică de un grup de intelectuali entuziaști, printre care Niță Angelescu – primul director al muzeului –, Vasile Culică, Iatan Constantin, Gheorghe Florea ș.a. La acea dată instituția se numea Muzeul Raional Călărași. El a luat ființă în 1950 (în baza H.C.M.

nr. 501/5.05.1950) și a funcționat din anul 1951 (prin decizia nr. 316/16 mai 1951) într-o casă naționalizată, cu șase încăperi, situată pe strada Sf. Nicolae, în spatele bisericii cu același nume. A început să funcționeze propriu-zis în anul 1954, având profilul arheologic, ca urmare a creșterii rapide a patrimoniului. Datorită activității nucleului de entuziaști, au fost descoperite numeroase rezervații arheologice și monumente istorice, iar creșterea patrimoniului a determinat autoritățile vremii să schimbe în mai multe rânduri localul în care funcționa muzeul.

Prin Legea de organizare administrativ-teritorială din 1968, era reînființat județul Ialomița cu reședința la Slobozia. Între 1968 – 1981, muzeul din Călărași a fost secție de istorie și arheologie a Muzeului Județean Ialomița, trecând de la statutul de muzeu local, la cel de secție a unui muzeu județean. Ultima reorganizare teritorială, cea din anul 1981, schimbă din nou statutul instituției, transformând secția în Muzeul Județean Călărași. În 1990, muzeul își schimbă denumirea în Muzeul Dunării de Jos, oarecum în dauna instituției muzeale din Galați, unde Episcopopia, Universitatea și Centrul Cultural poartă același nume, al „Dunării de Jos”. În prezent, Muzeul Dunării de Jos deține un patrimoniu cultural important, reprezentativ pentru zona în care activează, patrimoniu pus în valoare în expozițiile organizate în cele trei secții tematice deținute.

Cei doi străjeri primiți cadou din partea orașului Florența și detaliile de pe tamburi: Huguenot (stânga) și Ligueur

UN MUZEU DE ATMOSFERĂ

Apariția Muzeului Municipal Călărași are o poveste frumoasă și s-a datorat unui cumul de întâmplări. Clădirea care ne adăpostește a fost vizată de nenumărate ori să devină o secție a Muzeului Județean, sediu de vicariat, Casă a Căsătoriilor sau diverse alte opțiuni. Din fericire, a devenit un spațiu al comunității la care au ajutat și ajută mulți cu mult sau cu puțin, după posibilitățile fiecăruia. În luna februarie a anului 2013, Daniel Ștefan Drăgulin, primul în funcție la acea dată, având o discuție cu regretatul Sorin Danciu, directorul Direcției Județene pentru Cultură, au emis ipoteza înființării unui muzeu aflat în subordinea Primăriei. Invitat să participe la discuție, am propus ca noua instituție să fie unicat, să fie din start prevăzută

cu ateliere, spații de discuții și sală de lectură deschisă comunității și pentru comunitate.

În câteva zile, traseul de vizitare a fost schițat, de asemenea, și atelierele cu adresabilitate către toate vârstele și toate categoriile sociale, respectând principiul dreptului la cultură și educație.

Între propuneri și realizări sunt diferențe, dar ele au fost generate de adaptarea la condițiile care se schimbau de la o lună la alta.

S-au purtat discuții cu reprezentanții instituțiilor care ar fi putut participa la apariția acestui nou muzeu. Dacă, de principiu și mai ales verbal, reprezentanții unor instituții precum Muzeul Dunării de Jos, Muzeul Județean Ialomița, Muzeul Național Militar și Muzeul Național al Hărților din București au spus că vor sprijini cu bunuri culturale sau cu replici noua instituție, atunci când s-a trecut la faza documentelor oficiale, niciunul nu a mai fost la fel de încântat de ideea de a sprijini. După vizite în depozite și identificare de obiecte care proveneau din Călărași sau aveau legătură cu tema propusă, nu am mai primit vreun răspuns.

În paralel cu acțiunile instituționale și cu schimbarea destinației clădirii prin amenajări specifice, a fost declanșată o campanie de colectare de obiecte, care continuă și în prezent. Invitația lansată în presa locală, în mediul online, dar și campania de difuzare a fluturașilor în locurile aglomerate din oraș au dus la un fenomen rar și frumos în același timp. Am avut dese

clipe de emoție, când oamenii veneau să aducă obiecte la muzeu, mi le puneau în brațe și plecau sau găseam câte un pachet la una dintre ușile de acces în muzeu, cu sau fără bilețel. Nucleul de bază l-a constituit colecția mea personală de lucruri mai vechi sau mai noi, nucleu în jurul căruia am construit tematica muzeului și am organizat traseul de vizitare.

Muzeul a fost catalogat de utilizatorii lui drept un muzeu de atmosferă. Ambientul creat cu ajutorul unor lumini apropiate de lumina naturală, dar dozată în așa fel, încât să forțeze ușor curiozitatea vizitatorului, obiectele aranjate în compoziții firești, des întâlnite, existența câtorva vitrine, culoarea aleasă pentru pereți contribuie la satisfacția vizuală, la sentimentul că vizitatorul se află într-o casă locuită, și nu într-un muzeu. Pentru majoritatea celor născuți în secolul trecut, lucrurile prezentate au o componentă de *déjà-vu*, pentru cei născuți la începutul acestui secol, majoritatea lucrurilor devin subiectul

curiozității. Etichetele identifică sumar obiectele, lăsând loc de manevră ghidului, care prezintă povestea din spatele obiectului, sau lasă curiozitatea vizitatorului să descopere ce se află în spatele codului QR. Ghidul este prezent pentru fiecare vizitator, devenind „eticheta interactivă” a fiecărui obiect.

VIZITA ÎN MUZEU

Intrarea în muzeu se face prin două uși de mari dimensiuni, după ce ai urcat treptele și ai trecut printre coloanele care susțin balconul de la etajul clădirii. Trecerea de la o lumină zenitală la una controlată necesită un timp de adaptare a ochiului, așa că primele schimburi de informații sunt cele care stabilesc relația ghid-vizitator. Pe măsură ce lumina începe să devină mai prietenoasă, descoperi un hol impozant, cu încăperi înșirate de o parte și de alta, cu coloane care susțin etajul și cu niște trepte păzite de doi străjeri din metal.

Străjerii au și ei povestea lor – au fost primiți în anii '30

ai secolului trecut, din partea orașului Florența din Italia, ca simbol al toleranței religioase. La începutul anilor '50, puterea populară a dispus scoaterea de pe socluri și aruncarea lor într-o magazie. Cel care a înființat Muzeul Raional Călărași, Niță Angelescu, i-a primit printr-un proces-verbal și i-a instalat pe două socluri de beton în curtea muzeului din strada Progresului, nr. 4. Au rezistat unul până în anii '80, iar celălalt până în anul 1996, când a fost reamenajată curtea. Tamburii pe care fuseseră instalați în anii '30 au rămas pe capetele treptelor, așa că, în urma curățării multiplelor straturi de vopsea, au apărut pe unul cuvântul „HUGUENOT”, iar pe celălalt cuvântul „LIGUEUR”. Cu aceste certitudini de legătură, au fost solicitați Muzeului Dunării de Jos, care i-a predat Muzeului Municipal printr-o custodie reînnoită an de an. Amplasarea lor a fost simplă, orificiile din tălpile străjerilor potrivit-se perfect cu cele din tambur și soclu.

Camera familiei

După adaptarea la lumina de interior, vizitatorul intră în „Camera familiei“, în care întâlnește lucruri cunoscute – fotografii de familie, documente de identitate, jucării, mobilier, aparatură casnică (mașină de cusut, televizor, aparat de radio, telefon ș.a.). Este sala în care ghidul câștigă interesul vizitatorului, este locul unde emoțiile își fac apariția și locul în care ghidul și vizitatorul devin parteneri la un traseu de discuții. Pentru că am amintit de etichete mai devreme și am scris că au un text redus, trebuie precizat

că fiecare etichetă a fiecărui obiect are numele donatorului. Mențiunea este corectă față de donatorul care vine la muzeu să-și privească contribuția, iar pe vizitator îl atrage ideea de a face la un moment dat un gest asemănător, aceasta fiind unul dintre modurile prin care muzeul își dezvoltă colecția.

Următorul popas pe traseu este „Frizeria“. Existența unei astfel de reprezentări nedumerește vizitatorul. Apar întrebările: De ce în muzeu? Este funcțională? Iar răspunsurile nu întârzie să apară. Sub forma

unei povești care împletește experiențele fiecăruia dintre noi cu ceea ce reprezintă „Frizeria“ pentru noi toți. Un loc de îngrijire personală, dar și un loc de socializare, un loc care își creează propria comunitate. În același timp, este un loc comun, căruia nu îi dăm atenție sau atenția cuvenită. 99% dintre vizitatori confirmă că nu au nicio fotografie pe scaunul frizerului. Și au trecut peste 10 ani și peste 40.000 de vizitatori și procentul rămâne același.

(Va urma)

CULTUL LUI MITHRAS ÎN DACIA ROMANĂ

(Urmare din p. 37)

Chiar și în cazul celor mai bine cercetate sanctuare mithraice, nu se știe ce s-a întâmplat în fiecare dintre ele. Ceea ce știm este că majoritatea sanctuarelor au fost amenajate în mediul urban privat sau domestic, în care comunitățile religioase, formate în principal prin rețele de prieteni și familie, se adunau pentru a iniția noi membri, pentru a comemora un eveniment major sau, probabil, pentru a celebra o sărbătoare centrală legată de un fenomen astronomic. Aceste ocazii se încheiau cu un banchet special. Dovezile arheologice arată că nu există nicio urmă de sacrificiu de taur, care făcea parte doar din narațiunea lui Mithras și din limbajul religios-astronomic.

Indiferent cum am interpreta marile descoperiri de la Sarmizegetusa, cert este că limbajul iconografic specific dezvoltat în capitala provinciei avea și un

impact inovator în arta provincială romană din Dacia. O astfel de particularitate locală a fost reprezentarea cu cap de taur a lui Cautes, figura secundară de lângă tauroctonie. Această iconografie, cunoscută doar în Dacia și dintr-un exemplu german, indică, de asemenea, clar că, deși ar fi putut exista un mit mithraic standardizat, acesta s-a schimbat și a produs variante locale diferite în fiecare provincie. Comunitățile mithraice din Dacia au menținut o relație intensă cu Publicum Portorium Illyrici, zona vamală și comercială din Europa Centrală, adică mai multe centre comerciale din marele district vamal al regiunii, inclusiv orașele Aquileia, Aquicum și Poetovio. De asemenea, datorită acestui fapt, cultul este extrem de popular și în celălalt mare oraș-conglomerat al provinciei, Apulum (Alba Iulia de astăzi). Peste 50 de monumente mithraice au fost descoperite începând cu secolul

al XVIII-lea. Din păcate, marea majoritate a pieselor mithraice din Apulum provin din locuri necunoscute, doar monumentele noului sanctuar mithraic de aici, descoperite în 2008, au o localizare documentată cert.

Pe lângă cele două orașe mari – din care provine mai mult de jumătate din materialul complet al corpusului mithraic din Dacia (peste 300 de monumente) –, multe așezări mai mici ar fi putut avea un sanctuar mithraic. Sunt cunoscute și sanctuarele mithraice din Decea Mureșului (Marosdécs) și Slăveni (Oltenia). Cu siguranță a existat un sanctuar al lui Mithras și în principalele așezări civile (Napoca) și militare (Porolissum, Potaissa, Micia), deși nu au fost încă descoperite. Cultul – ca toate celelalte forme de viață romană – a luat sfârșit după anul 270 d.H., când elita romană a părăsit provincia și regiunea a fost abandonată de Imperiul Roman. ■

Înceiem prezentarea atentatelor comise contra oponenților regimului titoist aflați peste hotare (Magazin istoric, nr. 5/2025).

SECURITATEA LUI TITO ȘI EMIGRAȚIA

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Unul dintre marile succese ale UDBA a fost penetrarea informativă a rețelei de spionaj și de salvare a croaților ustași și anti-titoiști conduse de preotul catolic croat din Bosnia și Herțegovina Krunoslav Draganovici.

Krunoslav Draganovici, în centrul imaginii

Născut în 1903, în zona Posavina din nordul Bosniei, devenit preot în 1928 după absolvirea studiilor superioare de Teologie la Sarajevo, a studiat la Roma între 1932 – 1935, la Institutul Papal Oriental și la Universitatea Gregoriană, lucrând și la Arhivele Vaticanului, iar din 1935 a devenit secretarul arhiepiscopului catolic croat de Vrhbosna (Sarajevo) Ivan Šarici. Krunoslav Draganovici și Ivan Šarici au fost susținători ai Statului Independent Croația (NDH) condus de *poglavnik*-ul ustaș Ante Pavelici. Krunoslav Draganovici a fost trimis, în 1943, de arhiepiscopul catolic croat de Zagreb, Alojzije Stepinac, la Roma, ca reprezentant al Crucii Roșii din NDH, devenind secretarul

Confreriei Croate de la San Girolamo, din cadrul mănăstirii cu același nume, unde au fost școlarizate generații de preoți și de intelectuali croați. În această calitate, Krunoslav Draganovici a devenit membru al organizației secrete „Intermarium”, fondată în perioada interbelică de emigranți ruși albgardiști, în care au intrat ulterior oameni politici din statele central-europene situate între Germania și U.R.S.S., organizație care a militat, sub controlul Vaticanului și cu sprijinul serviciilor secrete franceze, britanice și americane, pentru constituirea, după Al Doilea Război Mondial, a unei Confederații Pandanubiene a Europei Centrale catolice, greco-catolice și anti-comuniste, anti-sovietice.

Generalul Martin Špegelj

Krunoslav Draganovici a facilitat, prin Confreria Croată de la San Girolamo, ascunderea în Italia și fuga în Spania franchistă și în America Latină a numeroși ustași și colaboraționiști croați, în frunte cu *poglavnik*-ul ustaș Ante Pavelici, care astfel au scăpat de represaliile violente comise de partizanii conduși de Josip Broz Tito. Printre colaboraționiștii salvați prin „Filiera Șobolanilor” s-au numărat și arhiepiscopul de Vrhbosna (Sarajevo) Ivan Šarici, refugiat în Spania franchistă la Madrid, și Gregorij Rozman, episcopul catolic sloven de Ljubljana, refugiat în S.U.A., la Cleveland, Ohio. Krunoslav Draganovici a organizat și o adevărată rețea de spionaj, care documenta crimele comise de regimul comunist în Iugoslavia titoistă. Krunoslav Draganovici a colaborat după război atât cu CIA, cât și cu Organizația Gehlen din R.F.G. Însă totul s-a schimbat după ce regimul titoist a permis episcopilor catolici croați să participe la activitatea celui de Al Doilea Conciliu de la Vatican

(1962 – 1965), iar în iunie 1966 s-a încheiat un acord între R.S.F. Iugoslavia și Vatican, prin care regimul titoist recunoștea jurisdicția Sf. Scaun asupra ierarhiei romano-catolice din Iugoslavia, iar Sf. Scaun accepta să nu permită ca preoții romano-catolici să se implice în activități politice ostile Iugoslaviei.

În septembrie 1967 Krunoslav Draganovici s-a întors în R.S.F. Iugoslavia, prin Italia, iar la 15 noiembrie 1967 a susținut o conferință de presă la Sarajevo, oraș unde el trăia în libertate, ocazie cu care a elogiat în mod public regimul titoist și a susținut că a revenit de bună voie în statul iugoslav. Până la decesul suferit la 5 iulie 1983, în Sarajevo, Krunoslav Draganovici a trăit liber și a actualizat Registrul General al Bisericii Romano-Catolice din R.S.F. Iugoslavia. Se pare că Krunoslav Draganovici nu ar fi fost un agent al OZNA/UDBA, ci ar fi fost convins să revină în R.S.F. Iugoslavia de Miroslav Varoș, un croat bosniac, agent al OZNA/UDBA, care, sub acoperirea simpatilor pro-ustașe, s-a infiltrat în Confreria Croată de la San Girolamo după 1943, unde a lucrat ca dactilograf al lui Krunoslav Draganovici și ca publicist anti-titoist.

Miroslav Varoș s-a implicat în operațiunile de gherilă ale „Krizarilor” ustași trimiși în Iugoslavia titoistă, care au fost zdrobite de UDBA prin Operațiunea „Gvardijan”. Miroslav Varoș a devenit membru al Comitetului Național Croat (HNO), constituit la München, în R.F.G., de liderul ustaș Branimir „Branko” Jelici, cu sprijinul lui Krunoslav Draganovici. În septembrie

Jelka Pogorelec (dreapta)...

1958 Comitetul Executiv al HNO a votat suspendarea lui Miroslav Varoš din funcțiile de membru al respectivului for, de trezorier, vice-director al secțiunii pentru propagandă și informații și președinte al Comitetului Central al filialei din Italia a HNO. Ajunși în opoziție față de Branimir „Branko“ Jelici, Krunoslav Draganovici și Miroslav Varoš au fondat, în mai 1960, Comitetul Democrat Croat (HDO), tot la München, din membri ai aripii din Italia a HNO. În noiembrie 1961, la întrunirea HDO de la Münster, Ante Ciliga, un fost troțkist anti-stalinist devenit membru al HDO, a susținut renunțarea la activitatea revoluționară secesionistă croată și adoptarea unei atitudini de rezistență pasivă pe teritoriul R.S.F. Iugoslavia, motiv pentru care a fost exclus din organizație.

Miroslav Varoš a revenit în R.S.F. Iugoslavia după Krunoslav Draganovici, în ianuarie 1971, s-a stabilit cu familia lângă Split, în R.S. Croația, și există indicii că și-a continuat activitatea în slujba UDBA, întrucât a avut deplină libertate de mișcare, nu a suferit vreo persecuție din partea regimului titoist și nu a fost trimis în fața justiției, exact ca și Draganovici. Este posibil ca Krunoslav Draganovici să fi fost trimis în R.S.F. Iugoslavia ca „miel de sacrificiu“ în cadrul unui târg încheiat de Tito cu Vaticanul, în contextul normalizării relațiilor între Sfântul Scaun și Iugoslavia titoistă din 1966.

Anterior respectivei normalizări, Krunoslav Draganovici pierduse în 1958 alegerile pentru funcția de rector al Seminarului Confreriei Croate de la San Girolamo în favoarea lui Giorgio Kokša, care era susținut de regimul titoist. Ulterior, Krunoslav Draganovici a fost nevoit să părăsească Confreria Croată de la San Girolamo la presiunile Vaticanului, chiar înainte de vizita pe care a efectuat-o la Vatican arhiepiscopul catolic de Belgrad, croatul Josip Antun Ujcici, și era ținut la distanță de personajele influente de la Sfântul Scaun.

După îndepărtarea de la Confreria de la San Girolamo, Krunoslav Draganovici a început să colaboreze cu CIA. Revenit în R.S.F. Iugoslavia,

... și alături de Gustav Percec (stânga)

la 26 septembrie 1967, Krunoslav Draganovici a mărturisit în fața UDBA atât modul în care a fost edificată „Filiera Șobolanilor“ sub auspiciile Vaticanului, cât și raporturile strânse de colaborare între Comisia papală pentru refugiați, Crucea Roșie italiană și serviciile de informații occidentale. În discuțiile cu ofițerii UDBA, care nu au avut deloc aspectul unui interogatoriu, Krunoslav Draganovici a avut o atitudine „mai degrabă candidă“, după cum remarcă Securitatea iugoslavă, care i-a atribuit numele de cod „Franjo“. Branimir „Branko“ Jelici a pretins în anii 1970 că U.R.S.S. îi sprijină planurile vizând independența Croației față de R.S.F. Iugoslavia, pentru a submina regimul titoist.

Un alt succes al Securității iugoslave s-a produs exact în contextul pregătirii dezmembrării R.S.F. Iugoslavia. În octombrie 1990 a fost documentată în detaliu, de contraspionajul militar (KOS), acțiunea de aducere ilegală de armament din Ungaria de către generalul Martin Špegelj, ministrul Apărării în proaspăt instauratul regim din Croația al lui Franjo Tuđman, pentru înarmarea forțelor croate, deci înainte de proclamarea independenței Croației, la 25 iunie 1991. Înregistrarea convorbirilor generalului Martin Špegelj cu un interlocutor care în realitate era agent al KOS a fost făcută publică în ianuarie 1991 de Armata Populară Iugoslavă.

Acest succes al contraspionajului militar iugoslav împotriva separatiștilor croați, sprijiniți

Ivan Šarici

cu armament de Ungaria, era similar succesului înregistrat în anii 1930 de același contraspionaj militar, dar de data aceasta al Iugoslaviei regale, care a documentat activitatea taberei paramilitare a emigranților croați secesioniști ustași de la Janka Puszta, din Ungaria regentului Miklos Horthy. Tabăra ustașilor de la Janka Puszta fusese constituită în 1931, cu sprijinul direct al regimului horthyst, în scopul dezmembrării Iugoslaviei regale, adică din aceleași considerente pentru care în 1990 – 1991 Ungaria a sprijinit politic și cu armament și muniție noul regim din Croația al lui Franjo Tuđman, în scopul dezmembrării R.S.F. Iugoslavia. La Janka Puszta s-a antrenat și Velicko Dimitrov Kerin, zis și Vlado Cernozemski, membru al Organizației Revoluționare Interne din Macedonia (VMRO), care, cu sprijinul ustașilor croați, l-a asasinat pe regele Aleksandar al Iugoslaviei, la 9 octombrie 1934, la Marsilia (*Magazin istoric*, nr. 6/1975; 10/1991).

Contraspionajul militar iugoslav a acționat prin agenta Jelka Pogorelec, iubita lui Gustav Percec, conducătorul ustaș al taberei, care a fost trimisă la Janka Puszta. După documentarea acțiunilor de la Janka Puszta, Jelka Pogorelec s-a reîntors în Iugoslavia regală, unde, în septembrie 1933, a publicat în ziarul *Novosti* din Zagreb elementele obținute, în articolul *Secretele emigranților criminali. Povestea Jelkei Pogorelec*, fapt care a obligat regimul lui Miklos Horthy să închidă în 1934 respectiva tabără de antrenament a ustașilor

croați. Jelka Pogorelec, născută în 1911, la Sveti Ilije, lângă Varazdin, în nordul Croației, a devenit la doar 15 ani iubita lui Gustav Percec, cu care a trăit la Viena, Janka Puszta și Budapesta, și a fost dansatoare de cabaret. Jelka Pogorelec a fost convinsă să colaboreze de contraspionajul militar iugoslav pentru că a fost dezamăgită că Gustav Percec nu se căsătorește cu ea și o înșela cu alte femei, fiind folosită doar pentru distracție. Ca pedeapsă pentru gafa comisă, Gustav Percec a fost asasinat de ustași din ordinul lui Ante Pavelici, în februarie 1935, în Italia. Jelka Pogorelec, denumită „frumoasa brunetă”, „Mata Hari croată”, a continuat să ofere presei in-

formații picante despre activitățile separatiștilor croați ustași, iar jurnaliștii au remarcat că avea un inel scump și un ceas cu diamante, cadouri primite de la fostul iubit. Sunt informații că, după constituirea în aprilie 1941 a Statului Independent Croația (NDH), ustașii ar fi găsit-o la Sarajevo, întrucât serviciile secrete iugoslave nu au mai protejat-o și nu au trimis-o într-o locație sigură. Închisă în arestul din Zagreb, Jelka Pogorelec ar fi fost torturată și asasinată de ustași, probabil în 1942.

Preocuparea lui Josip Broz Tito de a edifica servicii eficiente de spionaj și contraspionaj a fost și o reacție față de acțiunile de spionaj derulate de U.R.S.S. în perioada lui Stalin. Anton Vasilievici Turkul, născut probabil la 24 decembrie 1892, la Tiraspol, într-o familie de români moldoveni, luptător în Primul Război Mondial și apoi în Războiul Civil în trupele alb-gardiste sub comanda generalilor Mihail Gordeievici Drozdovski – alături de care a participat la Marșul de la Iași la Don, între februarie – aprilie 1918 – și Piotr Nikolaevici Wrangel, a devenit unul dintre cei mai eficienți spioni sovietici infiltrați în emigrația alb-gardistă. Anton Turkul a colaborat cu spionajul bolșevic încă din perioada Războiului Civil, întrucât spionajul american sesizase faptul că transporturile britanice de armament trimise unității sale alb-gardiste erau deturnate de el spre Armata Roșie. Probabil că racolarea lui Anton Turkul de bolșevici s-a bazat pe frustrările sale provocate de faptul că, în timpul regimului țarist, nu a reușit să fie admis la școlile

*Anton Vasilievici Turkul,
al treilea din stânga, rândul doi*

de ofițeri din Odesa, respectiv Tbilisi.

Stabilit în emigrația albgardistă la Paris, ulterior la Roma, a fost agent al spionajului militar sovietic GRU, din ordinul căruia, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, pretinzând că luptă contra regimului stalinist sovietic, a dezinformat toate serviciile de informații ale Germaniei naziste – Abwehrul amiralului Wilhelm Canaris, „Biroul Jahnke“ al lui Kurt Albert Jahnke ce a lucrat pentru Rudolf Hess și pentru ministrul de Externe Joachim von Ribbentrop, Serviciul de Securitate al SS condus de Walter Schellenberg, precum și serviciile Japoniei. Anton Turkul, din ordinul GRU, a avut rolul de a dezmina organizațiile ucrainene și belaruse care colaborau militar și politic cu al Treilea Reich și luptau pentru independența Ucrainei și Belarusului față de U.R.S.S. Anton Turkul a avut și sarcina de a submina colaborarea Diviziei Waffen SS Galiția a separatistilor ucraineni conduși de Stepan Banderă și generalul Pavel Șandruk cu trupele ruse conduse de generalul Andrei Vlasov.

Iar în primăvara anului 1945, Anton Turkul a organizat un Corp de protecție din rândul

emigranților ruși albgardiști vlasoviști, pe care Germania nazistă l-a trimis pe frontul din Iugoslavia să lupte contra partizanilor lui Tito. Trupele organizate de Anton Turkul au colaborat cu Corpul Voluntarilor Sârbi „Ljoticevci“ și cu cetnicii pan-sârbiști și monarhiști ai lui Dragoljub „Draza“ Mihajlovici. Stalin acționa astfel prin Anton Turkul pentru a-l elimina pe Tito. Tito a scăpat cu viață, dar a învățat lecția primită de la Stalin. Spre sfârșitul războiului, Anton Turkul a trimis prin „Ljoticevci“ și prin cetnici, pe care îi penetrase informativ, mesaje de dezinformare și agenți spre serviciile britanice din Italia și Austria. După 1945, din ordinul GRU, Anton Turkul a dezinforma atât serviciile americane și britanice, cât și Organizația Gehlen din R.F.G. În aceste acțiuni, Anton Turkul a fost protejat și sprijinit de „cârțița“ NKVD/KGB din serviciul britanic de informații externe MI 6, Kim Philby, care l-a apărut de suspiciunile manifestate de serviciile americane și care, ca și Turkul, a oferit Moscovei informațiile necesare anihilării rețelelor și activităților informative derulate de serviciile occidentale în U.R.S.S. și în statele socialiste europene controlate de sovietici. Astfel, Anton Turkul și Kim Philby au contribuit la interceptarea și anihilarea de securitatea titoistă, prin Operațiunea „Gvardijan“, a ustașilor croați „Krizari“, infiltrați cu sprijinul serviciilor britanice dinspre Austria în Iugoslavia, în primii ani de după război. Anton Turkul a decedat în 1957, la München, fără a-i fi fost deconspirată calitatea de agent GRU.

Dar în final, toate aceste activități și crime ale Securității titoiste nu au reușit să salveze unitatea statului iugoslav decât timp de un deceniu după decesul lui Tito, survenit în 1980. Potrivit versurilor melodiei „Fenix 72“ a trupei rock croate „Croatika“: „Din «Fenix» a înmugurit o nouă Primăvară/ Semințele luptei lor au înflorit în anii 1990/ Croația va fi liberă“. Croația a început parcursul secesionist în 1990, sub conducerea noului regim al lui Franjo Tuđman, și și-a proclamat independența față de R.S.F. Iugoslavia la 25 iunie 1991. Emigrația croată, atât cea ustașă, cât și cea democratică anti-titoistă, a sprijinit activ cauza independenței Croației în anii 1990. Emigrația albaneză a susținut independența Kosovo față de Serbia regimului Slobodan Miloșevici în anii 1990, rezultatul fiind proclamarea independenței Kosovo la 17 februarie 2008. ■

1860. CĂLĂTORIA UNUI GRAVOR FRANCEZ DE LA BUCUREȘTI LA TIMIȘOARA

Dr. NICOLETA BĂDILĂ
(Muzeograf)

Afișul expoziției

Imagini din spațiul românesc încep să apară în vizualul european după 1810. Reproduse care conțin peisaje naturale sau urbane, clădiri și, în mod special, lăcașuri de cult sunt surprinse alături de portrete etalon ale oamenilor întâlniți de artiști și exploratori în călătoria lor prin Țările Române. Ele sunt menite să contribuie la imaginarul general cu aspectele specifice din aceste teritorii sub forma simplificată a unor desene și gravuri, mici compoziții, de obicei, în alb și negru, care puteau fi multiplicare cu ușurință și vândute ca suveniruri ale unei lumi considerate exotice de unii europeni. Artiști precum Ludwig Rohbock (1824 – 1893), Denis Auguste Marie Raffet (1804 – 1860), Luigi Mayer (1755 – 1803), Michel Bouquet (1807 – 1890), Salvator Cherubini (1801 – 1869), Ferdinand Julius Wilhelm Laufberger (1829 – 1881), William Henry Bartlett (1809 – 1854), Charles Doussault (1814 – 1880), Dieudonne Auguste Lancelot (1823 – 1895) au devenit martori ai societății românești aflate în plină tranzație către modernitate.

Eforturile lor artistice sunt corelate cu cele ale exploratorilor, de cele mai multe ori geografi amatori cu resurse financiare importante, care sprijineau în totalitate respectivele demersuri de cunoaștere. Aceste proiecte au condus la apariția unor publicații socio-geografice, care realizau adevărate ghiduri de călătorie pentru cititori, iar imaginile care le însoțeau aduceau mai aproape spațiile descrise, devenind o dovadă istorică binevenită astăzi, care oferă o privire, chiar și personală, asupra unui spațiu. Ușor exotice, aceste călătorii scot la lumină o nouă atitudine despre obiceiurile, evenimentele, vestimentațiile specifice, modul de viață ale unor populații.

Secvențe din viața cotidiană se amestecă cu figuri individualizate surprinse, de cele mai multe ori, de un ochi atent la detalii, îndemânatic capturate pentru posteritate.

După mijlocul secolului XIX, aceste povești de călătorie se mută în presă, unde apar periodic, ca ferestre către lumi greu accesibile. Astfel, cititorii primesc, la prețuri mult mai mici decât cele ale cărților, informații despre populații și locuri din afara sferei lor de existență. Ziarele trimit delegați să descrie și să ilustreze diferite zone geografice, strategie care mărește numărul de călători specializați în anumite domenii cheie (geografie, geologie, biologie, istorie,

medicină etc.) pentru redactarea textelor și, pentru imagini, artiști pregătiți în școlile și atelierele importante din capitalele europene.

Primul ziar ilustrat din Europa a fost *The Illustrated London News*, apărut la Londra, în 1842. Anul următor apare *L'Illustration*, la Paris. Ele erau ziare care publicau știri de pe tot continentul, iar prima publicație periodică dedicată exclusiv călătoriilor a fost *Le Tour du Monde: Nouveau journal des voyages publié sous la direction de M. Édouard Charton et illustré par nos plus célèbres artistes*. Sub această denumire apărea, în ianuarie 1860, la Paris, o publicație unde călătorii experimentați își spuneau poveștile, alături de ilustrații. Responsabilitatea artiștilor care îi acompaniau era dublă, de factură estetică rămânând loiali formației artistice pe care o aveau, și de factură documentară, față de realitatea întâlnită, aducând în gravurile lor reproduceri cât mai exacte ale spațiilor, oamenilor și culturilor cu care interacționau. Astăzi, valoarea istorico-documentară a lucrărilor acestora prevalează în fața celei artistice. Printre spațiile ilustrate în paginile jurnalului se numără: Tunisia, Africa Centrală, valea fluviului Zambezi (Zambia, Angola, Botswana, Zimbabwe, Mozambic), Senegal, Australia, Italia, Țările Române, Franța, Serbia, Imperiul Austro-Ungar, Sicilia, Turkistan (Kazahstan), Guyana Franceză etc. O dată la șase luni, aceste materiale erau strânse într-un volum și vândute ca atare.

În paginile acestui jurnal, apare o relatare complexă a unei călătorii prin sudul țării noastre, care a fost publicată pe o perioadă de mai mulți ani, între 1863 – 1868. Povestea are la bază incursiunea a doi francezi, un istoric și un desenator, care pornesc de la Paris spre București. Este vorba de Jean Victor Duruy (1811 – 1894) și de Auguste Lancelot. În 1860, ei pleacă împreună din capitala franceză, însă pe vaporul către București se îmbarcă doar Lancelot, din motive încă necunoscute. Din acest proiect, în paginile jurnalului *Le tour du monde* apare articolul *De Paris à Bucharest. Causeries géographiques*,

„Centenarul de la Cioclovina“, acvaforte, 1868

publicat în patru părți, în numere diferite ale revistei, presărat cu detalii geografice și ilustrat cu gravuri. Primul set de lucrări realizate de Lancelot apare în *Le tour du monde* în 1863, alături de povestea lui Duruy, iar următoarele apar în numerele din 1865, 1866 și 1868, fără aportul acestuia, Lancelot asumându-și atât textele, cât și ilustrațiile articolelor. Călătoria s-a desfășurat pe ruta: Paris – Budapesta – Semlin (actualul cartier Zemun din Belgrad) – Belgrad – Orșova – Vidin – Rahova – Nicopole – Ruse – Giurgiu – București – Găești – Pitești – Curtea de Argeș – Cozia – Vâlcea – Baia de Fier – Târgu Jiu – Tismana – Cioclovina – Baia de Aramă – Turnu Severin – Orșova – Mehadia – Timișoara. Călătorind pe apă și pe uscat, Lancelot traversează Imperiul Austro-Ungar, Serbia, nordul Bulgariei, Valahia și Banat, ultima oprire documentată fiind în orașul de pe Bega, Timișoara.

Pe Dunăre, admiră și redă cetățile medievale de pe ambele maluri ale fluviului, Cazanele Dunării, insula Ada Kaleh, rămășițele podului lui Traian, Calea lui Traian, contribuind la modul în care acest fluviu se reflectă în ilustrația epocii. De la Giurgiu la București, reușește să surprindă activitățile cotidiene ale românilor: carele cu mărfuri, horele de duminică ale țăranilor în haine de sărbătoare, surugii cu trăsurile lor, poștele pentru cai, câmpurile sterpe și arhitectura rurală. Iar în Capitală se oprește asupra Hanului lui Manuc, caselor cu arhitectură otomană, bisericilor medievale și câtorva portrete de boieri și boieroai, menite să vorbească despre vestimentația folosită în viața cotidiană de valahi.

La București, ajunge, prin recomandarea scrisă de Duruy, să fie găzduit de prințul Grigore Basarab Brâncoveanu, fiul domnului Gheorghe Bibescu, care a fost elevul istoricului francez în anii săi de formație în Franța. Prin bunăvoința acestuia, Lancelot primește un tovarăș de drum, secretarul prințului, pe care îl numește doar prin inițialele M.D. Cei doi pornesc în călătoria terestră de la București

„Insula Ada Kaleh“, acvaforte, 1865

via Argeș către Timișoara și vizitează bisericile și mănăstirile emblematice de la Curtea de Argeș, Cozia, Horezu, Tismana, Surpatele, Biserica Dintr-un Lemn etc. Aici surprinde arhitectura edificiilor majestuoase, care contrasta cu cea a caselor țărănești, realizate din pari și nuiele, cu acoperișuri de paie.

În această parte a călătoriei, surprinde câteva portrete emblematice de călugări, călugărițe, țărani și bătrânul de 100 de ani din satul Cioclovina. Ele sunt realizate cu rigoare, încadrate în spații cu care se identifică, încercând să surprindă substanța religioasă a culturii localnicilor. Centenarul este un tezaur în sine, un reprezentant al țărânimii, în simplitatea sa, cu nobletea și înțelepciunea vârstei, iar tânărul de lângă el îl echilibrează, fiind, de fapt, puntea către partea de început a vieții.

In selecție a lucrărilor lui Lancelot realizate pentru jurnalul *Le tour du monde* este expusă în cadrul expoziției „Le tour du monde. Auguste Dieudonné Lancelot în Țările Române”, care s-a des-

„Fabricarea rachiului”, acvaforte, 1868

chis la Palatul Suțu, la 16 aprilie. Aceasta continuă seria de expoziții de gravură europeană care tratează spațiul românesc în secolul al XIX-lea, în efortul de a recupera, într-o manieră cât mai completă, sursele vizuale lăsate în urmă de artiști care au călătorit în Țările Române. Ele se înscriu în tendințele literare ale epocii, ca ilustrație pentru materiale cu caracter

jurnalistic, gravura devenind către mijlocul acestui secol sursă primară vizuală pentru diferite articole din ziare. Gravura de referință în acest caz se comportă ca o sursă istorică, contribuind la reflectarea imaginii societății românești, dar și a observației geografice cu elemente specifice. Dintre cele 126 de lucrări semnate de Lancelot care se află în patrimoniul Muzeului Municipiului București, această expoziție propune 50 de piese cu scopul de a ilustra călătoria artistului în spațiul românesc și modul în care se reflectă spațiile urbane și cele private, monumentele arhitecturale și cele naturale, oamenii și activitățile lor cotidiene în viziunea unui artist documentarist din secolul XIX. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 iulie 2025, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Ce animal se gătea în contextul sărbătorilor lui Mithras din Dacia romană, fiind descoperite urme de oseminte în zona sanctualelor zeului?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din aprilie 2025 este:

„Brânză, brânză cu mălai, *Bade Nicolai*”

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Hudek Andrei**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2025.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

LUPTA DIN DEALUL SPIRII (1848)

RĂZVAN-ANDREI SORESCU

Revoluția europeană din 1848 a reprezentat o revoltă a burgheziei europene, ce a condus în cele din urmă la deșteptarea ideii naționale. Revoluțiile din 1848 sunt cunoscute și sub denumirea de „primăvara popoarelor“.

Gravură înfățișând confruntarea

Urmând exemplul Revoluției Franceze de la sfârșitul lui februarie 1848, Revoluția Română din anul 1848 a fost o expresie a procesului de afirmare a națiunii române și a conștiinței naționale, în contextul în care regiuni populate predominant de români, considerate ca părți ale teritoriului național, se aflau în stăpânirea imperiilor vecine, în timp ce Moldova și Țara Românească erau obligate să accepte protectoratul Rusiei și să recunoască suzeranitatea Imperiului Otoman. Revoluționarii munteni își propuneau, printre altele, emanciparea clăcașilor și a evreilor, eliberarea robilor țigani, guvernarea în acord cu principiul separării puterilor în stat, limitarea puterii domnești și crearea unei gărzii naționale.

Unul dintre momentele importante din istoria Bucureștiului în acel an îl reprezintă bătălia din Dealul Spirii (denumirea acestuia a fost dată după numele doctorului Spirea, ctitor al bisericii construite pe acel deal înainte de 1765), între pompierii militari, care erau conduși de Pavel Zăgănescu, și trupele otomane, de sub comanda lui Kerim Pașa.

Încercarea de a implementa reformele democratice menționate mai sus a determinat Imperiul Otoman ca în septembrie 1848 să trimită o coloană de trupe (aproape 6.000 de militari) pentru a pune capăt acelor inițiative. Au sosit la București la 12 septembrie, stabilindu-și tabăra în câmpia de la Cotroceni. Colonelul Radu Golescu, comandantul

Regimentului 2 Infanterie și șeful Garnizoanei București, a primit ordin din partea Locotenenței Domnești să deplaseze a doua zi, 13 septembrie, unitățile în Dealul Spirii, pentru a întâmpina trupele otomane. Patriotismul și moralul ridicat al ostașilor s-au transmis și pompierilor comandați de căpitanul Pavel Zăgănescu, care au dorit cu toții să meargă în cazarma din Dealul Spirii.

Un simplu incident a dat naștere la confruntarea armată dintre pompieri și armata otomană. Zăgănescu, având ordin să treacă în cazarma infanteriei, înaintază în fruntea oamenilor lui, încercând să evite orice conflict, mai ales că pompierii aveau armele încărcate. Croindu-și drum chiar prin oastea otomană, unul dintre pompieri se împiedică de un soldat otoman. Unul dintre ofițerii otomani îl lovi cu latul sabiei pe pompier, iar un soldat, îndată ce l-a văzut pe superiorul lui lovindu-l, descărcă pușca într-un alt pompier român.

Pavel Zăgănescu

Când trecuseră mai bine de linia de tunuri, se auzi o bubuitură de tun urmată de altele – ghiulele începură să zboare spre trupa de 200 de pompieri. Aceștia au răspuns și ei vitejește, cu gloanțe.

Pavel Zăgănescu, împreună cu cinci ofițeri, 150 de soldați, șase sergenți, doi gornști și doi toboșari au ținut piept armatei conduse de Kerim Pașa, lupta aceasta reprezentând prima confruntare armată purtată de oastea modernă română după reînființarea ei (ce a avut loc în anul 1830). Din nefericire, pompierilor li se sfârșesc cartușele, iar comandantul otoman ordonă să înceteze focul. A început negocierea cu colonelul Goleșcu. În timpul discuțiilor, militarii otomani maltratară îngrozitor pe răniții români aflați pe câmpul de luptă.

Au căzut în această bătălie 48 de soldați și 57 de răniți, iar din partea otomanilor căzu un comandant de batalion și câțiva ofițeri, precum și 158 de soldați, afară de răniți. În timpul negocierilor, Kerim Pașa îl asigură pe colonelul Goleșcu că fusese o greșeală, și nu rea intenție din partea militarilor săi. A cerut colonelului depunerea armelor. După ce armele au fost depuse, otomanii au început să tragă din nou în militarii români, silindu-i să își caute scăparea prin fugă.

În cadrul vastului patrimoniu cultural pe care Biblioteca Academiei Române îl deține, se regăsește Foiaia volantă cotată cu numărul 207, care face parte din Mapa LXXXVI. În

Foiaia volantă 207

Inaugurarea monumentului pompierilor

aceasta se înfățișează recunoștința poporului român pentru curajul de care au dat dovadă pompierii, cărora, peste ani, le-au fost înmânate medalii. Textul este următorul:

„ROMÂNI!

Veacuri trecuse de când Românul nu mai vărsase sânge de strein cotorpitor!

Sînt opt-spre-zece ani acum, în zioa de 13 Septemvrie 1848, voi ați dovedit nații adormită și Europei întregi surprinsă că sîngele strămoșesc curge încă în vinele noastre!

Români cari ați luat parte la această luptă!

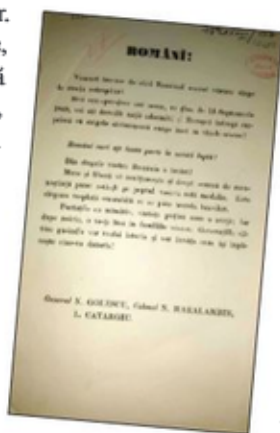
Din sîngele vostru Romînia a înviat!

Mare și liberă vă mulțumește și drept semn de recunoștință pune astăzi pe peptul vostru astă medalie. Este singura resplată onorabilă ce se poate acorda bravilor.

Purtați-o cu mîndrie, sînteți puțini care o aveți; iar dupe moarte, o ve-ți lăsa în familiile voastre. Generațiile viitoare găsind-o, vor resfoi istoria și vor învăța cum își împlinesc cine-va datoria!

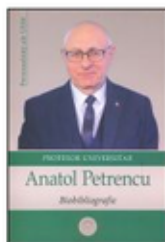
General N. GOLESCU,
Colonel N. HARALAMBIE, L. CATARGIU.“

Pentru comemorarea eroilor pompieri căzuți în luptă, pe Dealul Spirii s-a ridicat Monumentul Eroilor Pompieri din București. Dezvelirea a avut loc în ziua de 16 septembrie 1901, cuvântarea fiind rostită de Dimitrie A. Sturdza, pe atunci președintele Consiliului de Miniștri. Ziua de 13 septembrie a fost sărbătorită mai apoi ca Ziua Pompierilor din România, fiind însă legal oficializată prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 2.077/1953. În prezent, Foișorul de Foc adăpostește mărturie cu privire la istoria pompierilor români. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **PROFESOR UNIVERSITAR ANATOL PETRENCU: BIOBIBLIOGRAFIE** (Editor: Constantin Manolache. Responsabil de ediție: Oleg Bujor. Bibliografie: Janna Nikolaeva, Lidia Zasavițchi)

Editura USM, Chișinău, 2024, 291 pp.

● **MONOGRAFIA DEPOZITULUI CENTRAL DE ARHIVĂ: 1920 – 1947** (Coordonatori: general-locotenent Corneliu Postu, colonel inginer Marius Marian Olteanu)

Editura Centrul tehnic-editorial al armatei, București, 2023, 672 pp.

● **Adrian Majuru – ANTROPOLOGIE ȘI MORFOLOGIE ÎN STUDIUL FIZIONOMIEI URBANE**

Editura Oscar Print, București, 2024, 344 pp.

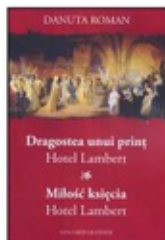
● **Bujor T. Rîpeanu – DE LA „L'INDEPENDANCE ROUMAINE” LA „SOVROMFILM”... 1896 – 1950: O ISTORIE CRONOLOGICĂ ILUSTRATĂ A CINEMATOGRAFIILOR DIN ROMÂNIA**

Editura Oscar Print, București, 2024, 536 pp.

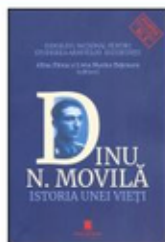

● **Tudor Dinu, Cristina Boțoghină – RITUALUL ÎMBĂIERII LA HAMMAM: EXPOZIȚIE TEMPORARĂ IUNIE – SEPTEMBRIE 2024. HAMMAMUL DE LA MUZEUL VITICULTURII ȘI POMICULTURII, GOLEȘTI**

Editura Eikon, București, 2024, 62 pp.

● **Danuta Roman – DRAGOSTEA UNUI PRINȚ: HOTEL LAMBERT/ MIŁOŚĆ KSIĘCIA: HOTEL LAMBERT**
Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2025, 402 pp.

● **DINU N. MOVILĂ: ISTORIA UNEI VIEȚI** (Ediție îngrijită, studiu introductiv, note de subsol, selecția documentelor și interviul realizate de Alina Ilinca și Liviu Marius Bejenaru)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2024, 234 pp.

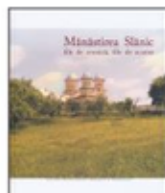
● **O SCURTĂ ISTORIE A BUZĂULUI VĂZUTĂ PRIN PERSONALITĂȚILE SALE. EDIȚIA A IV-A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ** (Coordonator: Dr. Marius-Adrian Nicoară)

Editura Alpha MDN, Buzău, 2025, 101 pp.

● **Mihail Walter Teutsch – IMPACTUL ANIMALELOR ASUPRA MENTALITĂȚII EGIPTENE ANTICE**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2025, 226 pp.

● **MĂNĂSTIREA SLĂNIC: FILE DE CRONICĂ, FILE DE ACATIST** (Lucrarea apare cu binecuvântarea Înaltpreașfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului)

Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2014, 318 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE ROMÂNE**

Anul XXVIII, nr. 5(107)/2025, 64 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (Revista Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”. Revistă de cultură și educație patriotică, de cinstire a eroilor neamului)

Nr. 1 (73), Anul XXVIII – 2025, 80 pp.

NICIO FEMEIE PE TRONUL FRANȚEI

5 iunie 1316. Ludovic X cel Certăreț, fiul cel mare al lui Filip cel Frumos, regele Franței, moare în această zi, lăsând ca descendență numai o fiică, Jeanne. Soția lui însă, Clemence de Habsburg, sora regelui Ungariei, Carol I Robert de Anjou, este din nou însărcinată.

Ludovic X (1314 – 1316), al 12-lea membru al dinastiei capetiene și fiul cel mare al lui Filip cel Frumos (aici într-o miniatură ce-l înfățișează acordând o diplomă evreilor reprimiți pe teritoriul Franței)

puteau fi formal excluse de la tron. Dar mai bine de trei secole absența moștenitorului direct pe linie masculină nu a fost o realitate niciodată. Descendenții lui Hugo Capet au avut mereu un băiat care să le succedă, de aceea s-a și vorbit despre „miracolul capetian”. Iată însă că în veacul XIV soarta decide altfel.

În 1322, când Filip moare, la rândul lui fără moștenitori pe linie bărbătească, îi succede fratele lui, Carol IV, conform jurisprudenței stabilite cu șase ani mai devreme. Dar în 1328 și acesta moare fără urmași pe linie masculină. Și cum n-are nici frați, marii seniori ai regatului se întrunesc la Vincennes și îl aleg ei pe noul suveran. Principalii pretendenți sunt Filip de Valois (nepotul lui Filip III pe linie paternă) și regele Angliei, Edward III (nepotul lui Filip cel Frumos pe linie maternă). Cei doi candidați au drepturi aproape egale, dar baronii preferă să acorde Coroana lui Filip de Valois – are cel puțin avantajul de a nu fi englez –, care va domni ca Filip VI cel Norocos (până în 1350). Câțiva ani mai târziu, în 1337, Edward III își va revendica drepturile asupra Coroanei franceze, declanșând astfel Războiul de 100 de ani (*Magazin istoric*, nr. 4/1993).

În cursul acestui război, pentru a justifica evicțiunea lui Edward III, juriștii francezi vor dezgropa o lege ce data din timpul lui Clovis, primul rege al francilor, din anii 500, și care interzicea femeilor nu numai să urce pe tronul Franței, dar și să transmită ele Coroana. Moștenire a unui vechi cod germanic privat, această lege, așa-numită salică, ce fixa principiul primogeniturii masculine, devenea atunci lege fundamentală a monarhiei franceze.

F. D.

Edward III, rege al Angliei (1327 – 1377), din dinastia Plantagenetilor, a cărui mamă a fost Isabelle de France, fiica lui Filip cel Frumos, a revendicat și el tronul Franței, în vremea sa declanșându-se Războiul de 100 de ani

În așteptarea nașterii copilului, regența este asigurată de fratele mai mic al regelui defunct, Filip. La 14 noiembrie 1316, vede lumina zilei copilul postum al lui Ludovic X, un băiat, care moare cinci zile mai târziu. De atunci, pentru prima oară, se pune problema succesiunii la tronul Franței.

Jeanne, fiica cea mare a lui Ludovic, poate pretinde tronul în mod legitim, dacă beneficiază de susținerea mai multor prinți. Numai că nu așa concepe situația regentul Filip. El convoacă stările generale, iar acestea decreteză că femeile sunt inapte să domnească și îi oferă lui tronul. La 9 ianuarie 1317 Filip se încoronează, sub numele de Filip V, supranumit cel Lung, Jeanne fiind definitiv oprită să acceadă la tron.

Există regine în Anglia, Scoția, Suedia, Danemarca, Olanda, Spania, există țarine, dar în Franța nicio femeie nu a ajuns pe tron, în afara unor perioade de regență. De la urcarea pe tron a lui Hugo Capet în 987, la moartea regelui, ca și în alte monarhii, Coroana revenea cu

prioritate primului lui băiat. Iar în cazul în care acesta avea numai fete, ele nu

Carol IV cel Drept, al 15-lea și ultimul capetian pe tronul Franței, la moartea căruia, în 1328, Coroana a trecut la verișorii lui, din dinastia de Valois

Cum s-a ajuns la Războiul Crimeii? (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1 – 5/2025).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Pentru a identifica răspunsul la întrebarea din finalul precedentului episod – de ce insurecția militară a românilor împotriva ocupației țariste proiectată în vara-toamna 1853 nu a mai avut loc? – este nevoie, mai întâi, să reconstituim, în linii mari, etapele expansiunii militare a Rusiei către Istanbul de la organizarea sistemului european al „concertului de putere” în 1815.

Petru cel Mare, țarul care a inițiat politica de ieșire la cele două mări

Spațiul și statalitatea românilor și ofensiva strategică a Rusiei împotriva Porții (1821–1853). Rusia nu a încetat după Congresul de la Viena să urmeze strategia deja seculară, inițiată de Petru cel Mare, de a se instala la Constantinopol și a controla Strâmtoarele. Inițial, această înaintare pe coastele nordică și vestică ale Mării Negre spre Mediterana s-a încadrat în ansamblul strategiei restaurării unui imperiu bizantin al grecilor (țarul fiind conștient de valoarea și beneficiul capi-

talului financiar existent în acest mare oraș). De la Pacea de la Adrianopole (1829) însă, prin instrumentarea *soft-power*-ului generat de teoretizarea și răspândirea panslavismului, precum și prin asocierea simbolismului vechiului vector bizantin al panortodoxismului, Rusia a împletit anexiunea teritorială cu formarea de mini-state independente pe ruta de înaintare europeană, dar vasalizate forțat, pentru a ajunge la Strâmători. Imperiul Rus urmărea deci

dominație navală neîngrădită în acvatoriul Mării Negre, mai ales prin Vestul acestuia, pe ruta româno-bulgară de litoral, dar și în Caucaz, iar, prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele, către Mediterana și oceanul planetar („mările calde”), la care era atunci lipsit în tot cursul anului. Pontul era socotit de altfel important ca mijloc de racordare a Rusiei la centralitatea sistemică a Europei, singura alternativă la acest curs strategic multiplu motivat fiind în Marea Baltică,

dar ieșirea de aici la Atlantic era interzisă, în esență, de superioritatea forței navale britanice. Între motivațiile/resursele ideologice ale acestei mari strategii țariste, des citate și altminteri foarte studiate (vezi excelenta reconstituire a lui Grigore Gafencu consacrată preliminarilor Războiului Al Doilea Mondial), se afla mitul „celeia de a treia Rome“, datând din secolul XVI, sau o reconstrucție imperială panortodoxă creștină (de tip romano-bizantin), sub coordonare rusă. Explicația geopolitică este mult mai verosimilă și concludentă. Marea Neagră trebuia să devină un „lac rusec“, iar accesul la „mările calde“ să fie neîngrădit

de alte mari puteri, fie chiar de un Imperiu Otoman în declin accelerat, ruta baltică alternativă – unde Petru cel Mare instalase capitala imperială – fiind blocată de vigilența Londrei cu impunătoarea ei forță navală.

Este un efort secular al Rusiei nici azi încheiat, după două războaie mondiale și schimbarea repetată a ordinii sistemice internaționale (1919, 1945, 1990). Strategia achiziției și menținerii superiorității ruse în acvatoriul pontic, inclusiv îngrădirea prezenței navale a altor mari puteri neriverane (menținerea Convenției de la Montreux, din 1936; *Magazin istoric*, nr. 3 – 5/2021), rămâne și azi valabilă pe tabla competitivă sistemică la „vârf“ a secolului XXI. Iar această evidență se reliefează în actualul război de

Nicolae I

tip sistemic Rusia – Ucraina, declanșat în 2022, și în condițiile instrumentalizării coridorului artic la nordul Eurasiei, facilitat de încălzirea globală, chiar dacă în perspectivă cu un rol secundar. Recenta dispută S.U.A. – U.E. în legătură cu Groenlanda și ocuparea Canadei sau asocierea ei federației americane, încă neîncheiată, ilustrează această constantă seculară a unui complex geopolitic sistemic ineverdat major de competiția între actorii globali.

După Congresul de la Viena din 1815, strategia Rusiei pentru realizarea obiectivului urmărit a fost înaintarea prin război, cu Imperiul Otoman în principal – ca impozantă putere pontică și stăpânind Strâmtoarele –, pe teatrul european și anexiuni teritoriale și înțelegeri diploma-

tice repetate, potrivit circumstanțelor și adaptate ideilor geopolitice ale vremii. Este o strategie care fusese aplicată și în a doua jumătate a secolului precedent, când nu doar desființase Hanatul Crimeii (1784) cucerind Novorossia și se instalase ca „protector“ al Principatelor (1774), așadar atingând linia Dunării, dar negociind cu Austria formarea unei „Dacii independente“ extracarpatiche cu monarh rus (tentativă eșuată ca urmare a opoziției Vienei). În epoca napoleoniană a sistemului internațional ocupase și Basarabia (1812), chiar în ajunul invaziei franceze în Rusia. În 1821 – în condițiile existenței nou formatului „concert de

putere“ pentru „gestionarea“ balanței de putere a Europei –, Rusia plănuia sprijinirea militară a insurecției Eteriei pentru reconstituirea unui stat grec. În epocă au circulat diverse scenarii privind natura lui, de la reînvierea Bizanțului imperial grecesc, sau doar un stat elen în peninsulă, ori întemeierea unei federații, care să includă Principatele Române, Serbia și Grecia continentală, soluție de rezervă și a „vârfurilor“ fanariote. Izbucnirea războiului Rusiei cu Poarta în 1821 trebuia să fie imediat ulterioară unei insurecții a Eteriei în colaborare cu forțele militare române, conduse de Tudor Vladimirescu.

A fost nevoie de intervenția ultimativă a „concertului de putere“ pentru ca Rusia să renunțe, la „congresul“ de la

Leibach, la acțiunea declanșată – primul succes sistemic al acestui conclave continental, intrat apoi în declin relativ –, sancționând astfel și soarta Eteriei, dar și a liderului român. Tudor – deopotrivă cu „boierii făgăduiți”, anume elita politică pământească – ajunsese deja să înțeleagă firele țesute de Rusia prin organizația secretă a Eteriei și nu a prețuit să identifice și chiar să aplice un răspuns adecvat. Iar el a constatat în sprijin geopolitic pe Imperiul Otoman, interesat în conservarea imperiului său, amenințat de Rusia, dar nefinalizat însă cu succes din cauza sfârșitului tragic al lui Tudor. Deschiderea geopolitică făcută de Tudor spre Poartă a rămas însă operațională în istoria națională ca o direcție de aplicat în circumstanțe sistemice de prevalență rusă la Marea Neagră, cu ecou până azi.

Pauza operațională în strategia Rusiei ținând cucerirea Strămtorilor a durat doar câțiva ani după dezavuarea acțiunii Eteriei din 1821, fiind compensată de avansuri strategice în Asia (dincolo de Urali) și deopotrivă în Caucaz, care o vor aduce în competiție geopolitică directă cu Anglia (angajând „marele joc” al secolului XIX pentru Eurasia), prin deschiderea drumurilor strategice spre Golf și India. Este momentul de achiziție a caracterului solid eurasiatic al Imperiului Rus și de competiție cu Imperiul Britanic. Rusia a reluat înaintarea spre Sud pe „culoarul” terestru al

*Vizita la Londra a țarului,
în viziunea publicației umoristice
britanice Punch*

vestului Mării Negre – prima etapă fiind ocuparea Principatelor Române – printr-un nou război cu Poarta, încheiat cu Pacea de la Adrianopole (1829).

Războiul ruso-otoman din 1828 – 1829 a adus schimbări importante în peisajul geopolitic european, trupele ruse ocupând (ani în șir apoi) Moldova și Muntenia, pregătindu-le prin reforme impuse pentru anexiune sau satelitizare (cu independență formală), dar a evidențiat și relativa ușurință cu care înaintau strategic, trupele ruse ajungând până la zidurile vechii capitale bizantine, pe fondul declinului puterii otomane. Consecutiv acestui război victorios rapid împotriva unui adversar în declin accelerat, noul țar rus, Nicolae I, și-a propus eliminarea definitivă

a Imperiului Otoman, considerat deja un „cadavru”, și a imaginat cu această țință o soluție europeană. În 1829, Nicolae I a însărcinat un comitet de experți diplomați și militari care să evalueze puterea Porții și soluții de a grăbi „decesul” acesteia, dar fără a primejdui întreaga mare strategie rusă către „mările calde”. În linii generale, concepția strategică a acestui comitet aflat sub îndrumarea țarului este relatată de ambasadorul austriac Fiquelmont în Rusia către șeful său, cancelarul austriac Metternich, în februarie 1833. Țarul declarase ambasadorului: „Nu am puterea de a da viață morților, Imperiul turc a murit [...]

Nu am încredere în longevitatea acestui vechi cadavru; el este în totală dizolvare, mai devreme sau mai târziu va dispărea”. Concluzia principală a comitetului a fost că Rusia trebuie să asocieze și alte mari puteri europene în acțiunea de împărțire a Imperiului Otoman.

Primul pas în implementarea soluției prezentate a fost făcut rapid, în februarie 1833, fiind abordată Austria, parte în Sfânta Alianță, atunci când Poarta era confruntată cu o violentă rebeliune secesionistă în Egipt. Un congres special al „concertului de putere” – cum sugerase comitetul – a fost socotit de țar ca periculos, existând temerea că flotele Angliei sau Franței vor intra prin Strămtori, ceea ce era contrar doctrinei strategice ruse de a nu

*Atacul rușilor contra cetății Brăila, la 15 – 16 iunie 1828;
acvaforte colorată de mână*

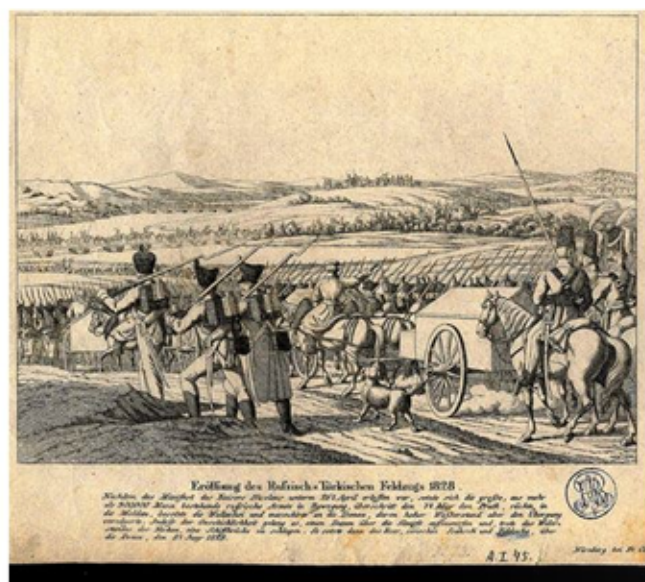
permite accesul naval niciunei mari puteri în Pont. Apelul la partenerii Sfintei Alianțe era o soluție, dar era deopotrivă și o erodare a „concertului de putere” prin probabilitatea scindării lui. Austria și Rusia se vădiseră în secolul precedent parteneri încercați în privința marșului strategic de avans către sudul Europei, ocupația nordului Moldovei, numită imediat Bucovina, la 1775 de Viena fiind un exemplu. Țarul a propus în 1833 Vienei „o împărțire” a imperiului islamic (sultanul era deopotrivă calif), ambasadorul austriac menționat mai sus fiind împotriva soluției, temător că „intriștile pe care le fac Franța și Anglia, așa cum vedem din nefericire astăzi, vor avea ecou la Constantinopol. Consecințele acestei dezmembrări ar fi enorme; cum să le prevenim să devină periculoase pentru noi?” Același ambasador a raportat lui Metternich: „ar trebui să ajungem la o înțelegere”, la nivel sistemic. Între ideile transmise de țar se afla și constituirea unui stat grec sub un principe

german, Metternich fiind însă împotriva, bănuind că Rusia pregătește concomitent independența Principatelor Române, Serbiei și Muntenegrului, așadar preluarea inițiativei diplomatice și dominația exclusivă a Strămtorilor. Țarul nu întârziase să sesizeze teama Austriei că ar putea fi blocată pentru a ajunge la Strămtori de Rusia și a adevărat propria strategie, pe formula „morcovului” (promisiuni teritoriale) și „bățului” (utilizarea panslavismului pentru a subrezi imperiul central cu o însemnată minoritate slavă).

In pauză de câțiva ani în discutarea planurilor țariste pentru împărțirea Porții s-a instalat în urma unei înțelegeri secrete între Rusia și Austria privind amânarea lor pe timpul vieții sultanului aflat pe tron (înțelegerea semnată în orașul Munichgraetz, oraș, în Boemia, 1833). La reluarea discuțiilor, în 1843, Rusia a mai adăugat negocierilor doi participanți din „concertul de putere”, Anglia și Prusia. Franța a fost ocolită de politica rusă pentru

evitarea formării și consolidării unei opoziții franco-britanice, greu de depășit, mai ales naval. Calculul făcut la Sankt Peterburg era corect: o poziție comună Londra – Paris putea deveni, pe fondul coincidenței de interese în Orientul Mijlociu și Estul Europei, un scut al integrității Imperiului Otoman în fața Rusiei, cum se va vădi în următorul deceniu.

Strategia rusă a fost, de această dată, amorsarea negocierii în cadrul „concertului de putere” a împărțirii Imperiului Otoman în totalitate, și nu doar a posesiunilor europene. Dacă, în conciliabulele purtate, Rusia a oferit Prusiei o parte din Polonia, în timpul vizitei țarului la Londra în 1844, pentru a o câștiga de partea sa, a făcut propunerea ca Anglia să aibă deschidere spre Golful Persic și India prin anexarea Egiptului. Cabinetul britanic a refuzat, fidel principiului balanței de putere pe continent, fundament al politicii sale externe, considerând că evită în acest fel „împingerea” geopolitică prioritară a Angliei de la Europa către India. Anglia putea să fie exclusă în viitor din afacerile europene, unde Rusia devenea crescând proeminentă în efortul de dominare a Eurasiei. De altminteri, o astfel de translație geopolitică s-a verificat prin angajarea „marelui joc” ruso-britanic la jumătatea secolului XIX în Nordul Indiei și Afganistan, care în fond avea ca miză Eurasia. Nu atât opoziția puterilor occidentale l-a convins pe Nicolae I să abandoneze din nou planurile sale de împărțire a Porții, cât mai ales faptul că sultanul a acceptat, prin cedări succesive, o întărire a protectoratului Rusiei asupra

Trecerea Dunării de armata rusă, pe două poduri de vase în Dobrogea, între Isaccea și Tulcea, în urma manifestului de război, lansat de țarul Nicolae I, la 26 aprilie 1878; acvaforte

unor sectoare importante ale afacerilor sale interne. Astfel, din 1843 se consolidează o nouă direcție de extensie a *soft-power*-ului rus în Orientul Mijlociu, întărindu-se legăturile Patriarhiei moscovite cu arabii ortodocși prin intermediul patriarhiilor de la Ierusalim, Alexandria și Antiohia. Rezultatul noii politici intervenționiste a fost creșterea influenței ruse în vilaietele otomane din Egipt, Siria, Liban etc., concomitent fiind creată o pârgie de intervenție în afacerile interne ale Porții. În întâlnirea sa cu Metternich (1845), țarul afirma: „Este de acord să accepte existența Imperiului Otoman și puterile să coopereze în acest sens. Dar doar două puteri pot îndeplini rolul de tutori/protecători ai Turciei, anume vecinii ei. Nu vrea Constantinopolul pentru el, dar dacă Turcia se

prăbușește, [Rusia – *n.n.*] va fi de acord ca doar Austria să-l stăpânească“. Austria rămânea însă convinsă – și se va vădi în evoluțiile ulterioare că a calculat corect – că niciun țar nu va îngădui ca Sfânta Sofia, vechea catedrală a lui Justinian din Constantinopol, să redevină din moschee biserică sub altă cruce decât cea ortodoxă.

În timpul Revoluției de la 1848, Rusia a intervenit ilegal în Principate, ocupându-le militar, și apoi împotriva revoluției maghiare, creând o situație echivocă, care a îngrijorat „concertul de putere“. Acțiunile sale ofensive arătau perseverență în deschiderea drumului prin forță spre Istanbul și deci sfărâmarea balanței de putere continentală. Ca soluție temporară, Anglia s-a mulțumit cu prevederile Convenției de la Balta Liman dintre Rusia și Imperiul Otoman

(1849), care legaliza retrospectiv intervenția rusă în afacerile imperiale otomane (referința era și la Principatele Române ocupate, dar nu doar la ele, pentru că țarului i se recunoștea din nou și protecția creștinilor ortodocși din imperiu), iar în legătură cu intervenția împotriva revoluției maghiare a socotit-o legală, potrivit prevederilor „Sfintei Alianțe“. Conform lor, Viena, ca semnată al „Sfintei Alianțe“, a cerut sprijin, în deplină legalitate, aliatului rus. Anglia, fidelă politicii sale seculare de conservare a echilibrului european, a devenit tot mai preocupată de stabilitatea Imperiului Otoman și a reacționat la toate mișcările geopolitice ale Rusiei din acei ani, nu doar cu scopul de a preveni declanșarea lor, dar și ca să le interzică, la nevoie, diplomatic și, în final, chiar militar.

Evenimentele din 1848 – 1849 au arătat așadar fisuri serioase ale funcționării „concertului de putere“, balanța de putere continentală – expresie a geniului diplomatic al lui Metternich în 1815 – fiind în primejdie de a fi compromisă, legitimitatea sistemului vienez prin ocuparea Principatelor Române și acțiunea militară în Transilvania fiind în serioasă cumpănă. Nu doar că Rusia a ocupat în mod ilegal Principatele în 1848 (deși Imperiul Otoman nu era membru al „concertului de putere“), dar ea proba că a devenit hegemon *de facto* în jumătatea răsăriteană a Europei, soluționând în beneficiul său inclusiv declinul imperial otoman, pentru a ajunge la Marea Mediterană și în adâncimea Levantului.

(Continuare în p. 74)

ANDRÉ LAVRILLIER

UN MEDALIST FRANCEZ LA IAȘI ÎN ANII MARELUI RĂZBOI

CRISTINA PĂIUȘAN,
DANIEL-COSMIN OBREJA

În luna mai a acestui an s-au împlinit 140 de ani de la nașterea, la 7 mai 1885, la Paris, într-o familie cu tradiție în arta gravurii, a medalistului francez André Lavrillier. Tatăl, Charles Henri Lavrillier, a fost un gravor consacrat. În adolescență a învățat meșteșugul în atelierul tatălui, alături de fratele său Gaston Lavrillier (1890 – 1969). Apoi a urmat Școala de Belle Arte la Paris, remarcându-se prin talent, creativitate și maniera modernă de a reda figuri și alegorii în gravură. Primele premii au venit în anii tinereții, în 1911 – premiul doi la expoziția-concurs de la Roma; în 1914 – Marele Premiu, pentru o lucrare ce omagia vitejia soldatului francez. În ce moment destinul artistului francez s-a legat de cel al României?

La începutul Marelui Război, în 1914, André Lavrillier a fost încorporat, ajungând cu Divizia 74 Infanterie la Marna, apoi la Verdun, sub comanda generalului Henri Berthelot. A fost remarcat pentru talentul său la desen, fiind mobilizat ca desenator la o escadrilă de aviație. Apoi, cu aceleași sarcini, a făcut parte din Misiunea Militară Franceză (1916 – 1918), condusă de generalul Berthelot și venită să ajute România.

Cum a ajuns artistul francez la Iași ne povestește colonelul, pe atunci, Radu R. Rosetti în *Mărturisiri. 1914 – 1916* (Editura Modelism, 1997). Radu Rosetti, rănit în bătălia de la Mărășești (iulie – august 1917), a fost transportat la Spitalul francez din Iași. Aici l-a întâlnit pe Lavrillier, bolnav și internat în salonul vecin. „Am petrecut astfel multe

ceasuri plăcute în convorbire cu dânsul. La cererea lui, am vorbit cu regina că ar fi mai bine ca să fie detașat la Iași pentru a face portrete și medalii și cu aprobarea ei am vorbit cu generalul Berthelot și colonelul Pétin. Există astfel o serie de desene și de medalii reprezentând persoane aflate atunci la Iași: regina și principesa Ileana, Berthelot, dr. Ion Cantacuzino, doamna Ventura“ – povestește Rosetti.

Ajuns la Iași, artistul francez, ce își câștigase notorietate în anii antebelici, a devenit colaborator al Școlii de Belle Arte din Iași, o instituție de prestigiu, înființată de Alexandru I. Cuza în 1860.

Mărturii despre viața medalistului francez găsim și în volumul Anei Grecianu *Între două patrii. Înmormântări 1911 – 1920* (Vremea, 2013). O fericită

Ana Grecianu, plachetă realizată în anul 1918
(aceasta și imaginile care urmează
provin din colecția Daniel-Cosmin Obreja)

Generalul Henri Berthelot,
plachetă unifacies din 1918

întâmplare a făcut ca tânărul sergent-desenator francez să fie găzduit de familia Grecianu în casa pe care o închiriasse în Iași.

Ana Grecianu îl menționează des în însemnări drept „francezul nostru”, fiind asimilat de familie și compătimit pentru nedreptățile la care era supus. Fire de artist și om de lume, Lavrillier s-a integrat în viața Iașului. Profesorul de la Belle Arte a făcut portretele gazdelor sale, Grecenii, apoi ale altor membri ai protipendadei. Dar popularitatea sa a fost prost privită de ofițerii francezi și români, acesta fiind trimis în România să facă desene pentru armata franceză și cea română pe linia frontului sau în spatele acesteia, nu în Capitala de război a României.

La începutul anului 1918, Ana Grecianu scria: „Sărmanul nostru francez este urmărit de gelozia oamenilor de nimic. Nu știu dacă generalul [Berthelot – n.n.] este sincer cu el, l-a prevenit cu multă prietenie că nu este bine văzut faptul că nu mănâncă la popotă și pe deasupra se dă drept locotenent sau căpitan, deși el nu este decât un simplu sergent. Este total descurajat și spune că toată viața a trebuit să lupte împotriva invidioșilor, care întotdeauna s-au pus de-a curmezișul proiectelor sale și a șanselor care i s-au oferit.”

Armistițiul de la Focșani (9 decembrie 1917) cu Puterile Centrale și apoi procesul de negociere a Păcii la Buftea – București (martie 1918) au dus la plecarea Misiunii Militare Franceze din România, la 10 martie 1918.

În acest context, aflăm de la Ana Grecianu despre posibilitatea ca Lavrillier să rămână la

Iași. „Să-l vezi pe Lavrillier, care nu se mai poate stăpâni de dorința de a face această călătorie împreună cu camarazii săi. Rațiunea îi spune să rămână, ceea ce este, cu siguranță, avantajos pentru el, dar spiritul său de aventură, de boem, îl împinge să plece pentru a lua parte la toate întâmplările camarazilor săi. Călătoria va dura trei – patru luni, vor traversa Rusia, prin Moscova, Vladivostok, îmbarcarea, marea foarte rece, pe la tropice, în sfârșit ocolul lumii. La toate acestea Lavrillier nu va putea renunța. Îmi pare rău că portretele mele nu sunt terminate și nici medalia.”

Dar Lavrillier a rămas până la urmă la Iași. Medaliile și portretele au fost terminate.

În anii petrecuți la Iași, Lavrillier a făcut numeroase desene, medalii și plachete. Cea mai cunoscută este placheta unifacies ce îl reprezintă pe generalul Henri Mathias Berthelot, conducătorul Misiunii Militare Franceze în România, care s-a dovedit a fi un mare prieten al românilor prin ajutorul oferit, prin curajul și speranța insuflată în momentele cele mai grele, de la începutul anului 1918. Bonom, gurmând, cu o figură paternă, generalul era cunoscut de întreaga populație și era prețuit de familia regală, pe care a sprijinit-o în cele mai grele decizii din anii războiului. Cu mult tact, Berthelot și-a asumat un rol modest de inspector general al armatei comâne, pe care a reorganizat-o și înzestrat-o cu armament francez.

Placheta de bronz dedicată generalului Berthelot prezintă portretul acestuia din profil stânga, iar circular este gravată inscripția „General Berthelot, Roumanie, 1916/1917/1918/Lavrillier/André/

*Contele de Saint-Aulaire,
plachetă unificată din 1918*

Mărioara Ventura

Iassy/1918"; are 147 mm.

Contele de Saint-Aulaire (1866 – 1954), ministrul Franței la București între anii 1916 – 1920, a fost redat de Lavrillier într-o plachetă făcută în aceeași perioadă. Saint-Aulaire a rămas în istoria României nu doar prin această frumoasă lucrare artistică, ci și prin sprijinul oferit României în timpul războiului și apoi la Conferința de Pace de la Paris. O a doua plachetă a contelui a fost realizată un deceniu mai târziu, când a fost ales membru de onoare al Academiei Române și proclamat cetățean de onoare al orașului Iași.

Mărioara Ventura, societară a Comediei Franceze, venită în țară să ajute, l-a întâlnit pe Lavrillier la Spitalul francez din Iași, unde acesta era internat, iar artista, infirmieră voluntară. Fermecat de alura mării artiste, a transpus-o într-o plachetă, mărturie a acestei întâlniri, pe care o va expune la Ateneul Român în anul 1919.

Tot la Iași l-a cunoscut pe doctorul Ion Cantacuzino, șef al Directoratului Sănătății Civile și Militare, cel care a reorganizat în anii războiului spitalele, care a impus curățenia, dezinfectia și a luptat cu tifosul exantematic. „Medicul națiunii române” este reprezentat pe plachetă lucrând la microscop, concentrat și detașat de lumea înconjurătoare.

În seria de medalii cu personalități românești se încadrează și cea dedicată profesorului doctor Francisc Iosif Rainer (*Magazin istoric*, nr. 5/2025), un alt medic cunoscut pentru munca și dedicația sa din anii războiului. Din *Filele de jurnal* ale Martei Trancu-Rainer aflăm că la 9 martie 1919,

Doctorul Ion Cantacuzino

la Ateneul Român, a fost organizată o expoziție cu plachetele prezentate anterior, dar și cu cea dedicată principesei Ileana și cea omagială dedicată locotenent-colonelului J.W. Boyle, toate lucrate de A. Lavrillier în anii 1918 – 1919. În cercetările noastre nu am descoperit nicio plachetă și nici măcar o fotografie a reprezentării colonelului Boyle.

Expoziția a avut un succes răsunător, întreaga presă menționând-o, laudând talentul cu care francezul a surprins esența personalității reprezentate.

Parte a acestor lucrări fusese expusă la Radu Rosetti: „19 decembrie 1918. Dau seara o serată dansantă la mine acasă, serată la care regele dă voie principeselor Elisabeta și Mărioara să asiste. A. Lavrillier expune, într-unul dintre saloane, lucrări de-ale sale.”

În lunga perioadă în care a fost găzduit de Grecieni, Lavrillier a devenit un membru al familiei. Nu existau serată, petrecere, întâlnire fără prezența sa. Ana Grecianu mărturisea că fără ajutorul său nu s-ar fi descurcat cu alimentele și cheltuielile în anii refugiei la Iași. În ianuarie 1919, francezul salvează de la incendiu locuința familiei Grecianu. Cu acel prilej, Ana Grecianu nota: „Dacă Lavrillier pleacă, vom rămâne foarte părăsite, nu avem niciun bărbat care să ne ajute la nevoie“, arătând atașamentul față de francez, dar și modul în care acesta se comportase cu familia sa adoptivă.

Nu doar prietenia cu Grecienii, cu Rosetti și simpatia pe care i-au arătat-o regina Maria și principesele l-au făcut pe Lavrillier să se implice în promovarea României la Paris, ci și atașamentul față de români și cauza lor națională.

La 28 februarie 1919, Rosetti scria: „Regina, care pleacă mâine la Paris, mă cheamă. Îmi vorbește de chestiunea editării portretelor sale și ale regelui, încredințate lui A. Lavrillier, și mă întreabă ce știu despre anume personalități ce se află la Paris.“ Desenele color ale suveranilor au fost multiplicare de francez și apoi dăruite de regină pe parcursul vizitei

sale la Paris (martie – aprilie 1919) jurnaliștilor, admiratorilor, unui larg anturaj parțial implicat în lucrările Conferinței de Pace de la Paris.

Din presa vremii aflăm că, în 1919, „a expus în vitrina bijutierului Cronberg câteva medalii foarte artistice cu efigia A.S.R. principesei Ileana, a generalului Berthelot, a Ex.S. contele de St. Aulaire, a regret. generalului Lafont, a d-rei Ventura etc., executate în timpul când se afla în misiune la noi în țară“, iar succesul de public a fost răsunător.

În primăvara anului 1919, A. Lavrillier s-a întors la Paris, fără a uita de patria sa adoptivă, și a continuat să lucreze medalii și plachete pentru români.

Cele mai importante creații ale etapei românești a operei lui André Lavrillier au rămas atât în istoria României și a medalisticii românești, cât și în cea a Franței, legând artistic și uman cele două popoare.

Destinul său românesc a continuat. În 1921, la Roma, artistul francez a întâlnit-o pe tânăra sculptoriță Margareta Cosăceanu (1893 – 1980). A urmat o frumoasă poveste de dragoste, trei fii și multe alte istorii, medalii cu personalități românești, medalii, probe monetare. ■

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

(Urmare din p. 70)

De altfel, în timpul Revoluției din anii 1848 – 1849 Anglia, dar mai ales Franța au desfășurat o politică deschisă de sprijin a mișcărilor de eliberare etno-naționale din Estul european, expresie deopotrivă a opoziției față de Rusia. Londra a găzduit Comitetul Democrat Revoluționar condus de G. Mazzini, care pregătea o nouă revoluție liberală paneuropeană, cu deosebire în estul continentului, pentru a stopa revărsarea agresivă a Rusiei către Vest și Sud-Est. Franța, unde s-a declanșat întâia dată revoluția în februarie 1848, a sprijinit

mișcările de eliberare națională din regiune, cu deosebire cea poloneză, română și maghiară (așadar preponderent împotriva Rusiei), identificând în acest rol și o sursă de evidențiere a propriei puteri în conclavul european, în scădere post-Napoleon. Inițierea după 1848 – 1849 a acestei antante anglo-franceze își găsește astfel mai multe explicații, esențială fiind blocarea înaintării rusești către Istanbul, primejdie acută în 1853.

Dar, deopotrivă, coeziunea celor trei mari puteri din „Sfânta Alianță“ s-a întărit odată cu lichidarea de către armata rusă a revoluției maghiare și salvagardarea integrității Austriei imperiale,

evitându-se prăbușirea ei în 1849. Se părea că în Europa deja erau două blocuri statale crescând inamice în interiorul „concertului de putere“: pe de o parte Anglia și Franța, pe de alta Rusia, Austria și Prusia, aliate în „Sfânta Alianță“. Această fisură nu era doar aparentă, ci s-a răsfrânt asupra evoluției sistemice, cu consecințe consistente asupra echilibrului de putere continental. Sprijinul anglo-francez pentru integritatea teritorială a Imperiului Otoman, vizibil conturat în 1853, ținea în principal să zăgăzuiască ieșirea Rusiei la Mediterana și marșul către hegemonia ei în Europa.

(Va urma)

La sfârșitul lunii aprilie, Consiliul de Miniștri a dispus ca Ministerul de Interne să trimită o circulară în țară prin care să informeze că ziua de 1 Mai nu mai este zi de sărbătoare, ci zi de lucru obișnuită.

ROMÂNIA, ACUM 100 DE ANI

În a treia decadă a lunii mai, pe Munții Sucevei și în localități din nordul Moldovei a căzut zăpadă. Frigul ține de o săptămână semănăturile în loc. La jumătatea lunii următoare, de la Comarnic spre Predeal, pe crestele munților a nins, în unele locuri stratul de zăpadă atingând și 1 m. În regiunea Dealu Mare a căzut grindină, producând mari pagube. În zona Curtea de Argeș au murit multe oi și miei din cauza frigului. La Rădăuți s-a lăsat un frig de noiembrie.

În schimb, viața politică dă în clocot. Procesul lui Corneliu Zelea-Codreanu este strămutat, la cererea doamnei Manciu, văduva prefectului de Iași asasinat, de la Focșani, la Turnu-Severin și se reia la 21 mai. La 26 mai, după o deliberare de 5 minute, jurații pronunță achitarea în procesul lui Corneliu Zelea Codreanu, în ropotele de aplauze ale

mulțimii din sala de judecată. După aflarea verdictului, studenții din București au manifestat la statuia lui Mihai Viteazul de la Universitate și în fața sediului ziarului *Universul*. La 12 noaptea au încercat să ajungă în fața Palatului Regal, dar au fost împiedicați de armată. C.G. Costa-Foru scria în *Adevărul*: „De ce tânărul Codreanu n-a rămas pe calea bună pe care intrase și a părăsit calea judecății pentru a intra pe calea crimei? Iată greșeala, iată crima

ce era de pedepsit de către jurații din Severin. Este oare admisibil într-un stat organizat ca asasinul să fie pur și simplu achitat? Evident că nu. Tot ce se putea era să i se fi acordat circumstanțe ușurătoare.” Peste o lună, la Focșani are loc nunta lui Corneliu Zelea Codreanu. După slujba religioasă, Codreanu s-a urcat pe o estradă, ca să cuvânteze. Pe când vorbea, estrada s-a prăbușit cu zgomot. „Mulțimea a dat un strigăt de spaimă. Dar după câteva clipe a reapărut figura palidă, dar dărză, a lui Codreanu” – relatează *Universul*.

Duminică, 17 mai, la Sala „Dacia” are loc o întrunire a opoziției. Mulțimea a salutat sosirea lui Iuliu Maniu, Nicolae Iorga, I. Mihalache, dr. Lupu, Șt. Cicio-Pop. S-a adresat un Manifest către țară: „Au trecut trei ani de când un Guvern care s-a impus samavolnic țării cârmuiește

De două ori pe an, primăvara și toamna, Bucureștiul era străbătut de chiriași care se mutau

ajutat de un Parlament ales prin silă și înșelăciune o țară bună, ale cărei legi sunt nesocotite și ale cărei interese sunt jertfite unor combinații personale și unor idei absurde [...] Opoziția unită a Partidelor Național și Țărănesc [...] cere țării numai două lucruri:

Să înțeleagă că așa nu se mai poate.

Să vie în ajutorul ei ca să scape țara de urgia guvernării liberale și s-o ajute a face opera grea de îndreptare, însănătoșire și modernizare. "Cordoane de soldați blocau străzile Moșilor, Carol și Șepcari. La ora 13, când întrunirea a luat sfârșit, mulțimea a vrut să plece în marș, cu fruntașii politici în frunte. Armata s-a împotrivit, au avut loc ciocniri. Fruntașii politici au încercat să vorbească mulțimii, dar soldații au primit ordin să cânte în cor, ca să îi acopere. În dreptul străzii Carol, vagoanele de tramvai erau oprite și controlate de armată.

Liarul *Izvestia* se plânge că în Republica Moldovenească Sovietică, între cei 413 membri de partid și 200 de candidați sunt doar 88 care vorbesc limba „moldovenească”. Există doar 30 de celule rurale comuniste, compuse în majoritate din ruși și ucraineni.

Guvernul a hotărât reînființarea unei monedării a statului. Baterea monetelor metalice în țară va costa mai puțin decât în străinătate – anunță neutru *Universul*. Pentru *Adevărul* afacerea nu e curată. „Dacă lucrul este exact, proiectul e o copilărie, de astă dată costisitoare și inutilă. Anglia, care a revenit la etalonul aur, adică la o convertibilitate obligatorie și imediată în monedă aur a monetei de hârtie, are

Edvard Beneș,
ministru de Externe
al Cehoslovaciei (stânga),
și Trandafir Djuvara, în timpul
Conferinței Micii Înțelegeri
de la București

dreptul și nevoia de a bate aurul în monedă. Dar ce rost poate avea la noi operația? [...] E vorba pur și simplu de o jucărie inocentă sau vrea Guvernul, bătând moneda, să facă, ca la Moși, dintr-un pol, doi?”

A murit într-un azil de bătrâni din Budapesta Ion Iancu, fiul lui Avram Iancu, în vârstă de 76 ani – anunță mai multe ziare, între care și *Universul*. S-a născut în 1849, în Toplița Mare, județul Timiș. A lucrat 17 ani ca notar la Arad. A fost arestat pentru delapidarea unei sume de bani, dar s-a dovedit că era nevinovat. A

plecat la Kecskemet, în Ungaria, unde a achiziționat pământ și s-a îmbogățit. În timpul războiului, a făcut operațiuni speculative cu titluri de împrumut de stat ungare, ajungând la ruină. Peste două săptămâni, *Universul* revine: ziarul *Beiuș* dezmente că Avram Iancu ar fi avut un fiu, care a plecat din Arad în Ungaria și ar fi murit la Budapesta, într-un azil. Avram Iancu nu a fost căsătorit și nu a avut un fiu.

Radu R. Rosetti trage un semnal de alarmă. Un romancier francez, Pierre Benoit, face un film și a ales să filmeze la noi. Autoritățile române l-au ignorat. Asta după ce la Bran cineaștii au fost arestați ca spioni. Apoi au primit aprobarea Siguranței. În Duminica Florilor, la Brașov, cineaștii francezi au alergat prin oraș să filmeze manifestările și pe Junii Brașovului. Nimeni nu îi prevenise și nu îi ajutase să știe unde au loc manifestările. Doar sașii organizaseră la Sighișoara o defilare și invitaseră pe francezi. „Sunt state care prevăd în buget sume considerabile pentru astfel de filme, servind propaganda națională, date apoi conferențiarilor trimiși să vorbească națiunilor de frumusețile solului lor, iar noi, când ni se ivește pleșca să le avem lucrate și răspândite pe glob gratuit, facem... ce văzurăți!”

Regina Maria
împarte daruri sătenilor din Onești (Bacău)

Un cititor semnaleză în *Universul*: „Aproape toate trenurile internaționale, inclusiv Expressul-Orient cu care vin atâția străini în țară, intră în România Mare prin frontiera de la Curtici. De departe zărești drapelul tricolor, iar când te apropii vezi pe punctul de frontieră o singură căsuță modestă, prea modestă, de

Statuia regelui Ferdinand
din sala Drapelelor
de la Muzeul Militar

care s-a alăturat un fost vagon prăpădit de cale ferată, căruia i s-au scos roțile și care servește de lamentabilă locuință a trei – patru soldați [...] Aceasta e cartea de recomandare a României la punctul de frontieră. Căci nu numai pichetul e într-o stare lamentabilă, care contrastează dureros cu locuințele vecine de la frontiera ungară, dar îmbrăcămintea și starea fizică de slăbiciune a soldaților par ca o ironie crudă...”

Mor în aceste două luni Alexandru Marghiloman și Anghel Saligny. *Adevărul* scrie despre primul: „Cu Alexandru Marghiloman se stinge ultimul reprezentant al unei generații de mari talente politice și parlamentare.”

La sfârșitul lunii mai se inaugurează în București linia electrificată de tramvai Teatrul Național – Cimitirul „Sfânta Vineri”.

Duminică, 3 mai, începe la Mircești construcția mausoleului unde va fi depus Vasile Alecsandri.

Un cititor al ziarului *Universul* semnalează că sunt 15 ani

de când Palatul Brâncovenesc de la Potlogi a fost declarat monument de artă, dar nu s-a luat nicio măsură pentru conservarea lui. Îi răspunde Nicolae Iorga, președintele Comisiunii Monumentelor Istorice. „Personal, acum aproape 20 de ani am oprit distrugerea ruinelor plănuită de proprietar. Și atunci lipseau ornamentele și sculptura. De la această intervenție, Comisiunea n-a pierdut din vedere un singur moment aceste prețioase rămășițe de artă. Dar ea nu este proprietară. Ea nu are organe de supraveghere și executare. Iar vandalismul rezultat din inconștiența față de trecut află mii de căi pentru a nimici. Ne vom adresa simțului proprietarului și vom cere concursul autorităților comunale. Iar persoanei care ne comunică stricăciunea îi rămânem recunoscători.”

În ziarul *Rampa*, Luki Pișculescu, fiica preotului Grigore Pișculescu, cu pseudonimul literar Gala Galaction, îi cere arhimandritului Galaction Gordun să renunțe la prenumele care putea produce confuzie cu tatăl ei. Arhimandritul îi răspunde că dacă a avut cineva de suferit din această asemănare de prenume, atunci el este acela. Gala Galaction redactase manifestul mitropolitului Conon, prin care armata română era îndemnată, în Primul Război Mondial, să depună armele.

În ședința din 11 iunie au fost alese membre de onoare ale Academiei Române Anna de Noailles, născută Brâncoveanu, la propunerea lui Nicolae Iorga, și Elena Văcărescu.

În plin centrul Capitalei, oameni lipsiți de educație confundă răspântiile cu wc-uri publice. Este adevărat, se poate pune și întrebarea: unde sunt vespasie-

nele Bucureștiului? Pe Calea Moșilor s-au înlocuit liniile de tramvai. Lucrările au durat mult, s-a săpat strada, s-au umplut trotuarele de bolovani, movile de nisip și gunoi. Deși noua linie este în bună măsură instalată, bolovanii, nisipul și gunoaiile sunt tot acolo.

„Prea multă tristețe se abate peste lume. Trăim într-o epocă de scrâșnirea dinților și de încruntare generală. Arta însăși e tristă, prea tristă... Iată pentru ce sufletul lumii de azi are nevoie de o terapie de veselie, de încredere, de optimism” – crede *Adevărul*. *Universul* are altă părere: se spune că e criză, dar în cabaretele din București clienții se înghesuie. O sticlă de șampanie de proastă calitate costă 100 – 120 lei la băcănie și 600 – 800 la cabaret; una de vin de aceeași calitate 20 – 30 la băcănie și 250 – 300 în local.

Principele Carol vorbește la Fundația „Carol”, la deschiderea congresului profesorilor de istorie: „Mai ales acum, când oricine e dispus a uita trecutul și a crede că numai ceea ce se face azi e bine, cred că învățământul istoriei face ca fiecare să vadă că trecutul este plin de oameni mari și de fapte mărețe. Acest învățământ are importanță primordială, căci el pune pe temelii solide viața popoarelor. Cred că profesorii de istorie au rolul nu de a face din istorie o înșirare de fapte cronologice, ci de a fi îndrumătorii sufletești ai tineretului. Prin exemple vii, ei trebuie să scoată învățăminte din trecut pentru îndrumarea în viitor.” ■

Rubrică realizată
cu sprijinul Bibliotecii
Academiei Române

Ultimul episod al prezentării unei societăți caritabile mai puțin cunoscute
(Magazin istoric, nr. 4 – 5/2025).

SOCIETATEA ORTODOXĂ NAȚIONALĂ A FEMEILOR RÔMÂNE ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Dr. MIOARA IONIȚĂ

Pe parcursul unui an, copiii din grădinile de copii participau la „sărbătoarea primăverii“, „Ziua Mamei“, organizată de obicei la mijlocul lunii mai începând din 1928, la sărbătorirea zilei copilului la 1 iunie, la serbările prilejuite de sfârșitul anului școlar, precum și la „serbările de stea“ sau a „datinelor de Crăciun“, organizate înainte sau puțin după sărbătoarea Nașterii Domnului.

Mai ales cu ocazia manifestărilor menționate mai sus, copiii, cei mai mulți cu o situație materială precară, primeau daruri diverse, de la dulciuri, jucării și obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte, până la mobilier școlar și material didactic. Printr-o

scrisoare datată 31 decembrie 1918, președinta Societății Ortodoxe îi mulțumea Elizei Brătianu „pentru bunătatea ce ați avut de a ne trimite haine și pantofi de împărțit copiilor sărmani din grădinile noastre de copii“.

Regina Maria în vizită la Grădina de copii nr. 1 Floreasca

PENTRU SĂRACI ȘI ORFANI

La 9 mai 1920, noua președintă a Secțiunii grădinilor de copii a Societății Ortodoxe, Ana Florescu, semna un proces-verbal pentru primirea obiectelor dăruite de Crucea Roșie americană: 121 rochițe de flanelă, 29 rochițe de zefir, 20 costume de băieți și 105 cămășute. Intendentul Serviciului Ajutoarelor de la Casa M.S. reginei Maria se adresează președintei Societății Ortodoxe la 3 ianuarie 1921, anunțând-o că, potrivit ordinului primit din partea suveranei, a procurat, prin Banca Marmorosch Blank, pentru suma de 3.040 lei, 37 de perechi de ghetete pentru copii. La 26 mai 1921 Fabrica de paste alimentare și biscuiți „Frații A.St. Solacolu” se oferă să furnizeze pentru grădinile de copii paste alimentare de care au nevoie, cu rugămintea „să arate de ce cantitate au nevoie lunar”.

Cu ocazia serbării de Crăciun a grădinii de copii Floreasca, ce a avut loc la 2 ianuarie 1921, s-au distribuit celor 76 de copii obiecte de îmbrăcăminte, încălțăminte, bomboane, nuci și mere, apelându-se la sprijinul întregului cartier. Între cei cărora li se trimiteau scrisori de mulțumire putem menționa Cooperativa Floreasca, Fabrica de ape gazoase „Isvorul”, Distileria „Draghina”, Fabrica de Țesătorie „Drăghiceanu”, Societatea cooperativă „Corneasca”, Magazinul de coloniale Dimitrie Nicolau, dar și o serie de persoane

particulare. Printre donatorii de Crăciunul anului 1922, s-au numărat Fabrica de ciocolată Zamfirescu (88 de tablete de ciocolată), Fabrica de ciocolată din strada Octavian 42 (44 tablete de ciocolată), Fabrica de pielărie din strada Tăbăcari 54 (10 perechi opinci și cinci perechi sandale), Fabrica de pâine și franzelărie de lux „Viața” (20 pungi cu făină, calitatea I). La 13 noiembrie 1927, proprietarul Fabricii de tâmplărie mecanică și depozit de cherestea Vasile D. Marinescu donează Grădinii de copii Văcărești, cu ocazia construirii noului local al acesteia, 25 de pupitre și o masă cu două scaunele.

Donatorul ține să mulțumească președintei Societății Ortodoxe, Alexandrina Gr. Cantacuzino, „pentru acest frumos dar ce oferiți cartierului nostru Căramidarii de Jos, mai cu seamă că toți copiii mei au trecut și trece (sic!) prin această școală de mare folos”. De remarcat este și donația Fabricii „G.A. Scheid” de prelucrare a metalelor prețioase, din 20 decembrie 1927, constând din 184 de jucării ce urma să fie distribuite „copiilor săraci și orfanilor”.

VIN TIMPURI GRELE

La 18 mai 1941, era organizată de școlile de copii mici ale Societății Ortodoxe „serbarea primăverii”, cu ocazia aniversării a 30 de ani de

Grădina de copii nr. 3 Calea Văcărești

la înființarea primei asemenea unități școlare, Comitetul de patronaj fiind reprezentat de Veturia Goga. Serbarea, comentată pe larg în presa vremii – *Timpul*, *Universul*, *Unirea*, *Curentul* –, a debutat cu rugăciunea „Hristos a înviat”, urmată de o scenetă dedicată reginei mamă Elena, interpretată de copiii de la Grădinile de copii „Regele Mihai” (fostă „Marele Voievod Mihai”) și „Esmeralda Manu”, precum și de un bogat program artistic. Copiii au fost răsplătiți cu aplauze, iar din partea Comitetului Central al Societății Ortodoxe li s-au oferit gogoși calde.

Teribilul cutremur din noiembrie 1940 a afectat destul de serios clădirile în care funcționau grădinile de copii ale S.O.N.F.R. Conducătoarea Grădinii de copii „Esmeralda Manu” se plânga că toate plafoanele clădirii sunt crăpate, iar sobele de teracotă au plăci căzute și plesnite și solicita o expertiză a localului. Aceleași stricăciuni erau semnalate și la Grădina de copii „Maria Blaremburg”, în plus coșuri dărâmate și țigla acoperișului spartă, iar la „Anastasia Filipescu”, în afara acoperișului deteriorat, se constata că pereții sunt crăpați atât în interior, cât și în exterior și erau cerute reparații urgente. Declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial și apoi intrarea României în război nu numai că n-au îngăduit răgazul efectuării unor asemenea lucrări de expertizare și reparații serioase, dar grădinile de copii s-au confruntat cu o serie de inconveniente și greutăți.

O primă măsură de reorganizare a grădinilor de copii în condiții de război a fost anticipată de Primăria de Negru, care le-a convocat pe conducătoarele de grădini la Circa 18 – 19 de Poliție, la 28 septembrie 1939, pentru a le aduce la cunoștință că se intenționează „evacuarea și împrăștierea copiilor cu vârste între 0 și 7 ani”, iar două din grădini, „Maria Blaremburg” și „Matei Basarab”, „au fost destinate ca centre pentru strângerea acestor copilași, iar personalul didactic va însoți și supraveghea copiii”. Ministerul Educației Naționale, prevalându-se pe de o parte de o epidemie de gripă în iarna lui 1941, iar pe de altă parte de constatarea că unele localuri de grădini erau insalubre, se pare că intenționa să închidă o parte dintre ele. Conducătoarea Grădinii de copii mici „Iulian Oprescu” îi sesizează președinteii Societății Ortodoxe că circumscripția polițienească intenționează să încartiruiască în localul școlii soldați germani, veste la aflarea căreia Alexandrina Cantacuzino o anunță că nu trebuie să predea nimic și o roagă să o încunoștiințeze telefonic dacă polițiștii întreprind ceva în sensul amenințării făcute. Printr-o circulară a Inspectoratului Școlar Primar al Municipiului București din 13 februarie 1941, conducătoarele grădinilor de copii sunt anunțate că vor trebui să treacă la executarea dispozițiilor legate de organizarea apărării pasive, constând în „amenajarea subsolurilor existente; amenajarea contra gazelor; întărirea protecției prin consolidări, straturi de

Grădina de copii nr. 2, din strada Eminescu

protecție, dale, betoane [...]; construcția celei de-a doua ieșiri”.

În condițiile intrării României în război și ale prezenței în București a militarilor Germaniei aliate, multe dintre unitățile școlare, inclusiv grădinile de copii, au avut de suferit. La începutul lunii august 1941, conducătoarea Grădinii de copii mici „Matei Basarab”, Matilda Tulbureanu, se plângea că din 28 iunie 1941 școala este ocupată de gardienii apărării pasive și, „întrucât localul grădinii de copii a fost pus atât vara trecută, cât și vara 1941 la dispoziția utilității publice”, era periclitată începerea școlii la 1 septembrie, cu atât mai mult cu cât localul ar fi trebuit reparat și vărui. În același context, locuitorii cartierului Căramidarii de Jos (Grozăvești) adresau președintei Societății Ortodoxe Alexandrina Cantacuzino un memoriu prin care o rugau, întrucât au copiii la Grădina de copii „Grozăvești” de pe strada Econom Atanasie Stoicescu nr. 14, să nu desființeze școala „din cauza timpurilor grele”. Și părinți ai copiilor ce frecventaseră grădina de copii mici din cartierul Principatele Unite, care fusese desființată în anul școlar 1941 – 1942 și „care a fost o necesitate pentru educarea copiilor noștri”, solicitau conducerii Societății Ortodoxe să înființeze o grădină de copii pe lângă Institutul de Domnișoare al Societății de pe strada Principatelor Unite, cea mai apropiată grădină de copii funcționând tocmai în cartierul Bellu, la 2 – 3 km distanță.

SACUL FĂRĂ FUND AL „PROPRIETĂȚII POPORULUI”

Printre sarcinile primite de conducătoarele grădinilor de copii de la Ministerul Culturii Naționale era și aceea a „depunerii muncii de război”. Virginia Christea, conducătoarea grădinii „Iulian Oprescu”, de pildă, anunța conducerea Societății Ortodoxe că va desfășura această muncă „pe timpul vacanței, [...] în cadrul activității desfășurate de Corul Consiliului de Patronaj, turneu în Basarabia, Bucovina și Odesa între 19.06 – 19.07.1942”.

Și copiii din grădinile Societății Ortodoxe erau educați să contribuie la sprijinirea efortului de război. Dintr-o dare de seamă a Ecaterinei Vasiliu, conducătoarea grădinii de copii „Ecaterina și Gh. Cantacuzino”, aflăm că, în urma desfășurării a șase șezători organizate împreună cu mamele lor, copiii au adunat fonduri din care s-au cumpărat

îmbrăcăminte pentru opt copii săraci și dulciuri pe care le-au împărțit soldaților răniți de la Spitalul nr. 303 Brâncovenesc, împreună cu cărți poștale și țigări. În același timp, „din pușculițele copiilor s-au depus la C.E.C. pentru «darul ostașului» 620 de lei”. Și în darea de seamă privind activitatea grădinii de copii „Iulian Oprescu” pe anul școlar 1942 – 1943, din 28 iunie 1943, se preciza că, din economiile copiilor, „s-au colectat 300 lei pentru «darul ostașului» și 600 lei pentru «Palatul invalizilor»”. În urma dispozițiilor Ministerului Apărării Naționale și probabil cu sprijinul Ministerului Propagandei Naționale, se făcea și popularizarea acestor donații: duminică 22 martie 1942, Pop Maria, de la Grădina de copii „Esmeralda Manu” (Floreasca), care înmânase darul acestei școli trimis ostașilor de pe front, era invitată să vorbească la emisiunea „Ora copiilor” de la Radio România. Aceeași copilă era invitată să vorbească și luni 23 martie 1942, la emisiunea „Ora ostașului”, despre darul copiilor din numita grădină pentru sprijinirea frontului, „ca un exemplu de educație și patriotism pentru copiii și ostașii țării”. În privința ordinului pe care-l transmitea Ministerul Culturii Naționale la 28 mai 1942 către toate școlile din țară, deci și către grădinile de copii, el ne amintește despre o perioadă tristă și detestată din istoria României de acum 35 de ani, cea a cultului personalității al lui Nicolae Ceaușescu. Este vorba de un alt dictator, dar percepția și oroarea sunt aceleași. Prin ordinul menționat, toate serbările de sfârșit de an din primăvara – vara 1942 urma să se facă „în legătură cu ziua de naștere a d-lui Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român, care împlinește 60 ani (31 mai)”.

După 1943 nu mai există documente în arhiva Societății Ortodoxe care să ne lămurească ce s-a întâmplat cu grădinile de copii organizate și administrate de Societate în folosul comunității bucureștene, mai ales a celei nevoiașе, părinți și copii, dar și a celor din pătura mijlocie a societății. Dar, din evoluția frământatei istorii a României după ocuparea armată a țării de sovietici și instaurarea comunismului la noi, putem presupune că întreaga avere a Societății Ortodoxe, clădiri și bunuri materiale, tot ceea ce realizase prin mijloace proprii, dar și cu sprijinul populației bucureștene, ca și al elitei Capitalei, a intrat în sacul fără fund al așa-zisei proprietăți colective a statului comunist sau, cu un termen consacrat, în „proprietatea poporului”. ■

În numerele trecute (Magazin istoric, nr. 4 – 5/2025), am urmărit călătoria lui Nikolaus Ernst Kleemann de la Viena până la Curtea marelui han tătar Qırım Ghiray din Căușeni și întâlnirea celor doi. Încheiem relatarea urmărind plecarea și drumul negustorului prin stepele tătare.

JURNALUL DE CĂLĂTORIE AL NEGUSTORULUI KLEEMANN (1768 – 1770)

ROBERT DENNDORF
(Germania)

Hanul a plecat la 7 ianuarie 1769 din Căușeni cu cea mai mare parte a Curții, dar cu excepția haremului, la război, la Tighina și Oceacov. În fața palatului se adunară mulți țărari și turci de rang înalt, toți călare. Bagajele hanului se încărcară în care, pe cămile și pe dromaderi, aflați în fruntea convoiului. Către ora 12, hanul se afla călare în curtea interioară, unde a fost omagiat cu urale de cei prezenți. Purta un caftan din blană de samur, acoperit cu o îmbrăcămintă verde din mătase. Căciula tătarească era tot verde și îmbrăcată cu o blană largă de samur. În mână ținea sceptrul aurit de comandant, la capătul căruia era o placă pătrată mare din aur. În stânga caftanului atârna o sabie scurtă cu mâner aurit, cu lama marcată cu aur și îmbrăcată în mătase roșie.

*Cetatea Tighina, stampă din atlasul
lui Antonio Zatta, Atlante novissimo*

Calul era mai frumos decât tot ce văzuse Kleemann până atunci. Era un armăsar arab alb, punctat cu pete mici de culoare galben închis, și care avea un arbore genealogic de 16 generații. Harnașamentul era decorat cu solzi aurii, iar pe cureaua de la piept era aplicată o placă mare din aur. Șaua era acoperită cu mătase de culoare albastru închis și o plasă solidă din aur.

În fața hanului erau patru drapele, iar în fața și în spatele acestuia se aflau câte opt pedestrași înalți, cu căciuli mari acoperite cu plăci aurii. Mantiile acestora erau de culoare roșu aprins, iar pe corp purtau o curea largă aurită, în mijlocul căreia era fixat un nasture mare din același metal. Pantalonii erau din tafta galbenă, iar cizmele erau tot galbene. Armele lor constau dintr-o sabie mare cu mâner aurit și un pumnal mare. În spatele hanului se aflau călare doi pași, consulul Franței (baronul de Tott), cu secretarul acestuia îmbrăcat în stranie tălărești. Urmau țărari de rang înalt, apoi o fanfară călare ce cânta muzică de campanie și încheia cortegiul. Toată dimineața până la plecarea hanului se oferea mulțimii adunate apă gratuită, iar după plecarea acestuia, doi slujbași împărțeau bani la săraci și se tăiară aproape 100 de mici.

VITEJI ȘI INIMOȘI, DAR ATÂT

De la Tighina și Oceacov, hanul plecă în februarie 1769 pentru a lua parte la invadarea Noii Serbii (teritoriu rusesc, aflat astăzi în centrul Ucrainei, desființat de fapt în 1764, însă autorul a folosit denumirea veche), alături de 50.000 de tătari și 120.000 de otomani. Kleemann văzu adunați mii de războinici, „printre care mulți prea bătrâni sau foarte tineri, pentru a fi apti să plece la război”. Majoritatea erau pe cai proști, unii aveau flinte și pistoale, alții arcuri și săgeți, dar nu ținteau așa de bine precum cazacii și calmucii din armata rusă. Nu aveau experiență în arta războiului; erau viteji și inimoși, dar nimic mai mult. Kleemann îi văzu trăgând cu pușca în ținte, dar le trebuia cinci – șase minute ca s-o reîncarce, să țintească și să tragă din nou.

Cea mai mare parte a acestora, veniți din „țările dunărene, Basarabia [Bugeac] și de mai încolo”, i se păruă negustorului foarte sălbatici, neștiutori și barbari, spre deosebire de cei din Istanbul și din anumite orașe din Levant, care erau mai civilizați. Față de faptele de violență ale acestora, rar îi se făcea dreptate, iar dacă totuși îi se dădea, trebuia să te aștepti la o hăituială și răzbunare groaznice.

În Imperiul Otoman,

*Sat tătăresc la est de Nistru.
Gravurile din această pagină
și de pe următoarea au fost realizate
de Christoph Berndt cel Bătrân, autorul ilustrațiilor
din lucrarea lui Kleemann*

a scris Kleemann, toți erau soldați, iar la începutul unui război, toată lumea era cuprinsă de dorința de a participa. Nici nu era nevoie de un sistem de recrutare sau de folosirea forței. Dacă războiul se termina nefericit, atunci oșteanul, care pornise asupra inamicului cu chiuituri, se furișă în mare tăcere spre casă. Un astfel de musulman pleca la război în primul rând pentru a prăda. Dacă nu era ienicer sau spahiu, recrutul își cumpăra din banii proprii un cal, o pușcă, săbii și altele – pe măsura buzunarului fiecăruia. Astfel de soldați nu

erau obișnuiți cu mânărea armelor și nu luau parte la exerciții comune. Peste tot, pe apă sau pe uscat, domneau barbaria, dezordinea, lăudăroșenia și bunul plac. Negustorul a conchis că o astfel de armată neregulară nu se putea pune cu armatele apusene, lucru dovedit și de războiul aflat în curs de desfășurare (1768 – 1774).

Invazia se termină cu un dezastru pricinuit, în opinia lui Kleemann,

de gerul cumplit pentru care trupele otomano-tătare nu erau pregătite. Ca și mulți alții, hanul se îmbolnăvi, iar în timpul retragerii suferința se agravă, fapt pentru care se grăbi să ajungă la Căușeni, unde decedă în urma unei comotii cerebrale. Trupul neînsuflăit fu dus de grabă și cu discreție în Crimeea, la Bahcisarai, unde a fost înmormântat, fără ceremonii deosebite, în cripta marilor hani.

ARUNCAT ÎN PROPRIUL CUPTOR

Reședința de la Bahcisarai a marelui han

Kleemann plecă din nou de la Căușeni la Tighina, unde toate hanurile erau ocupate cu ieniceri și spahii. Cu greu găsi o odaie fără ferestre, cu pereții crăpați gata să se dărâme și găuri în care intrau și ieșeau pisici și șobolani.

Făcu câteva plimbări însoțit de tălmăciul armean prin „acel renumit oraș de la Nistru”, însă nu intră în cetate. A regretat

că nu a avut ocazia și timpul să viziteze locurile aflate la numai două ore distanță, în sus pe Nistru, unde regele suedez Carol al XII-lea s-a apărut cu o mână de oșteni împotriva unei armate otomano-tătare (*Magazin istoric*, nr. 5 – 6/2020).

Citadela din Tighina, aflată în mijlocul orașului, avea un zid puternic și înalt, cu un șanț adânc, nu prea lat. Porțile din zid aveau poduri mobile și capace cu gratii. În cealaltă parte, cetatea se afla pe o ridicătură a Nistrului, care o întărea pe cale naturală. Avea ziduri duble, ridicate într-un stil vechi de construcție, dotate cu bastioane, iar la cele patru colțuri turnuri pătrate. Jos, aproape de Nistru, se afla un turn, făcut din pietre pătrate. Nu prea departe se afla un bastion ceva mai înalt, cu zid de apărare din pământ, pe care se aflau vase mari umplute cu pământ, între care erau puse tunuri. Turnurile erau acoperite cu creneluri, iar șanțul era destul de adânc. Deasupra și sub malul de pământ (spre șanț), aflat în pantă, se aflau două rânduri de stâlpi din lemn. Spre oraș, zidurile erau bune și dotate cu un șanț, bastioane și construcții pe care se afla artilerie. Orașul propriu-zis și suburbiile la Nistru aveau o formă asemănătoare unei semiluni.

Kleemann luă legătura cu alți negustori armeni, greci și turci, care doreau să plece de la Tighina cu marfă spre teritoriile tătare de la est de Nistru. Plecarea fu întârziată de sosirea unui pașă otoman, care a rechiționat pentru armată toate atelele. Negustorul reuși în mare taină să facă rost de un car pentru a pleca la Oceacov.

Teama de autoritățile oto-

Portul Caffa (astăzi Feodosia)

mane era bine întemeiată. Dacă un negustor era prins că a înșelat la cântar sau că folosea greutăți măsluite, primea închiisoare pe mulți ani, sau cel puțin o amendă usturătoare. Kleemann a descris un caz mai deosebit, în care un brutar a vândut pâine sub greutate și a fost amendat. Prins a doua oară, a fost aruncat în propriul cuptor încins. Despre pedepsirea delictelor grave, a constatat că musulmanii erau altfel tratați decât creștinii și evreii. Primii nu erau pedepsiți în public, ci vinovatul era adus întâi în fața cadiului (judecătorului), care, după ce asculta părțile implicate, dădea sentința. Aceasta era imediat executată prin strangulare sau bătaie, până când inculpatul își dădea sufletul. Creștinii și evreii vinovați erau spânzurați imediat, fără multe discuții. Crimele deosebit de grave erau pedepsite prin tragerea în țeapă.

STEPSA PUSTIE ȘI GEROASĂ

Kleemann plecă la 26 ianuarie la prânz cu un car încărcat cu marfă, alături de zece care ale altor negustori. S-a aprovisionat cu multă pâine, care la

Tighina era foarte gustoasă, ceva vin, rachiu și mai multe *oca* (o *oca* corespunde cu cca 1.282 g) de carne.

Râul era înghețat, iar gheața avea o grosime de cam 3 *foli* (cca 76,2 mm). Nu exista un pod peste Nistru. Căruțașii cercetară râul înghețat și hotărâră ca primul care să încerce traversarea să fie cel mai greu car, al unui turc. Când a ajuns la mijlocul râului, s-a spart gheața, iar jumătate din el a alunecat în apă. A durat aproape două ore până s-a salvat marfa, preponderent tutun, și până a fost scos carul din apă cu frânghii și pârghii. Sărmanul căruțaș fu bătut rău de stăpânul lui.

Carul mai ușor al lui Kleemann a fost traversat încet de un căruțaș priceput, cu un singur cal. Ceilalți negustori au fost și mai precauți, descărcară mărfurile și le-au cărat pe jos sau pe sănii mici. Traversarea a durat toată după-amiaza.

Kleemann înnoptă la o jumătate de oră de Tighina, într-un „sat mare cu o moschee”. Era sârbătoarea ramazanului și mulți veneau la moschee să se roage. La trei ore după ce s-a luminat de ziua, mica caravană

Cripta hanilor tătari de la palatul din Bahçisarai, ilustrație britanică din 1830

porni la drum. Se aflau într-o stepă unde nu creștea niciun tufiș, nemaivorbind de copaci, și foarte rar se vedea câte o ridicătură de nisip. La prânz mâncau carne înghețată cu pâine, iar sticlele de vin crăpăra din cauza gerului. Spre seară au ajuns într-un sat în fața căruia s-a făcut un foc din turbă. Au cumpărat două oi, pe care le-au fiert într-un cazan tătăresc așa de mare, că ar fi putut încăpea un cal în el. Întrucât de cinci zile nu mai mâncase nimic cald, Kleemann avea o poftă mare, dar apa era proastă și, nefiind niciun râu în apropiere, foarte sărată.

A doua zi, caravana nu întâlni niciun sat. Carele au fost așezate unul lângă altul, iar caii lăsați să pască. Negustorii au fost vizitați de niște tătari, care cerură tutun. Apoi veniră alții, ce călăreau amenințător în jurul taberei. Călătorii și-au scos puștile, pe care le-au pus la vedere, lângă care. În spatele unei ridicături au văzut un grup mare de tătari, fapt pentru care hotărâră să nu înnopteze și plecară pe timp de noapte la drum. Din grabă, uitară proviziile și ustensilele de gătit.

După ce poposiră la un pârâu, caravana porni din nou la drum cu câteva ore înainte de a se face lumină, dar căruțașul lui Kleemann, care era în frunte, a pierdut orientarea. În loc să o ia spre est, a luat-o spre vest, adică înapoi, și își dădu seama de eroare abia când se făcu lumină. Din pricina ceții, a durat câteva ore până s-au regăsit cu toții.

MAI CURÂND GRAJD DECÂT TEMPLU

După multe ore nedormite, Kleemann a savurat în noaptea următoare somnul într-un cort dintr-un sat tătar. Cortul era rotund, rezistent și avea un diametru de 8 picioare, iar pereții de 4 picioare, legați între ei cu lemn solid lat de un *tol* (cca 25,4 mm). Lemnul era „vopsit cu sânge” și în spatele acestuia se puteau băga fel de fel de lucruri. Pe dinafară, totul era acoperit cu stuf, peste care se puneau păsle foarte groase maronice, astfel că nici ploaia și nici vântul nu puteau pătrunde. Deasupra se afla o cupolă fixată tot cu lemn, în mijlocul căreia era o gaură rotundă cu un dia-

metru de 2 picioare, prin mijlocul căreia trecea o stinghie pe care flutura afară un drapel alb cu albastru. În mijlocul cortului era pământ, pe care se făcea focul, iar pentru a îndrepta fumul, drapelul se putea fixa, dinăuntru sau dinafară, în direcția în care sufla vântul. Astfel, fumul nu se simțea în cort când ușa era închisă. Aceasta era atât de îngustă și joasă, încât se putea trece numai cu greu târâș prin ea. Mobilierul consta dintr-o rogojină din stuf așezată pe pământ, două perne umplute cu păr pe care se dormea, o lădiță din lemn, săbii, o pușcă, pistoalele sau, în caz că nu aveau, arc și o tolă cu săgeți. La câțiva pași de cort se afla altul, asemănător ca mărime și construcție, unde locuia femeia tătarului cu copiii. Acolo se aflau ustensilele de gătit: un cazan mare din fier și altul ceva mai mic, un trepid și două – trei vase din lemn. O astfel de locuință putea fi așezată, așa cum se afla, pe un car și mutată.

Lângă aceste corturi se aflau grajdul pentru vite și șopronul, cu pereți construiți din pietriș, stuf, așchii lemnoase iar, pe din afară, în loc de mortar, se lipa gunoi de grajd. Acoperișul era făcut din stuf, pe care se puneau fân sau gunoi de grajd. Gospodăria era împrejmuită cu un gard din stuf și se afla situată la 50 – 60 de pași depărtare de cea vecină. În mijlocul satului era un loc circular, în centrul căruia se afla o ridicătură de nisip, pe care tinerii tătari făceau ceții.

Într-un alt loc se afla geamia sau moscheea, care era foarte mică, nu avea turn, era construită din piatră de formă pătrată, iar acoperișul era din țigla goală

*Tătari călătoresc prin stepă,
pictură de călătorul elvețian Carlo Bossoli, 1856*

pe dinăuntru. Kleemann văzu în satele tătare prin care a trecut moschei de aceeași mărime, „care au mai degrabă asemănare cu un grajd decât cu un templu”. Din depărtare, un astfel de sat arăta ca și cum ar fi fost în flăcări, întrucât fumul și scântele care ieșeau din hornuri se vedeau ca un foc luminos. În loc de lemn se folosea pentru foc turbă, stuf și fân. Pâinea era un aliment rar, înlocuit adesea cu meiul crud. Lipsind orzul și ovăzul, caii erau hrăniți tot cu mei. Unii tătari se hrăneau și cu carne de cal, după care înfigeau căpățânile în gard – Kleemann nu reuși să afle de ce.

Călătorul identifică în aceste teritorii tătarești patru râuri și multe gârle. Erau însă, cu excepția Bugului, cu totul neînsemnate și puteau fi trecute cu carul sau călare. Primul lucru pe care îl făcea când ajungea la o apă era să facă o gaură în gheață pentru a se aproviziona cu apă.

CAZAT PRECUM UN OSÂNDIT

La 31 ianuarie, Kleemann a ajuns la Oceaov, așezat la gura de vărsare a Niprului în

Marea Neagră. Spre uscat, citadela era destul de fortificată, iar spre mare se afla o pantă neamenajată. Pe malul apei se aflau clădiri, de fapt numai colibe. De o parte și de alta a acestora erau două citadele mici, care apărau portul. Din partea de sus a orașului a văzut Marea Neagră, care i se păru o priveliște foarte plăcută.

Orașul era locuit în majoritate de turci și de puțini armeni (după cum îi numea Kleemann în relatare pe cei a căror etnie nu reușea să o identifice). A stat într-o odaie în hambarul unui bucătar turc, un loc și mai rău decât cel din Tighina. Lumina venea printr-o gaură deschisă, făcută în peretele de scânduri, iar gerul era atât de cumplit, încât a doua zi a înghețat marea. Kleemann dormi îmbrăcat, lângă un morman de cereale, în paltonul de blană, și se încălzi la un mic foc cu cărbuni: „Dacă într-o parte am simțit ceva căldură, în partea cealaltă îmi îngheța respirația pe blană, iar apa din cameră îngheța în șase minute”. Deși locuia la un bucătar, mâncarea era mizerabilă. Condițiile îi aminteau de doleanțele poetu-

lui antic Ovidiu (*Magazin istoric*, nr. 9/1968): „Dacă asta a fost regiunea unde a stat [...], atunci plângerile acestuia au fost cu totul neîndestulătoare. Am simțit pe pielea mea ce a trebuit să fi suportat acesta”. La plecarea din Oceaov la 4 februarie 1769 spre Crimeea, a notat: „Niciun osândit nu a fost mai fericit decât mine că a plecat din celula lui”.

La sfârșitul călătoriei, aflat la Istanbul, Kleemann fu povățuit să se întoarcă la Viena pe calea mării, întrucât trupele otomane, izgonite de ruși, făceau drumul pe uscat nesigur. A mers de la Istanbul la Izmir, prin arhipelagul grecesc – Chios, Skyros, Methoni, Zakynthos, Corfu –, Ragusa (Dubrovnik), Triest, iar la Viena, unde a ajuns la 4 mai 1770, și-a încheiat adnotările din jurnal.

Urmare experienței acumulate, Kleemann a consemnat unele sfaturi pentru negustorii germani care doreau să facă negoț în Crimeea. Marfa să fie cumpărată la prima mână și să fie luat drumul pe Dunăre până la Marea Neagră. Dacă drumul era prea periculos, atunci marfa să fie descărcată la Ismail sau Chilia Nouă și transportată pe uscat până la Cetatea Albă. De acolo să ia o corabie spre Crimeea, unde se putea ajunge cu vânt favorabil în două zile. Marfa cumpărată în Crimeea se putea aduce în Apus cel mai lesne pe mare. Alternativ, marfa se putea transporta pe mare până la Cetatea Albă și de acolo pe uscat prin Moldova, Țara Românească și Ardeal. Ultima cale era însă anostă, costisitoare și de multe ori în teritoriile otomane lipseau carele de transport. ■

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Editura Corint are în pregătire volumul *Istoria eunucilor*, scris de prof.dr. Marzio Barbagli, sociolog, profesor emerit al Universității din Bologna, membru al Academiei Europene de Sociologie, membru al Centrului de studii superioare din cadrul Universității Berkeley și al Centrului de studii europene din cadrul Universității Harvard.

Vă prezentăm în continuare câteva fragmente din carte.

CREȘTEREA ȘI DESCREȘTEREA EUNUCILOR ÎN IMPERIUL OTOMAN

MARZIO BARBAGLI

În secolul al XIV-lea și la începutul celui de-al XV-lea, otomanii au cucerit Balcanii și restul Anatoliei, iar în 1453, Mehmed al II-lea a cucerit Constantinopolul, care a devenit capitala noului imperiu, urmând să rămână astfel până în 1920. În perioada maximei sale expansiuni, sub domnia sultanului Soliman I, zis și Magnificul, imperiul se întindea din Ungaria până în Etiopia și din Maroc până în Iran.

Eunucilor li s-a repartizat sarcina de a supraveghea instruirea pajilor de la Curte. Unii au fost numiți comandanți militari, guvernatori ai provinciilor, mari viziri. După sultan sau după marele vizir urmau ei, însă au fost cei dintâi în ceea ce privește administrarea chestiunilor practice. Numărul lor a crescut, ajungând la 1.200 spre sfârșitul secolului al XVI-lea. Creșterea puterii de care se bucurau s-a datorat și crizei dinastice petrecute în prima jumătate a secolului al XVII-lea, când mulți sultani au murit tineri, lăsând în urma lor moștenitori de vârstă fragedă, care au făcut să fie necesară regența sultanei-mame sau a vreunui eunuc.

EDUCATORUL COPIILOR SULTANULUI

Luigi Bassano, care fusese mai mulți ani la Istanbul, scria în 1537: „Seraiul sultanei este în

*Kapî agası
sau șeful eunucilor
albi,
miniatură
dintr-un album
realizat la începutul
secolului al XVII-lea,
păstrat
la British Museum*

același loc cu al marelui turc și cei doi pot să meargă unul la celălalt străbătând încăperi secrete. În cel al sultanei nu pot pătrunde decât marele turc, eunucii și omul cel mai de încredere al marelui turc, numit procuratorul sultanei, iar acesta din urmă intră și iese după bunul plac, îmbrăcat în veșminte foarte scumpe și însoțit de 30 de sclavi. Încăperile sultanei sunt la fel de bogate, alcătuite din lăcașuri de rugăciune, băi, grădini și alte bunuri, atât pentru ea, cât și pentru domnișoarele de onoare, dintre care ține pe lângă ea până la 100 și le mărită apoi cu pajii din

Kızlar Ağa or Black Eunuch of the women

Kızlar agaș sau șeful eunucilor negri, cel care avea în grijă haremul sultanului, reproducere din cartea lui Paul Rycaut, diplomat și istoric britanic (1629 – 1700)

serai, din rândurile cărora adeseori se ivesc figuri cu mari reușite. Sultana nu se arată niciodată vederii celorlalți, iar dacă iese afară din palat, o face numai noaptea, în trăsura zăbreliată, așa cum obișnuiesc toate celelalte soții ale mai-marilor în Turcia“.

La începutul secolului al XVII-lea, Ottaviano Bon, care fusese ambasador al Republicii Venețiene la Istanbul, scria că în palatul Topkapî trăiau eunuci albi și negri. Cei din urmă erau destinați „să aibă în grijă poarta de intrare la rege, iar cei mai vechi și mai importanți dintre aceștia se ocupă de principalele însărcinări care privesc persoana și casa regală“. Ceilalți se aflau în serviciul „sultanelor și asigurau paza la intrarea acestora“.

Dar, la sfârșitul secolului al XVI-lea, raportul dintre căpetenia eunucilor albi și căpetenia celor negri a început să se schimbe și cel de-al doilea a devenit tot mai puternic. Această transformare a atins punctul culminant la jumătatea secolului al XVIII-lea, odată cu ascensiunea lui Beșir Aga. Născut în jurul anului 1655 în Abisinia, care fusese cucerită de armata otomană cu un secol înainte, cel mai probabil a fost castrat într-un sat egiptean

locuit de copti creștini, adus apoi la Cairo și vândut la târgul de sclavi. La 12 ani, a fost cumpărat de un funcționar egiptean, care l-a dezrobit. A intrat în serviciul palatului când avea aproape 40 de ani și a făcut numaidecât carieră, și datorită sprijinului acordat de căpetenia eunucilor. În 1713, a fost trimis în exil la Cairo, iar în 1715 a fost mutat la Medina, fiind numit căpetenia corpului de eunuci care păzeau mormântul lui Mahomed. În 1716 a fost rechemat de la Medina și numit căpetenia eunucilor. Avea de-acum 60 de ani, vârstă nu foarte diferită față de cea la care, de obicei, eunucii puteau să obțină acea dregătorie. Însă a rămas activ în acel rol un timp mult mai îndelungat decât alții, respectiv 30 de ani, din 1717 până în 1746. A jucat un rol de mare însemnătate în selectarea dregătorilor de la palat pentru rangul de mare vizir. Precum alți predecesori ai săi, a avut sarcina de a-i educa pe copiii sultanului. A fondat biblioteci și colegii de teologie și a fost mare colecționar de cărți.

DOCTORE, NU AI UN LEAC ȘI PENTRU SUFERINȚA MEA?

Căpetenia eunucilor din haremul imperial se ocupa, conform tradiției, de marile evenimente

*Sultanul Mehmed IV (1648 – 1687)
și Kızlar agaș*

Doamnele în grădină, miniatură din 1610

care marcau ciclul de viață al familiei sultanului: nașterea unui fiu sau a unei fiice și moartea mamei. Dar el juca un rol esențial, ca planificator, organizator și realizator, și în timpul celebrărilor publice, în cadrul a două ceremonii care marcau trecerea la vârsta adultă: circumcizia prinților și nunțile prințeselor.

Creșterea puterii eunucilor de la palat a continuat până la jumătatea secolului al XVIII-lea, pentru ca apoi să se oprească. Luase naștere un conflict între căpetenia eunucilor și marele vizir, iar acesta din urmă a reușit să aibă câștig de cauză, devenind astfel persoana cea mai influentă din imperiu. Totuși, căpetenia eunucilor nu a fost exclusă cu totul de la hotărârile cele mai semnificative, și datorită relațiilor acestuia cu Egiptul. Poziția lui a slăbit însă de-a lungul deceniilor următoare. Înfrângerile militare suferite de otomani în războaiele duse împotriva Imperiului Rus și a monarhiei habsburgice în anii '70 ai secolului al XVIII-lea i-au convins să promoveze o serie de reforme militare și fiscale și să introducă anumite noutăți diplomatice prin deschiderea, pentru prima dată în istoria lor, de ambasade în principalele capitale europene

– schimbări care, toate, au consolidat rolul marelui vizir. Mult mai radicale au fost efectele reformelor din sistemul de guvernare, realizate la jumătatea secolului al XIX-lea, care l-au lipsit pe eunucul-șef de orice posibilitate de a mai avea o influență asupra hotărârilor guvernului.

S-a diminuat, de asemenea, numărul eunucilor. În 1830, guvernul britanic a început să facă presiuni pentru abolirea comerțului cu sclavi la nivel mondial, iar sultanul otoman a interzis folosirea eunucilor în afara palatului imperial. În 1843, în Istanbul mai erau aproximativ 400 de eunuci.

În 1874, când a vizitat Istanbulul, Edmondo de Amicis a văzut mulți dintre acești eunuci. A întâlnit aceste siluete

îndurerate la fiecare pas pe stradă, „în mijlocul mulțimii prinse cu treburi prin bazare, printre mulțimile de oameni veseli de la Apele Dulci, printre coloanele moscheilor, pe lângă căruțe, pe vapoarele de călători, în caice, la toate petrecerile, la toate adunările populare.” Pe cap purtau fesul

tipic, un soi de redingotă lungă și închisă la culoare, pantaloni în stil european și „o cravașă din piele de hipopotam, care este însemnul funcției lor.” Importanța lor politică se diminuase de-acum, precum și cea avută în casele private, prin urmare, cei voluntari, care hotărâau să se castreze din propria voință ca să urce scara socială, nu mai existau. „Cu siguranță toți cei de acum

sunt victime, și victime lipsite de orice alinare, copii cumpărați sau furați, în Abisinia sau în Siria, din care numai unul din trei supraviețuiește nenorocitului de cuțit, și vânduți mai departe, în pofida legii.” Suferințele lor crescuseră, așadar.

Simțeau nevoia mistuitoare a unei femei. Se căsătoreau cu una deja însărcinată, ca să aibă un copil pe care să-l iubească. Adoptau o fiică „pentru a putea să-și lase capul pe pieptul unei femei atunci când sunt bătrâni, ca să nu moară fără să fi cunoscut mângâierea.” De

O reprezentare a lui kapî agasî din 1799

*Chipul unui eunuc al sultanului
de la începutul secolului XX*

Amicis a fost impresionat profund de istoria pe care i-a povestit-o un tânăr medic din Petra. Pe când ieșea din casa unui musulman bogat, unde fusese ca să o trateze pe una dintre cele patru soții, a întâlnit un eunuc în vârstă de 18 ani, cu lacrimi în ochi, care, strângându-l cu amândouă mâinile, i-a spus cu voce tremurătoare: „Doctore, tu, care ai leac pentru orice boală, n-oi fi având unul și pentru suferința mea?”

SE POATE OFERI O FIINȚĂ UMANĂ DREPT CADOU?

Dintr-un registru din 1903 al Palatului Yıldız (cea din urmă reședință a sultanului) rezultă că numai eunucii negri, aflați în serviciu sau pensionați, erau în număr de 194. Mulți dintre ei, înainte de a intra în serviciul palatului, lucraseră în familiile miniștrilor sau ale altor demnitari ori generali din provincii. Mai bine de 100 dintre ei fuseseră luați în serviciu în deceniul precedent, dovadă evidentă că vechiul obicei încă nu dispăruse.

Despre ei, a continuat să se discute. Cu puțin înainte să moară, în 1976, unul dintre ei, Hayrettin Effendi, își povestește viața. Se născuse în Etiopia, în tribul numit Galla. Se numea Gülnata. Trăia într-un mic sat. Într-o zi, pe când

avea șapte sau opt ani, au sosit niște bărbați cu o piele mai deschisă la culoare decât cei pe care îi văzuse până atunci. Erau înarmați. Nu căutau nici femei, nici bărbați, ci copii. „Unul dintre ei – povestea el – mi-a astupat gura până aproape să mă sufoc. I-au luat cu ei pe toți prietenii mei. Nu le înțelegeam limba, abia mai târziu am aflat că vorbeau araba.” Împreună cu alți copii din satele învecinate, au fost duși la Massawa, pe coasta etiopiană ocupată de otomani, și castrați. „Au trecut mulți ani – spunea Hayrettin Effendi –, dar durerea și chinurile pe care le-am îndurat nu le pot uita. Două săptămâni mai târziu ne-au imbarcat pe o navă. Ne-am bucurat că scăpaserăm din mâinile unor monștri. Dar unde ne duceau? Ne-am gândit că voiau să ne arunce în mare. Nu știam nimic. Ne aflam într-o nesiguranță totală. Satele noastre, frații noștri, surorile și mamele noastre erau tot mai departe. Aveam să-i mai vedem vreodată? Unii dintre noi plângeau fără întrerupere. Ne era tuturor frică să nu ne înecăm. Era prima dată când vedeam marea. Ne împărțiserăm pe grupuri. Priveam valurile. Ce alte nenorociri ne așteptau?”

În timpul călătoriei, ambarcațiunea lor a fost oprită de o patrulă engleză de supraveghere, care i-a arestat pe negustorii de sclavi negri. Băieții au început să strige de bucurie, crezând că se vor putea întoarce acasă. Dar a fost o bucurie de scurtă durată. Curând, li s-a adus la cunoștință că sclavia fusese abolită și că erau liberi. În portul Aden, au fost coborâți de pe navă. Întrucât vânzarea sclavilor era interzisă, urma să fie încredințați unei familii de încredere a unui funcționar. Yakup, un oficial otoman, l-a luat pe Hayrettin Effendi și l-a dus cu el la Istanbul. „Era iarnă. Vedeam pentru prima dată zăpadă. Mi-era frig. Yakup m-a oferit unei persoane bine-cunoscute. Țineam la el ca la un tată. Dar m-a oferit altuia. Se poate oferi o ființă umană drept cadou? Am înțeles atunci că așa ceva se poate întâmpla.”

La 4 septembrie 1955, la Istanbul, a avut loc congresul anual al Asociației eunucilor de harem din Turcia, fondată cu 35 de ani în urmă cu scopul unei ajutorări reciproce. Din cei 190 de membri inițiali mai rămăseseră în viață doar 12. S-a hotărât atunci că asociația nu va fi desființată până la moartea celui din urmă membru.

**Traducere de
Cristina GOGIANU**

TECHIRGHIOI

După câte am înțeles mai târziu, tata a hotărât că trebuie să petrecem verile la Techirghiol, făcând băi de nămol, după ce a întâlnit, din întâmplare, câțiva copii scrofuloși. Întâlnirea l-a deprimat nespus. S-a gândit imediat la copiii lui, mai ales că doctorul regimentului îi spusese că suntem „limfatici” [suferinzi de limfatism, respectiv o stare patologică, în special întâlnită la copii, caracterizată prin mărirea organelor limfatice și însoțită de paloare, lipsă de energie și slabă rezistență la infecții – n. red.]. Ca să preîntâmpine o eventuală scrofuloză [stare de debilitate, caracteristică mai ales copiilor, manifestată prin limfatism, predispoziție la tuberculoză ș.a. – n. red.], ne-a dus la Techirghiol.

Aveam cinci ani când, apropiindu-ne de gara Constanța, am văzut, din tren, marea. Eram încă copleșit de această descoperire, când tata ne-a urcat în autobuz și am pornit spre Techirghiol.

Foarte curând, am pătruns într-un câmp de maci și albastrele și a început să miroasă a flori uscate, a praf și a sare. Aspiram surprins aerul acesta exotic. Apoi, a început să miroasă ghiolul, miros tare, greu, de pucioasă și gudroane, dar tot atât de elixirant.

După vreun ceas, autobuzul s-a oprit la hanul lui Vidrighin [proprietar Nicolae Vidrighin, fostul primar al localității cu același nume – n. red.], la intrarea în Techirghiol. Ghiolul zăcea, scăzut și uleios, între mlaștini de nămol. O trăsură a trecut pe lângă noi, ridicând o perdea de praf, prin care autobuzul și-a făcut anevoie drum. Toți pasagerii își apăsau batoarele pe gură. Așa am ajuns în centrul Techirghiolului.

Pe atunci, în 1912, Techirghiolul era încă un sat, având doar câteva clădiri mai arătoase: un hotel modern, câteva hanuri, stabilimentul de băi fierbinți, clădiri sumbre ale coloniilor de vacanță și patru-cinci vile. Sus, pe deal, nevăzute din șosea, se întindeau bordeie tătărăști.

În vara aceea, tata închirie, pentru două luni, o cameră spațioasă într-o vilă. Toată familia făcea,

Imagine din 1927, din colecția Emanoil Vasiliu
(sursa: Institutul Național al Patrimoniului)

diminețile, băi calde de nămol. Ne întorceam apoi repede la vilă și ne culcam din nou, ca să transpirăm. După-amiaza, trebuia să dormim din nou, cel puțin un ceas, ca să ne odihnim. Căci, spunea tata, băile fierbinți ne epuizau și, de aceea, erau atât de miraculoase, pentru că obosesc omul până la măduvă, iar, după aceea, silindu-l să se odihnească, îl fac mai zdravăn și mai sănătos.

Tata a fost atât de cucerit de această primă experiență, încât a hotărât, pe loc, că trebuie să avem o vilă a noastră, în care să putem petrece toată vara. Chiar în acel an, a găsit și a cumpărat un teren sus, pe deal, și, când ne-am reîntors vara următoare, ne aștepta acolo un început de vilă: două camere cu verandă și o bucătărie în

Hanul lui Vidrighin

curte. Puțul încă nu era gata și, câteva săptămâni, am fost siliți să cărăm apa de la un vecin.

Terenul era calcaros și a trebuit să-l sfredească cu dinamită, săpând mai mult de 15 m până am dat de apă. De abia atunci a înțeles mama că tata s-a grăbit cumpărând un teren situat atât de sus pe deal. Puțul a costat tot atât cât o cameră. (E drept, aveam apa cea mai rece din tot satul, deși era atât de tulbure, încât, înainte de a o putea bea, trebuia s-o lăsăm să se limpezească.)

Costișa era atât de dreaptă, încât n-o putea urca nicio trăsură. De la autobuz, cu hamalii și noi toți încărcăți cu pachete și cutii, trebuia să urcăm cam un sfert de ceas. Pe arșiță sau când ne întorceam de la băile de nămol, urcușul era un chin. Dacă uitam ceva de cumpărat de la băcăniile de jos, din șosea, trebuia să așteptăm aproape o jumătate de ceas, până ce unul din noi se ducea și se întorcea în pas alergător.

Dar spiritul de întreprindere al tatei nu s-a oprit aici. A socotit că, dacă va mai clădi încă o serie de odăi, le-ar putea închiria în timpul verii. Și, după ce-și vor scoate cheltuielile, din banii câștigați vor

putea strânge zestrea surorii noastre, Cornelia, care se născuse cu câțiva ani înainte.

În anul următor, „Vila Cornelia” avea șase odăi. Nu știu când și cum au fost mobilate, dar puțin timp după ce-am venit noi, au început să sosească și chiriașii. Zadarnic a încercat mama să se opună, tata avea planuri mari: grădini de zarzavat, pepinieră de flori, livadă cu pomi fructiferi.

In timpul anului, venea de câte ori putea, de la Cernavodă sau de la București, să sădească pomi și să mărească grădina. Cumpărase încă un teren, în spatele și în coasta vilei, pe care se gândea să clădească bucătăria și odăi de servitori (crezând că, astfel, va atrage chiriași bogați).

Acestui entuziasm i-a pus capăt intrarea României în război. Doi ani, n-am mai avut nicio știre despre „Vila Cornelia”. Când ne-am dus din nou la Techirghiol, în vara lui 1919, n-am mai găsit decât zidurile. Unul din vecini spunea că vila fusese locuită și, apoi, prădată de trupele bulgare. Dar o parte din mobilă am găsit-o mai târziu, risipită pe la casele din sat. Din acele dintâi vacanțe de vară la Techirghiol mi-a rămas și acum amintirea amurgurilor târzii, pe care le așteptam pe deal, printre euforbii [plantă succulentă, cu flori mici, verzui sau galbene – *n. red.*] și melci. Se vedea ghiolul până la Eforie și Tuzla, iar dincolo de el, ca un dig uriaș sprijinind cerul, se înălța marea. Nu prea departe, pe mâna dreaptă, se aflau bostănăriile, de unde cumpăram pepenii verzi și cantalupii. De cealaltă parte, nevăzute, se întindeau bordeiele tăărăști. La căderea serii, se auzeau câinii și venea dintr-acolo fumul acru de balegă arsă.

(Mircea Eliade, *Memorii*, 1991)

DIN COMUNA PRIMITIVĂ (BIVERB: 9, 4)

R R

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului MAREA INVAZIE MONGOLĂ, din nr. 5/2025

PLOSCANEA – AUSTRIA – MS – LD –
ERZURUM – EORP – OFERI – OV – EDNR
– GL – LIAI – GAT – E – OCH – Y – G – ZT – G
– IOANITI – UGLA – SAADI – LIEGNITZ – L

Soluția jocului LA REȘEDINȚA REGALĂ, din nr. 5/2025

CAROL A SOSIT LA PALAT
(CA – R – O – LA – S/O – SI – T – LA – P/A – LA – T)

SCRISORI DIN EXIL

Încheiem aici prezentarea documentului începută în nr. 2/2025. Este vorba despre o ciornă, nesemnată, adresată de membrii Comitetului Național regelui Mihai, în 1953. Provine din fondurile aflate la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Le mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

Dacă s-ar putea realiza înaltul ideal patriotic proclamat de Majestatea Voastră în punctul 10 al scrisorii de care ne ocupăm – ideal spre care tindem cu toate puterile noastre –, pericolul n-ar fi atât de mare. Din nefericire însă, exilul pe puțini îi face mai buni, pe cei mai mulți durerea și necazul îi tulbură și întunecă. Pasiunile politice în refugiu își schimbă doar înfățișarea și obiectivele, își păstrează însă și chiar intensifică virulența.

De aceea, în asemenea materie delicată, ca și în multe alte probleme de interes național, procedura cea mai discretă e singura folositoare. Majestatea Voastră are toată libertatea să ia ori nu în considerare diversele opinii ce i se prezintă, fie în scris, fie cu graiu viu. Nu vedem însă de ce ar trebui să-și limiteze singur posibilitățile de informare (punctul 9) și să se lipsească de beneficiul unor lămuriri care numai verbal se pot avea deplin și în toată sinceritatea.

Aceeași măsură de discreție trebuie s-o aplicăm și scrisorilor tratând probleme ce prin firea lor nu sunt destinate publicității. În această categorie intră atât rapoartele d-lui președinte Vișoianu, cât și scrisoarea d-lui gen.[eral] Petre-Lazăr din 3 iunie, ca și această scrisoare a noastră. Nu vedem niciun folos din răspândirea lor, ci suntem siguri de efecte cu totul contrare: răscolire de patimi și înrăutățirea învrăjbirilor pe care le dorim potolite în interesul cauzei românești.

Acest scop, atât de mult dorit de Majestatea Voastră și de noi toți, va putea fi servit în chip binefăcător prin publicarea unei broșuri lămuritoare, ca cea sugerată de Majestatea Voastră (punctul 5 d.). Vom căuta să traducem în fapt această înaltă dorință. Suntem însă convinși că, girată de un nou Comitet, ea va găsi mai multă

înțelegere și va avea rezultate mai bogate decât publicată acum. Avalanșa de critici, opinii și sugestii pe care ar declanșa-o în momentul de față n-ar contribui cu nimic la crearea climatului favorabil constituirii noului Comitet, ci dimpotrivă, fierberea ce s-ar provoca pe această cale, adăogată la agitația ce ar rezulta din eventualitatea consultărilor proiectate ar duce la o confuziune atât de mare, încât Majestatea Voastră va fi nevoită să recurgă la soluțiuni personale, pe care, pe drept cuvânt, dorește să le evite.

Sire,

Am dezvăluit gândul nostru întreg și sincer, cum se cuvine unor consilieri ai Majestății Voastre. N-am făcut-o cu inimă ușoară, ci după lungă cumpănire a intereselor naționale, pentru care purtăm grea răspundere.

Știm și simțim acum mai viu decât oricând că „nu vremurile sunt sub oameni, ci bietul om sub vreme”. Vremile și realitățile ne supun la dureroase încercări. Politica fiind arta posibilității, nu a idealului absolut, trebuie să facem față realităților aspre fără a sacrifica principiile, alegând cu grijă căile și mijloacele cele mai folositoare cauzei naționale în împrejurările date. Convingerile noastre sunt inspirate exclusiv de această patriotică grijă care, știm, constituie țelul suprem al năzuințelor Majestății Voastre.

În speranța că Majestatea Voastră va binevoi a lua în considerare propunerea ce ne simțim datorii a-I supune, rămânem

Sire,

Ai Majestății Voastre,

Prea supuși și prea plecați servitori

Washington, 19 iunie 1953 ■

ISTORICI ROMÂNI

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Cercetător al istoriei Daciei înainte și după cucerirea romană, autorul lucrărilor *Dacia*, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană* și *Așezările dacice din Munții Orăștie* (Hadrian, 1932 – 1984). 2) Istoric al religiilor, autorul lucrărilor *Tratat de istoria religiilor*, *Mitul eternei reînnoțiri*, *Sacru și profanul* etc. (Mircea, 1907 – 1986) – Ansamblul unor reguli de conduită. 3) Nota bene – Istoric și arheolog care a realizat săpături la Sărata Monteoru, Brateiu, Dridu și Suceava, contribuind la cunoașterea istoriei poporului român, a epocii preistorice și a migrațiilor (Ion, 1905 – 1974). 4) Numismat, printre primii din sud-estul Europei, cercetător al monetelor cetăților grecești și sciților din Dobrogea (Mihail C., 1841 – 1933) – Aflate în haos! – În lagună! 5) Acid ribonucleic (abr.) – Bine văzut. 6) Localitate în Suedia – Râpe prăpăstioase (pop.). 7) Arheolog ce a cercetat Dobrogea pre-romană, cu contribuții la istoria și cultura traco-getică (Mihai, 1942 – 2011) – În cumul!

8) Tria! – Acela din palat! 9) Nașă – Istoric al vechiului drept, care a cercetat proprietatea feudală în țările române, fiind autorul lucrărilor *Din hrisoavele lui Mircea cel Bătrân*, *Cnejii români*, *Vlahii*, *clasă socială în voievodatele românești* etc. (Dinu C.I., 1883 – 1966). 10) Dusă la centru! – Istoric medievist, autorul lucrărilor *Biserici, chipuri și documente din Olt*, *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice* etc. (Ion, 1902 – 1979).

VERTICAL: 1) Autorul lucrării *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784 – 1785*, realizatorul colecției *Documente privitoare la Istoria Românilor 1199 – 1345*, fiind continuator al lui Hurmuzaki (Nicolae, 1846 – 1911). 2) Cercetător al istoriei învățământului românesc din Transilvania (tratată în două volume) și al activității Școlii Ardelene (Nicolae, 1910 – 1986) – Important cronicar sas din secolul al XVII-lea, autorul operei *Cronica ardelenescă*, o sursă importantă pentru istoria Transilvaniei între 1608 – 1655 (Georg, 1607 – 1679). 3) Bluze populare – Împărat roman (98 – 117) care, după ce a cucerit Dacia, a ridicat la Roma o columnă cu un basorelief în spirală, care constituie una dintre importante surse pentru studiul războaielor daco-romane. 4) Canon (reg.) – Centru în Baia! 5) Cântec de slavă – Cui de potcoavă. 6) Istoric cu preocupări științifice asupra domeniului relațiilor internaționale la începutul secolului al XX-lea, autorul lucrării *România și Franța la începutul secolului al XX-lea (1900 – 1916)* și mai multor studii despre tratativele diplomatice referitoare la Transilvania la finele Primului Război Mondial (Vasile, n. 1939) – Medievist, editor de izvoare, în special epigrafice, autorul lucrărilor *Inscripțiile medievale ale României*, *Orașul București, vol. I (1395 – 1800)* și *Mănăstirea Dealu* (Constantin, 1928 – 2005). 7) Istoric de artă care a studiat secolul al XVIII-lea în Transilvania, scoțând în evidență caracterul local al unor forme artistice, generate prin îmbinarea elementelor venite din afară cu acelea ale tradiției locale (Mircea, 1942 – 1999) – A brăzda terenul. 8) Abreviere pentru „Consum chimic de oxigen” – Istoric modernist cu contribuții importante la istoria culturii și prin studii de biografie istorică, autorul lucrării *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica* (Nicolae, n. 1927) – Centru în Pisa! 9) Istoric și savant de reputație europeană, autor a peste 1.000 de volume și 10.000 de articole, un lung șir de lucrări fundamentale pentru cultura română (Nicolae, 1871 – 1940) – Istoric care s-a ocupat de editarea de surse documentare și narative, precum prima cronică cunoscută a Banatului, studiind și structurile socio-economice medievale românești (Damaschin, 1920 – 1989). 10) Leșit din apă – Istoric literar, autorul unor lucrări ce studiază istoria culturii și literaturii române și al mai multor ediții ale operelor cărturarului Dosoftei, din secolul al XVII-lea (Neculai Alexandru, 1926 – 2016) – Negație la cununie!

Dicționar: RNC, SKA, ABAL

Gheorghe BRĂȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

REVISTA, DE AJUTOR LA BACALAUREAT

Domnul MIRCEA RĂDU-CU ȘUTA, din Ploiești, ne scrie: În clasele primare și în timpul liceului (promoția 1978), materia mea preferată a fost istoria. Pe timpul liceului, am avut abonament la revista *Magazin istoric*.

La susținerea examenului de bacalaureat, am avut, pe lângă probele scrise la limba română și la alegere, fizica, o probă practică – personaj istoric (orice tematică)! Toți colegii mei s-au repezit după Mihai Viteazul, Bălcescu etc. Dar eu, având colecția revistei *Magazin istoric*, l-am descoperit pe Cantemir. Îmi amintesc pe coperta revistei imaginea sa în tinerețe, în costum turcesc. Din câte îmi aduc aminte, acel tablou se găsește la Viena?

Portretul respectiv apare pe coperta numărului 8/1973 al revistei, unde am prezentat și istoria acestui tablou, realizat de un vizitator francez anonim la Istanbul, în vremea când

tânărul Dimitrie Cantemir era ostatic la Poartă. Ulterior, afirmația că tabloul l-ar reprezenta pe Dimitrie Cantemir a fost contestată. La vremea când a apărut numărul respectiv, portretul se afla la muzeul din Rouen, Franța, nu la Viena. Astăzi este găzduit de Muzeul Național de Istorie al României.

Correspondentul nostru ne-a întrebat de asemenea cum ar putea să își facă abonament la revista noastră, cu care a „pierdut legătura”. În fiecare număr al revistei, prezentăm aceste informații în caseta din subsofoul acestei pagini. Dacă există nelămuriri, stăm la dispoziția cititorilor prin telefon, Facebook sau e-mail.

ALTĂ MARIE TERESA

Vă aduc la cunoștință o eroare strecurată în articolul *Orgii la Curtea Regelui Soare*, din numărul 12/2024 al revistei – ne scrie domnul RĂZVAN LIPAN, „un cititor îndelungat”

al revistei noastre, cum ne mărturisește, pentru a cărui fidelitate îi mulțumim. La pagina 60, Maria Teresa (1638 – 1683), fiica regelui Filip al IV-lea al Spaniei și soția Regelui Soare, este reprezentată printr-o imagine a împărătesei Maria Teresa (1740 – 1780), binecunoscută românilor prin stăpânirea luminată asupra Transilvaniei.

Prezentăm portretul corect al Mariei Teresa. Îi suntem recunoscători cititorului nostru pentru lectura atentă și ne cerem scuze pentru eroare, apărută din vina redacției, nu a autorului articolului. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei *Magazin istoric* prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) The toys of the modern child, 100 years ago ● **I.-A. Pop** The Union of the Transylvanian Romanians with the Church of Rome ● **M. Nicolau** A Transylvanian love story ● **C. Preutu** 1974. A project to establish diplomatic ties between South Korea and Romania ● **C.M. Florian** The memories of Gustl Süß, of the Brandenburg Division, regarding the mission on the Prahova Valley, 1939 – 1940 (III) ● **D. Matei** Regarding the National Bank of Romania treasure at Pitești ● **Szabó C.T.** The worship of Mithras in Roman Dacia ● **I. Gorneanu** The National Heritage Institute: the Sânziene Moșii (Forefathers) ● **M. Rădoi, Al.M. Tănase** Prince Charles' visit to the Romanian Orthodox Church in London ● **Fl. Rădulescu** Călărași. A different kind of museum ● **N. Bădilă** Stories of Bucharest: 1860. Auguste Lancelot's journey through Wallachia ● **R.-A. Sorescu** An invitation to the Academy Library: A document from the Academy Library regarding the battle of the Spirei Hill (1848) ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XXVII) ● **C. Păiușan, D.-C. Obreja** André Lavrillier, a French artist in Iași during the First World War ● In Romania, 100 years ago ● **M. Ioniță** The National Orthodox Society of Romanian Women and primary school learning (III) ● **M. Eliade** My childhood at Techirghiol ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Игрушки современного ребёнка 100 лет тому назад ● **И.-А. Поп** Союз трансильванских румын с римской церковью ● **М. Николау** Романтическая трансильванская история ● **К. Преуту** 1974 г. Проект установления дипломатических отношений между Южной Кореей и Румынией ● **К.М. Флориан** Воспоминания Густла Зюсса, члена Дивизии Бранденбург, о миссии на Долине Прахова, 1939 – 1940 гг. (III) ● **Д. Матей** В городе Питешти о кладе Нацбанка ● **Сабо Т.Ч.** Культ Митры в римской Дакии ● **И. Горняну** Институт Национального Наследия: древний праздник Сынзиене ● **М. Рădoi, Ал.М. Тăнасе** Визит принца Чарльза в румынскую православную церковь в Лондоне ● **Фл. Рăдулеску** Кэлэраși. Другой вид музея ● **Н. Бăдилă** Истории Бухареста: 1860 г. Путешествие Огюста Ланселота через Валахию ● **Р.-А. Сореску** Приглашение в Библиотеку Академии: Документ о сражении в холме Спирей (1848 г.) ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XXVII) ● **К. Пăиуșан, Д.-К. Обreja** Французский медалист Андре Лавриль в Яссах во время Первой мировой войны ● В Румынии 100 лет тому назад ● **М. Ионицă** Национальное Православное Общество Румынских Женщин и начальное образование (III) ● **М. Элиаде** Детство в Текиргиоле ● Румынские документы в Институте Гювера (CCXXX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

5 948384 040081

25006